

west • vlaanderen werkt

Dossier: **DEMOGRAFIE**

Ontgroening en vergrijzing

Jonge ouders gevraagd

Huishoudens en woningbehoefte

Gevolgen van de demografische evolutie

voor de beroepsbevolking

Rusthuizen gaan mee met hun tijd

Bedrijf in de kijker: Durlet

Doe mee met onze lezersenquête

Sorteerpremies voor verpakkingsafval van bedrijven

Steek geld in uw zak met VAL-I-PAC

We hoeven u waarschijnlijk niet te vertellen dat sorteren en recycleren goed is voor milieu en economie. Maar wist u dat u er ook beter van wordt? Eerst en vooral kan u door sorteren de ophalingskosten van uw verpakkingsafval aanzienlijk drukken. Zelfs voor kleine hoeveelheden bestaan er eenvoudige oplossingen.

Ten tweede keer VAL-I-PAC u mooie premies uit als u uw bedrijfsmatig verpakkingsafval aan een door VAL-I-PAC erkende ophaler toevertrouwt. De administratie is makkelijk en u hoeft geen lid van VAL-I-PAC te zijn. Geïnteresseerd? Contacteer uw ophaler of surf naar www.valipac.be. En hou het geld in úw zak.

Een pak van uw hart.

www.valipac.be

2

Ten geleide

Veroudering van de bevolking
en de maatschappelijke gevolgen

5

Tanja Termote

Ontgroening en vergrijzing

15

Guy Martens en André Bekaert
Jonge ouders gevraagd

18

Juliaan Theys

Huishoudens en woningbehoefte:
een veranderend perspectief

25

Tanja Termote

Gevolgen van de demografische
evolutie voor de beroepsbevolking

32

Daniel Vandermeulen

Rusthuizen gaan mee met hun tijd

34

Bedrijf in de kijker
Durllet

38

Nele Depestel

Het verloop van de sociaal-economi-
sche indicatoren en de conjunctuur
in West-Vlaanderen

40

Spectrum

Nieuwe initiatieven voor
West-Vlaamse senioren

42

WES Nieuws

- Beeldkwaliteitplan Mechelen
- Distributiecentrum voor Brugse handelszaken
- Beaufort 2003
- Agenda Milieuoördinator 2004
- Opleiding 'Tourism Destination Management'
voor ontwikkelingslanden

43

Uw mening telt
Lezersenquête

46

Fiscale Focus

Auto bezitten wordt goedkoper,
ermee rijden... duurder

48

Publicaties
WES

Het volgende nummer van
West-Vlaanderen Werkt

West-Vlaanderen Werkt is een uitgave van WES
Onderzoek & Advies.

De artikelen zijn niet noodzakelijk de weergave van
officiële standpunten van WES. Bij naamvermelding
verschijnt de bijdrage onder de verantwoordelijkheid
van de auteur.

Reproductie van of verwijzing naar één van de artike-
len mag uitsluitend met correcte vermelding van
auteur en bron, en mits het bezorgen van een kopie
aan de redactie.

Beschermcomité

P. Breyne
gouverneur
voorzitter WES
prof. em. dr. O. Vanneste
eregouverneur
D. De fauw, J. Durnez,
G. Kindt, G. Pertry,
M. Titeca-Decraene, P. Van Gheluwe
leden van de bestendige deputatie

Redactiecomité

prof. dr. N. Vanhove
voorzitter
R. De Keyser, S. Simoens, H. Desmyttere,
R. Houthaeve, J. Lammerant

Redactiesecretaris

Sabine Simoens

Verantwoordelijke uitgever

N. Vanhove
Krakkestraat 3,
8200 St.-Andries (Brugge)

Abonnement

West-Vlaanderen Werkt:

€ 25 (BTW en port inbegrepen):
Voor vier nummers plus publicatie
Losse nummers: € 4,50
Aanvragen bij Sabine Simoens
tel: 050-36 67 78
fax 050-36 31 86
e-mail: sabine.simoens@wes.be
of via onze website: www.wes.be

Advertentiewerving:

A&RB Zenith
Bruggesteeweg 13
8755 Ruiselede
tel. 051-68 75 00
fax 051-68 78 20
e-mail: germain.billiet@bamo.be

Oplage:

4.120 exemplaren

WES Onderzoek & Advies
Baron Ruzettealaan 33
8310 Brugge-Assebroek
tel. 050-36 71 36
fax 050-36 31 86
Postrekening
000-0125243-16
BTW
BE 408 382 668
website: www.wes.be

Ontwerp lay-out

Johan Mahieu, Brugge

Drukkerij

Goekint Graphics,

Oostende

Foto kافت

Jean Godecharle,

Brugge

Met dank aan kleuterschool

De Touwladder,

O.L.V.A., Assebroek

Cartoon

bArt Van Lokeren

ISSN=1374-6235

Veroudering van de bevolking en de maatschappelijke gevolgen

Elkeen is zich bewust van de veroudering van de bevolking in Europa. Ons land maakt hierop geen uitzondering. Dit geldt ook voor West-Vlaanderen. Weinigen zijn zich echter bewust van de omvang die deze veroudering heeft aangenomen tijdens de jongste twee decennia. Nog minder personen hebben een idee welke vorm deze veroudering zal aannemen in de komende decennia en welke gevolgen dit zal hebben op tal van maatschappelijke verschijnselen.

Om deze redenen heeft de redactieraad van "West-Vlaanderen Werkt" besloten een speciaal dossier-nummer te wijden aan een aantal demografische aspecten.

Wanneer men spreekt over veroudering van de bevolking wordt door velen onwillekeurig gedacht aan de "gepensioneerden" en maken sommigen zich zorgen over de betaalbaarheid van de pensioenen in de komende jaren. Ook de overheid is zich bewust van het probleem en neemt gelukkig nu reeds een aantal voorzorgen.

De gevolgen van de veroudering zijn echter veel verstrekkender. De veroudering heeft zijn basis in de sterk dalende nataliteit. De eerst getroffen groep is ongetwijfeld het onderwijs: minder geboorten betekent minder leerlingen. Dit laat zich nu reeds gevoelen in het hoger onderwijs. En ook voor het

kleuter-, lager en middelbaar onderwijs heeft de neergaande spiraal nog geen eindpunt bereikt.

De beroepsbevolking is een tweede groep die de gevolgen ondervindt. Een veroudering van de beroepsbevolking zal storingen veroorzaken op de arbeidsmarkt. Daarenboven betekent dit een hypotheek op het ondernemersinitiatief van de bevolking. Tot op heden groeide de beroepsbevolking jaar na jaar. Ook hier komt een einde aan en omstreeks 2010 zullen we geconfronteerd worden met een lichte daling van de beroepsbevolking. Dit is reeds het geval in menige regio van de Europese Unie. In elk geval wijzigt het profiel van de beroepsbevolking. Het aandeel van de vrouwen in de beroepsbevolking neemt toe en de totale beroepsbevolking zal veel ouder worden. Dit alles doet vragen rijzen inzake de lengte van de beroepsloopbaan. Pensioenleeftijd wordt in vraag gesteld en meer en meer stemmen gaan op voor een totale herziening van het stelsel van brugpensioen en andere stelsels die een vervroegd einde betekenen van de actieve loopbaan.

In de groep van de derde en vierde leeftijd is er niet enkel een aangroei, maar gelukkig voor hen ook een langere levensverwachting. De club van de honderdjarigen neemt jaar na jaar toe. Dit schept tal van mogelijkheden voor de ouderen, maar brengt eveneens behoeften met zich mee inzake huisvesting, rusthuizen, hospitalisatie en opvang van ouderen in

het algemeen. De grondige verschuiving in de leeftijdsopbouw van de bevolking wijzigt uiteraard het consumptiepatroon. De vraag naar sommige goederen en diensten neemt af; voor andere groepen is er een – soms spectaculaire – toename. Denken we maar aan de groeiende vraag van de derde leeftijd naar toeristische diensten. Het juist inschatten van sommige behoeften is geen sinecure. Dit is zeker het geval voor de huisvesting.

Het is niet de bedoeling in dit dossiernummer al deze aspecten te behandelen. Enkele worden speciaal in de verf gezet:

In een eerste bijdrage schetst Tanja Termote, stafmedewerker WES, **de verwachte evolutie van de West-Vlaamse bevolking met een vooruitberekening naar 2015**. Zij focust hierbij sterk op de **dalende nataliteit**. Dit laatste aspect wordt in een bijzondere bijdrage verder uitgediept door ir. Guy Martens en dr. André Bekaert van het Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie.

In een tweede bijdrage schetst Tanja Termote **de gevolgen van de demografische evolutie voor de beroepsbevolking met veel aandacht voor het participatie-effect**.

Dr. Juliaan Theys, ere adjunct-administrateur-generaal GOM - West-Vlaanderen, schetst in zijn

bijdrage de te verwachten evolutie van **het aantal huishoudens en de gevolgen voor de woningbehoeften**. De resultaten wijken grondig af van hetgeen velen spontaan zouden verwachten. Speciale aandacht wijdt deze auteur aan de foutieve berekening van de woningbehoeften voor West-Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Verkeerde uitgangspunten en onderschatting van de inkomende migratiestromen leiden tot een felle onderschatting van de benodigde woningvoorraad.

Veroudering van de bevolking betekent een grotere behoefte aan dienstverlening aan deze ouderen. De heer Daniel Vandermeulen, adviseur van Ferubel Vlaanderen, wijdt een bijzondere bijdrage aan de **nieuwe ontwikkelingen inzake gestructureerde ouderenzorg**.

Zelfs design-zitmeubelen zullen binnenkort afgestemd worden op de specifieke behoeften van senioren. Meer hierover in de **bedrijfsreportage over het Izegemse Durlet**.

We zijn ons ervan bewust dat vele andere gevolgen van de demografische evolutie ontbreken in dit dossiernummer. De voorkeur werd gegeven aan het uitdiepen - met de nodige research - van een beperkt aantal aspecten. We zijn ervan overtuigd dat dit dossiernummer meerdere sociaal-economische kringen zal interesseren en de verdiende aandacht zal krijgen.

Vlaamse Huisvestingsmaatschappij

**Op zoek naar een
kwaliteitsvolle en betaalbare woning?**

**Of naar een goedkope
hypothecaire lening?**

De Vlaamse Huisvestingsmaatschappij wil u
daarbij graag helpen.

Woonkwaliteit, woonzekerheid en
voordelig huren, kopen en lenen zijn onze
troeven.

Koloniënstraat 40 - 1000 Brussel
Tel.: 02-505 45 45 - Fax: 02-505 42 00
info@vhm.be - www.vhm.be

THE ART OF CARDS

*Your partner for the production of
Promotional Playing Cards.*

Carta Mundi

Carta Mundi nv • Visbeekstraat 22 • 2300 Turnhout Belgium
Tel. + 32 (0) 14/42 02 01 • Fax + 32 (0) 14/42 82 54
e-mail: info@cartamundi.com • www.cartamundi.com

Ontgroening en vergrijzing

Bevolking en nataliteit in West-Vlaanderen

Tanja Termote

Stafmedewerker sociaal-economisch beleid
WES Onderzoek & Advies

Inleiding

In dit artikel bespreken we de belangrijkste trends in de bevolkingsevolutie in West-Vlaanderen. In een eerste paragraaf wordt deze evolutie op lange termijn, namelijk vanaf de eerste Volkstelling na de tweede wereldoorlog, bekeken. Vervolgens gaan we dieper in op de factoren die bepalend zijn voor deze bevolkingsevolutie, namelijk de natuurlijke aangroei, die het resultaat is van de geboorten en de sterfte, en het migratiesaldo. In een derde paragraaf bekijken we de evolutie van de leeftijdsstructuur van de bevolking. Tenslotte worden bevolkingsvooruitzichten tot 1 januari 2015 voorgesteld¹.

De bespreking van het cijfermateriaal in dit artikel gebeurt meestal tot op het niveau van de West-Vlaamse arrondissementen of tot op het niveau van de drie West-Vlaamse regio's die wij in dit artikel beschouwen, namelijk de kustarrondissementen Brugge, Oostende en Veurne, de arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt en de arrondissementen Diksmuide en Ieper. Ter illustratie worden voor een aantal gegevens ook kaarten getoond met de toestand in de West-Vlaamse gemeenten.

De bevolkingsevolutie van 1947 tot 2001

Op 1 januari 2002 telde de provincie West-Vlaanderen 1.132.275 inwoners (zie tabel 1). Ten opzichte van de Volkstelling van 31 december 1947 betekent dit een toename van meer dan 200.000 personen.

De bevolking groeide in deze periode aan een gemiddeld tempo van 0,37% per jaar. Vooral in de jaren zestig werden sterke groeicijfers vastgesteld (gemiddelde jaarlijkse groei van 0,7%). Vanaf de jaren zeventig vertraagt het groeitempo. Sinds de Volkstelling van 1991 is de bevolking in West-Vlaanderen aangegroeid met ongeveer 25.500 personen, wat een gemiddeld groeitempo van 0,21% per jaar betekent. In het Vlaams Gewest groeit de bevolking in deze periode aan een iets hoger gemiddeld tempo (0,32% per jaar).

Bekijken we de bevolkingsevolutie in de West-Vlaamse arrondissementen, dan kennen de kustarrondissementen Brugge, Oostende en Veurne de grootste procentuele groei van de bevolking tussen 1947 en 2001. De gemiddelde jaarlijkse groei voor de drie arrondissementen samen bedraagt 0,56%. De arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt kennen een gezamenlijke groei van gemiddeld 0,35% per jaar terwijl de arrondissementen Diksmuide en Ieper het inwonersaantal lichtjes zagen dalen over deze periode. In de jaren negentig tekenden deze arrondissementen evenwel opnieuw positieve groeicijfers op.

Figuur 1 toont de evolutie van de bevolking in het Vlaams Gewest, West-Vlaanderen en de drie West-Vlaamse regio's over de voorbije twintig jaar. Voor de analyse in het vervolg van dit artikel zullen we ons meestal beperken tot deze periode.

Kaart 1 geeft ter illustratie de evolutie van de bevolking in de West-Vlaamse gemeenten over de voorbije twintig jaar weer. 14 gemeenten kennen een daling van hun bevolking in deze periode. Het betreft onder meer een aantal Westhoek-gemeenten, maar ook de regionale steden Oostende, Kortrijk en Brugge. Merk ook op dat vooral de kustgemeenten de sterkste groei van de bevolking optekenen.

Tabel 1

Evolutie van de bevolking in de arrondissementen van West-Vlaanderen, West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest, 1947-2001

Arrondissement (a)	1947	1961	1970	1981	1991	2001
Brugge	198.613	220.650	241.813	254.221	264.093	272.011
Diksmuide	49.914	49.720	49.191	47.680	47.309	48.036
Ieper	105.167	104.670	105.214	103.893	104.066	104.168
Kortrijk	221.582	246.471	263.840	271.613	276.417	277.893
Oostende	107.872	121.134	130.043	132.204	137.856	143.899
Roeselare	117.535	126.577	133.670	137.035	137.860	140.949
Tielt	81.333	82.667	83.645	84.727	86.045	88.085
Veurne	43.639	45.670	47.015	47.880	53.183	57.234
Kustarrondissementen	350.124	387.454	418.871	434.305	455.132	473.144
Kortrijk-Roeselare-Tielt	420.450	455.715	481.155	493.375	500.322	506.927
Diksmuide-Ieper	155.081	154.390	154.405	151.573	151.375	152.204
West-Vlaanderen	925.655	997.559	1.054.431	1.079.253	1.106.829	1.132.275
Vlaams Gewest	4.552.524	5.064.399	5.416.583	5.630.129	5.768.925	5.972.781

(a) Volgens de huidige geografische omschrijvingen

Bron: Volkstellingen van 31 december 1947, 1961, 1970 en van 31 maart 1981 en 1991, Rijksregister op 1 januari 2002, GOM-West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

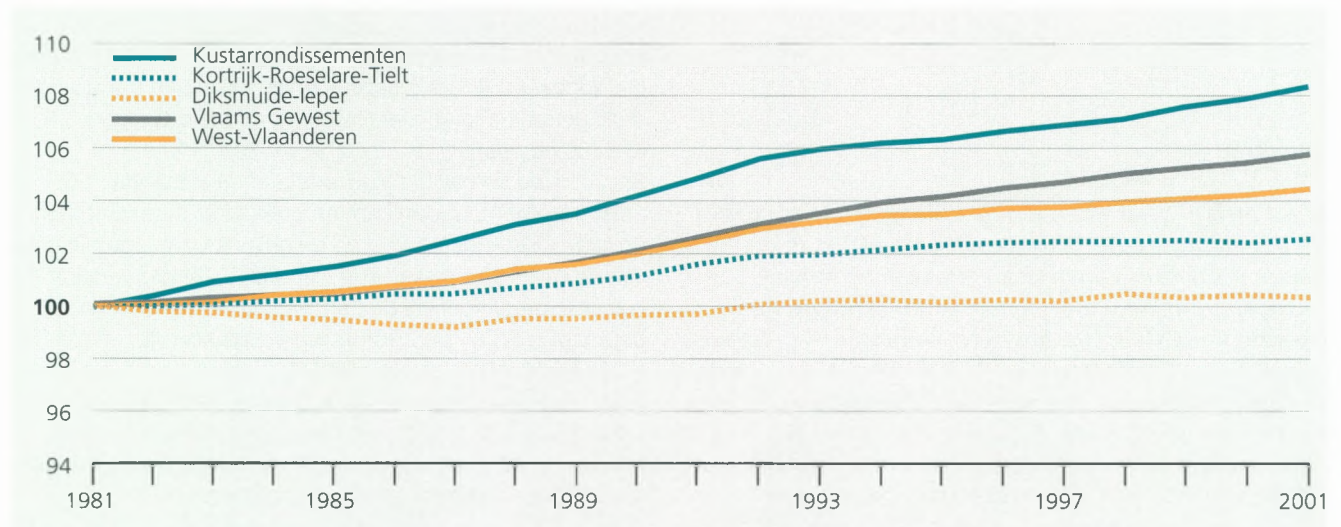
Determinerende factoren van de bevolkingsevolutie: de natuurlijke aangroei en het migratiesaldo

De evolutie van de bevolking wordt beïnvloed door vier factoren: geboorten, sterften, immigratie en emigratie. Het verschil tussen geboorten en sterften vormt de

natuurlijke aangroei of het natuurlijk accres. Het verschil tussen immigratie en emigratie vormt het migratiesaldo. De som van de natuurlijke aangroei en het migratiesaldo vormt de toe- of afname van de bevolking².

Figuur 1

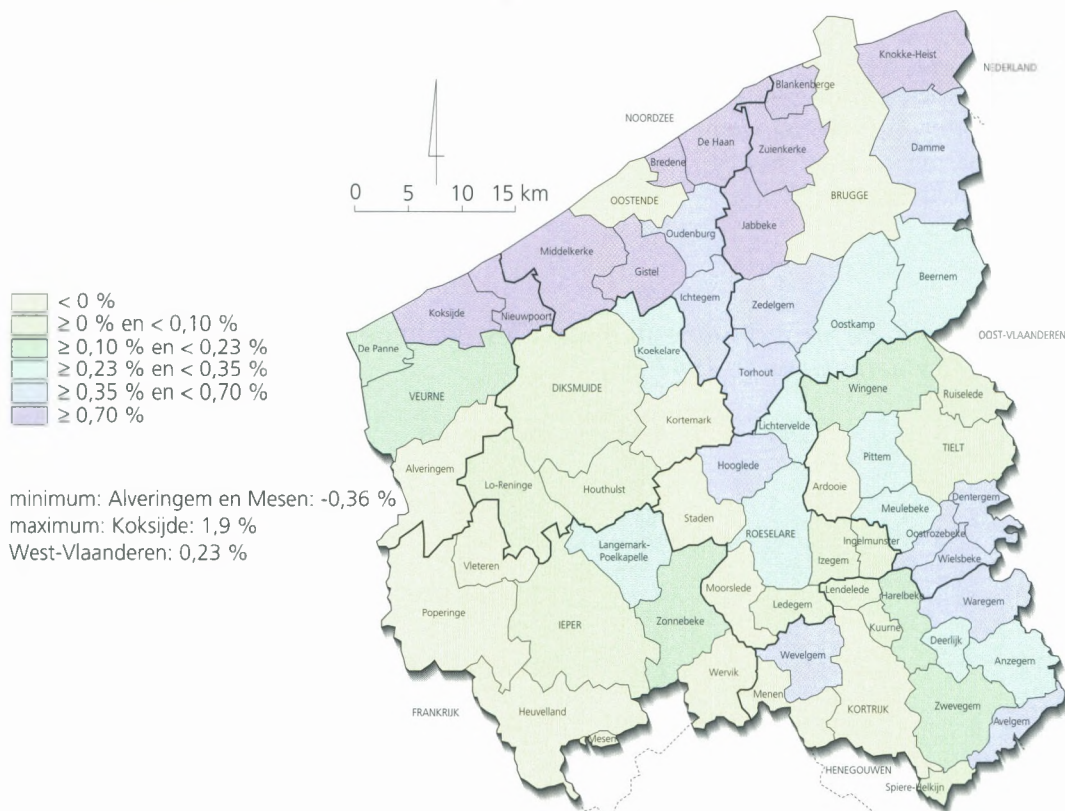
Evolutie tussen 1981 en 2001 van de bevolking in de drie West-Vlaamse regio's, West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest, 1981 = 100

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

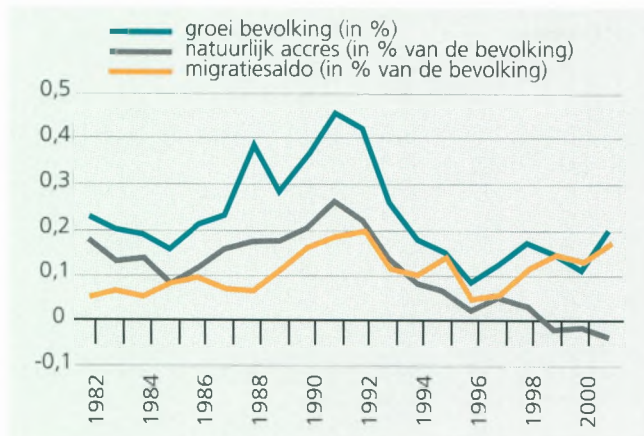
Kaart 1

Gemiddelde jaarlijkse groei van de bevolking in de West-Vlaamse gemeenten, 1981-2001

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Figuur 2
Jaarlijkse evolutie van de componenten van de bevolkingsevolutie in West-Vlaanderen, 1982-2001

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Figuur 2 toont de evolutie van de componenten van de bevolkingsevolutie in West-Vlaanderen over de periode 1982-2001.

Tot aan het begin van de jaren negentig is het belang van de natuurlijke aangroei in de evolutie van de bevolking het grootst. Vanaf 1994 wordt het aandeel van het migratiesaldo in de bevolkingsevolutie groter dan het aandeel van het natuurlijk accres. Vanaf 1992 kent het natuurlijk accres een dalende trend en wordt zelfs negatief vanaf 1999. Dat het groeipercentage van de bevolking in de West-Vlaamse gemeenten in de recentste vijf jaar meer beïnvloed wordt door het migratiesaldo dan door de natuurlijke aangroei, is ook af te lezen uit **figuur 3**. Deze figuur toont een positief verband tussen de gemiddelde jaarlijkse groei van de bevolking en het gemiddeld migratiesaldo per 100 inwoners over de periode 1997-2001. De correlatie bedraagt 0,86.

Dalend natuurlijk accres

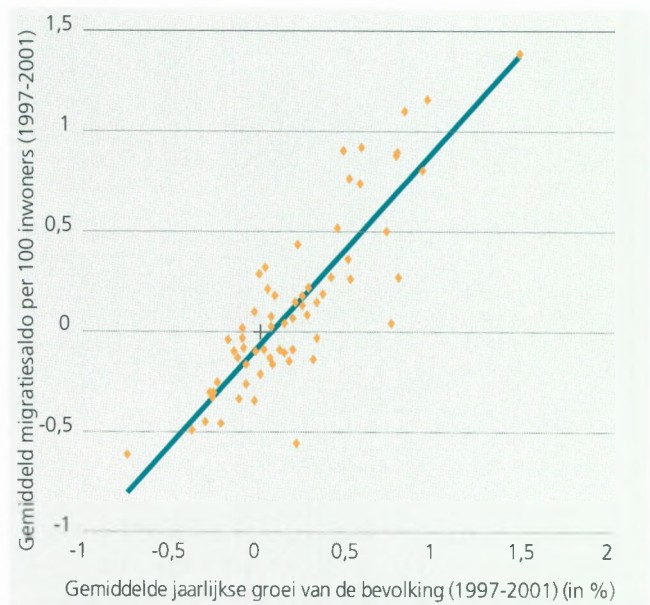
Tabel 2 toont de evolutie van het aantal geboorten en sterften in de West-Vlaamse arrondissementen, West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest tussen 1981 en 2001.

Figuur 4 geeft een grafische voorstelling van deze evolutie voor West-Vlaanderen.

Tussen 1981 en 2001 daalt het aantal geboorten – onderbroken door een tijdelijke heropleving tussen 1986 en 1991 - in West-Vlaanderen van 13.794 in 1981 naar 10.933 in 2001. Dit betekent een daling met één vijfde³. In het Vlaams Gewest neemt het aantal geboorten in deze periode af met 16,4%. In 2001 werden in Vlaanderen nog 60.645 geboorten geteld. Uit voorlopige cijfers van het Rijksregister blijkt dat vorig jaar het geboortecijfer in Vlaanderen zelfs onder de 60.000 is gezakt⁴.

De dalende trend van het aantal geboorten doet zich in alle West-Vlaamse arrondissementen voor. De procentuele

Figuur 3
Het verband tussen de gemiddelde jaarlijkse groei van de bevolking en het gemiddeld migratiesaldo per 100 inwoners in de West-Vlaamse gemeenten, 1997-2001 (correlatie = 0,86)

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

daling is het grootst in het arrondissement Ieper (-23,5%), en het kleinst in het arrondissement Oostende (-13,8%). Het aantal geboorten per 1.000 inwoners ligt in het arrondissement Oostende (8,9 per 1.000 inwoners) in 2001 evenwel veel lager dan in het arrondissement Ieper (10,2 per 1.000 inwoners). In het arrondissement Veurne is het aantal geboorten per 1.000 inwoners momenteel het laagst.

In West-Vlaanderen is het aantal geboorten per 1.000 inwoners tussen 1981 en 2001 gedaald van 12,8 tot 9,7 per 1.000 inwoners. De daling in het Vlaams Gewest was beperkter (van 12,9 tot 10,2 per 1.000 inwoners). Voor een bespreking van de oorzaken voor het dalend aantal geboorten, verwijzen we naar het artikel van Ir. G. Martens en Dr. A. Bekaert (**zie blz. 15**). Zij wijzen op diverse oorzaken, onder meer het uitstellen van de zwangerschap tot op latere leeftijd (zie ook **figuur 5**), de wens tot een geringer aantal kinderen per gezin, de gewijzigde socio-economische situatie. Ook uit andere literatuur blijkt duidelijk het verband tussen de toenemende scholingsgraad en arbeidsmarktparticipatie van de vrouw, het toenemend aantal tweeverdienergezinnen, de moeilijke combinatie arbeid-gezin en de denataliteit.

Een mogelijke reden voor een grotere daling van het aantal geboorten in West-Vlaanderen in vergelijking met andere provincies is onder meer terug te vinden in het kleiner aandeel van de vrouwelijke bevolking op vruchtbare leeftijd in de totale bevolking in West-Vlaanderen. We verwijzen hier opnieuw naar het artikel van Guy Martens en André Bekaert.

Tabel 2

Evolutie van het natuurlijk accres in de arrondissementen van West-Vlaanderen, West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest, 1981-2001

Arrondissement	Geboorten				Sterften				Natuurlijk accres			
	1981	1991	2001	per 1.000 inwoners in 2001	1981	1991	2001	per 1.000 inwoners in 2001	1981	1991	2001	per 1.000 inwoners in 2001
Brugge	3.153	3.219	2.464	9,1	2.649	2.651	2.710	10,0	504	568	-246	-0,9
Diksmuide	618	624	491	10,2	540	490	500	10,4	78	134	-9	-0,2
Ieper	1.389	1.441	1.062	10,2	1.134	1.101	1.090	10,5	255	340	-28	-0,3
Kortrijk	3.551	3.578	2.809	10,1	2.871	2.523	2.615	9,4	680	1.055	194	0,7
Oostende	1.481	1.649	1.276	8,9	1.503	1.584	1.660	11,5	-22	65	-384	-2,7
Roeselare	1.872	1.696	1.443	10,2	1.404	1.256	1.262	9,0	468	440	181	1,3
Tielt	1.116	1.084	896	10,2	974	808	852	9,7	142	276	44	0,5
Veurne	614	655	492	8,6	588	601	672	11,7	26	54	-180	-3,1
Kustarrondissementen	5.248	5.523	4.232	8,9	4.740	4.836	5.042	10,7	508	687	-810	-1,7
Kortrijk-Roeselare-Tielt	6.539	6.358	5.148	10,2	5.249	4.587	4.729	9,3	1.290	1.771	419	0,8
Diksmuide-Ieper	2.007	2.065	1.553	10,2	1.674	1.591	1.590	10,4	333	474	-37	-0,2
West-Vlaanderen	13.794	13.946	10.933	9,7	11.663	11.014	11.361	10,0	2.131	2.932	-428	-0,4
Vlaams Gewest	72.542	70.499	60.645	10,2	58.732	55.885	56.521	9,5	13.810	14.614	4.124	0,7

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Figuur 4 toont dat West-Vlaanderen vanaf 1992 systematisch een daling van het aantal geboorten kent, met uitzondering van het jaar 2000, waar het aantal geboorten lichtjes stijgt. Het symbolische jaar 2000 heeft dus allesbehalve geleid tot een nieuwe babyboom maar had een beperkte invloed op het aantal geboorten in West-Vlaanderen.

Bekijken we de evolutie van de sterfte, dan zien we dat de variatie in het verloop vrij beperkt is. Het aantal overlijdens in West-Vlaanderen is tussen 1981 en 2001 gedaald met 2,6%. De daling in Vlaanderen bedroeg 3,8%. De kustarrondissementen kennen evenwel een toename van het aantal overlijdens. Dit heeft vooral te maken met het toenemend aandeel van ouderen in de bevolking in deze arrondissementen.

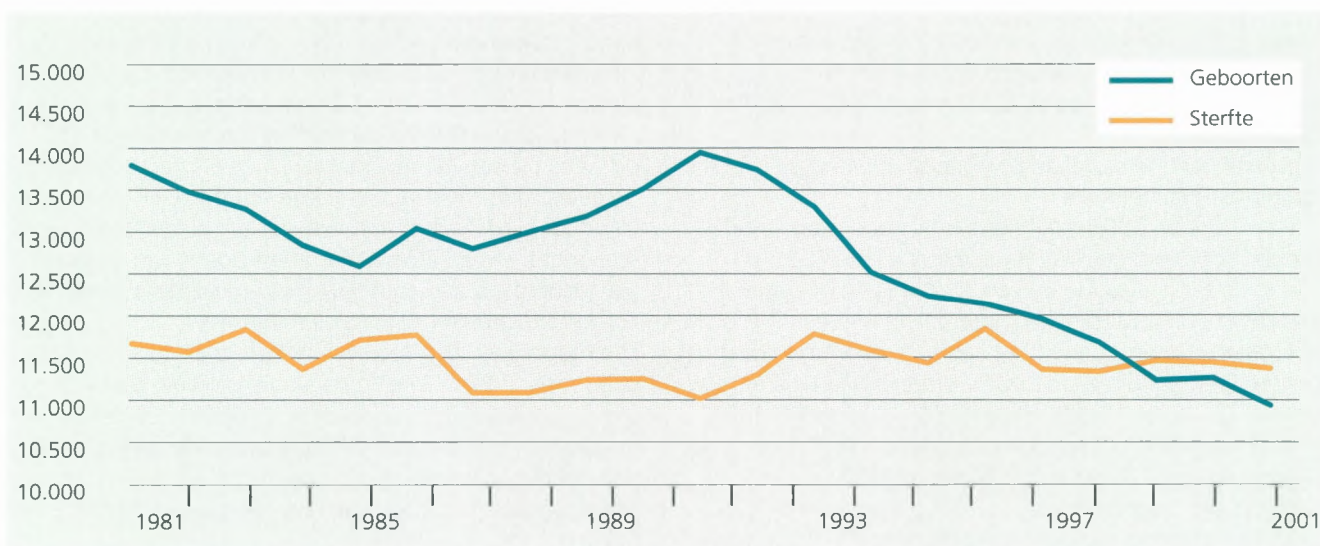
Dat de bevolking vandaag steeds langer leeft, kunnen we aflezen uit de levensverwachting bij de geboorte. In de

periode 1998-2000 is de levensverwachting bij de geboorte voor de West-Vlaamse mannen 75,85 jaar; voor de West-Vlaamse vrouwen ligt de levensverwachting op 82,13 jaar. In het begin van de jaren negentig (1991-1993) bedroeg de levensverwachting in West-Vlaanderen 73,97 jaar voor de mannen en 80,43 jaar voor de vrouwen. Op deze korte periode is de levensverwachting met bijna 2 jaar gestegen. Dit is een in acht te nemen factor bij de uitwerking van een bevolkingsprognose.

De sterke daling van de nataliteit, gekoppeld aan sterftecijfers die ook dalen maar in mindere mate dan het aantal geboorten, zorgt ervoor dat het natuurlijk accres kleiner en zelfs negatief wordt. In 2001 is er enkel in de arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt een positief natuurlijk accres waar te nemen. De kustarrondissementen Oostende en Veurne worden sinds het midden van de jaren negentig gekenmerkt door een negatief natuurlijk accres.

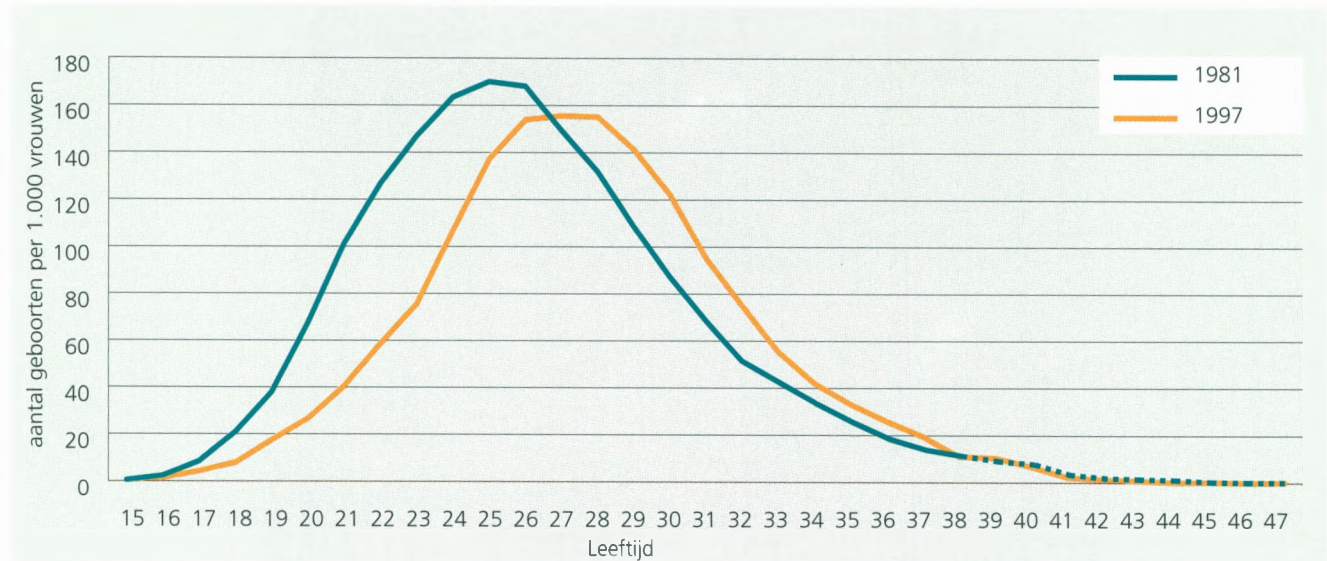
Figuur 4

Evolutie van het aantal geboorten en van de sterfte in West-Vlaanderen, 1981-2001

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Figuur 5
Aantal geboorten per 1.000 vrouwen per leeftijd, West-Vlaanderen, 1981-1997

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Positieve migratiesaldi

Over een langere periode beschouwd, is het beeld van de migratiesaldi in West-Vlaanderen grondig verschoven (zie **figuur 6** voor de evolutie sinds het begin van de jaren 1980). In de kustarrondissementen was het vestigingsoverschot in de jaren 1980 stijgend. Sindsdien blijft – zij het met enige verschuivingen tussen de kustarrondissementen onderling – dit vestigingsoverschot grosso modo gehandhaafd op dit hoog niveau.

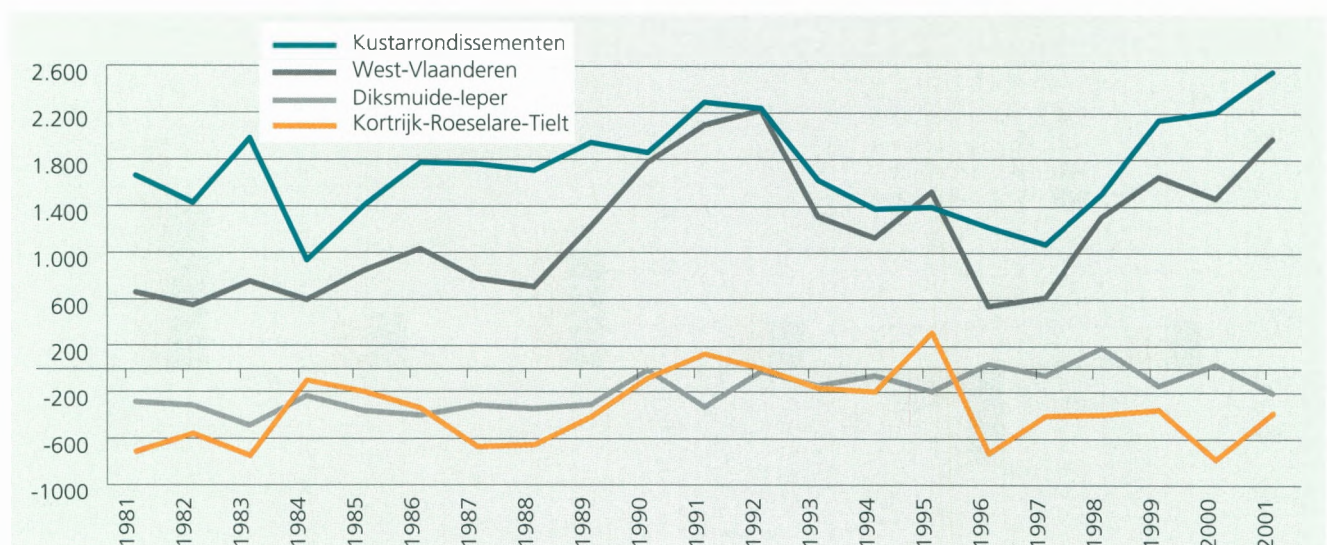
In de arrondissementen Diksmuide-leper is de erosie van de bevolking – uitzonderlijk groot in de naoorlogse periode tot het einde van de jaren 70 – geleidelijk afgebouwd. In de periode 1981-'91 was er gemiddeld nog een vertrek-

overschot van circa 270 personen per jaar (tegenover ruim 800 per jaar in de jaren 1960). In de periode 1996-2000 werd praktisch een evenwicht bereikt tussen in- en uitwijking. Wel is er nog steeds een verlies van jonge vol-actieven (zie verder).

In Kortrijk-Roeselare-Tielt kenden de vertrekoverschotten een dalend verloop, maar het arrondissement Kortrijk blijft geconfronteerd met noemenswaardige negatieve saldi, die zich in de jongste jaren nog steeds concentreren in het regionaal stedelijk gebied Kortrijk.

In de voorbije vijf jaar bedroeg het verschil tussen de immigraties en emigraties in West-Vlaanderen gemiddeld 1.408 personen. In de eerste helft van de jaren 1980 bedroeg dit vestigingsoverschot gemiddeld 682. In 2001 liep het inwijkingsoverschot zelfs op tot bijna 2.000

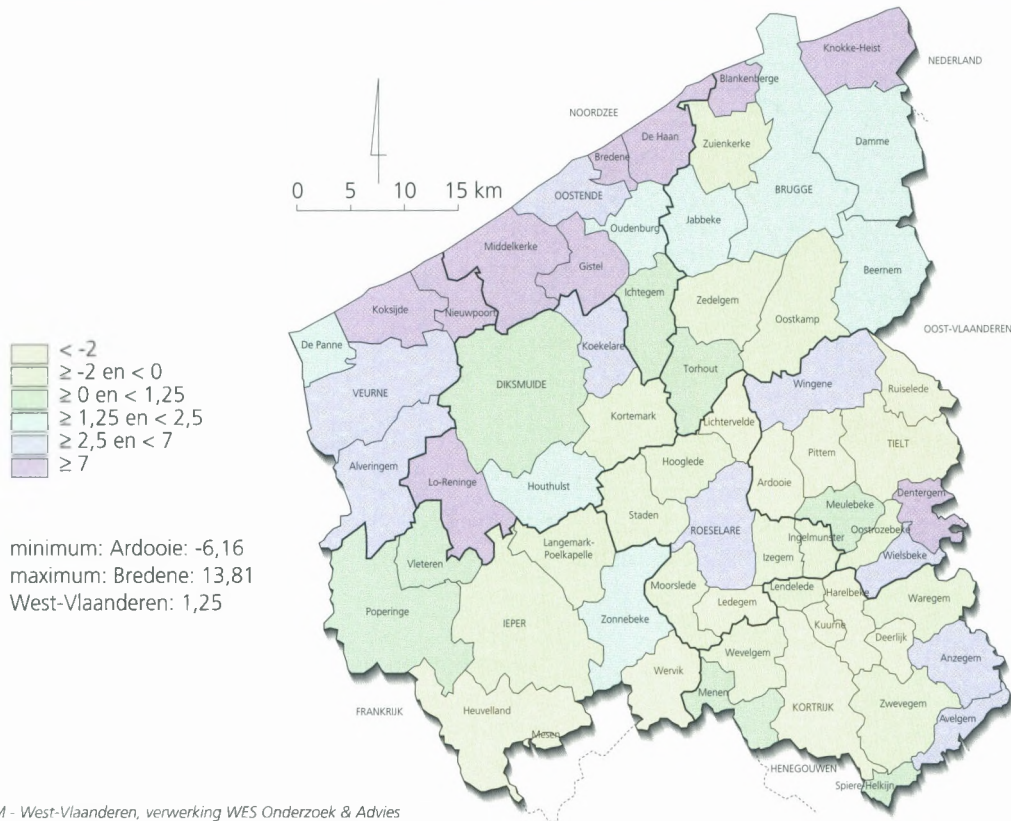
Figuur 6
Evolutie van de migratiesaldi in de drie West-Vlaamse regio's en in West-Vlaanderen, 1981-2001

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Kaart 2

Migratiesaldo per 1.000 inwoners in de gemeenten van West-Vlaanderen, jaargemiddelde 1997-2001

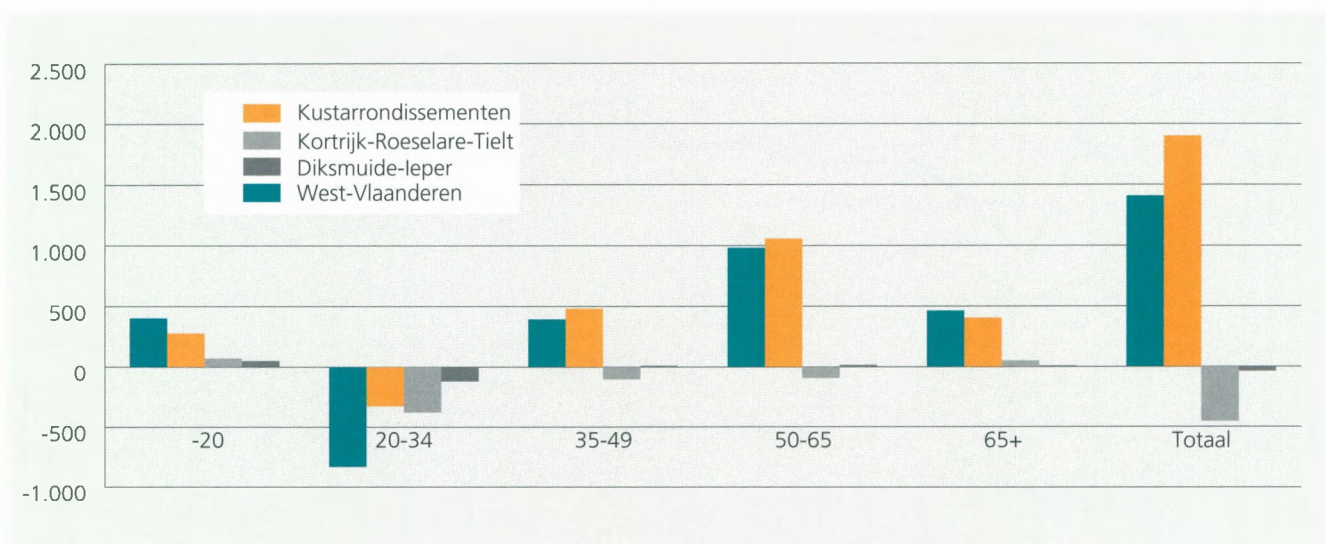
Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

personen. Dit positief migratiesaldo komt bijna uitsluitend voor rekening van de kustarrondissementen: in 2001 waren er in het arrondissement Brugge 689 meer inwijkingen dan uitwijkingen, in het arrondissement Oostende 1.235 en in het arrondissement Veurne 632.

Kaart 2 toont, ter illustratie, het gemiddeld migratiesaldo over de periode 1997-2001, uitgedrukt per 1.000 inwoners, in de West-Vlaamse gemeenten. We merken vooral de sterk positieve migratiesaldi in de kustgemeenten op. Het migratiesaldo is evenwel niet in alle leeftijdsklassen positief. West-Vlaanderen kent reeds jaren een emigratie in de leeftijdsklasse tussen 20 en 34 jaar (zie **figuur 7** voor de evolutie over de laatste vijf jaar).

Figuur 7

Migratiesaldo in de drie West-Vlaamse regio's en in West-Vlaanderen, naar leeftijdsklasse, jaargemiddelde 1997-2001

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Figuur 8
Bevolkingspiramide voor West-Vlaanderen op 1 januari 2002

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Daar waar in de periode 1997-2001 in de overige leeftijdscategorieën inwijkingsoverschotten werden genoteerd, stellen wij in de leeftijdscategorie tussen 20 en 34 jaar negatieve migratiesaldi vast die gemiddeld ongeveer 830 personen per jaar bedragen. De negatieve migratiesaldi in deze leeftijdsklasse treden bovendien op in alle West-Vlaamse arrondissementen.

Ook de sterk positieve migratiesaldi in de leeftijdsklasse tussen 50 en 65 jaar vallen op. Deze zijn uitsluitend toe te wijzen aan de kustarrondissementen. Deze verregaande inwijking van de bevolking tussen 50 en 64 jaar zorgt voor een extra toename van de vergrijzing van de bevolking in deze arrondissementen (zie volgende paragraaf).

Daling van het aandeel jongeren en toename van het aandeel ouderen

Dat de bevolking in West-Vlaanderen in zijn totaliteit verouderd, is bekend. Het aandeel van de jongeren daalt (ontgroening), wat een gevolg is van het dalend aantal geboorten en de dalende vruchtbaarheid. Daarnaast neemt het aandeel van de ouderen toe (vergrijzing), wat een gevolg is van de toenemende levensverwachting en de pensioenmigratie, vooral in de kustarrondissementen. Het resultaat is dat de bevolkingspiramide momenteel

gekenmerkt wordt door een steeds smallere basis en een steeds bredere top (zie *figuur 8*).

Een andere indicator van de demografische veroudering is de evolutie van de gemiddelde leeftijd van de bevolking. *Tabel 3* toont deze evolutie voor West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest sinds de Volkstelling van 1981. De bevolking in West-Vlaanderen is momenteel gemiddeld 40,6 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de vrouwen (42 jaar) ligt hoger dan de gemiddelde leeftijd van de mannen (39,2 jaar). Ten opzichte van 1981 is de gemiddelde leeftijd van de bevolking met bijna 4 jaar toegenomen. Merken we ook op dat de gemiddelde leeftijd van de bevolking in West-Vlaanderen systematisch iets hoger ligt dan in het Vlaams Gewest. In de West-Vlaamse arrondissementen ligt de gemiddelde leeftijd van de bevolking momenteel het hoogst in Veurne (43 jaar) en het laagst in Tielt (39,6 jaar).

Tenslotte toont *tabel 4* de evolutie van een aantal coëfficiënten die de ontgroening en/of vergrijzing van de bevolking aangeven. Uit deze tabel blijkt onder meer:

- de daling van het aandeel van de jongeren van minder dan 20 jaar in de totale West-Vlaamse bevolking van 29,1% in 1981 naar 22,6% in 2001;
- de toename van het aandeel van de bevolking van 60 jaar en meer in de totale West-Vlaamse bevolking van 18,4% in 1981 naar 24,1% in 2001;

Tabel 3
Evolutie van de gemiddelde leeftijd van de bevolking in West-Vlaanderen en het Vlaams Gewest, 1981-2001

Regio	1981			1991			2001		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
West-Vlaanderen	35,3	38,1	36,7	37,1	40,1	38,6	39,2	42,0	40,6
Vlaams Gewest	35,1	37,5	36,3	36,9	39,6	38,3	38,6	41,1	39,9

Bron: NIS, Bureau Methodologie en Coördinatie, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

- het groeiend aandeel van de bevolking van 80 jaar en meer in de totale bevolking. In 2001 had 4,1% van de bevolking in West-Vlaanderen de leeftijd van 80 jaar bereikt of overschreden. In 1981 bedroeg dit aandeel slechts 2,7%;
- de toename van de ouderdoms- of seniliteitscoëfficiënt in West-Vlaanderen, berekend als de verhouding van de bevolking van 60 jaar en meer op de bevolking van minder dan 20 jaar, van 63,1% in 1981 naar 106,8% in 2001. In 2001 kennen de arrondissementen Veurne, Oostende, Brugge en Roeselare meer 60-plussers onder hun bevolking dan jongeren beneden de 20 jaar;
- de toename van de hoogbejaardenindex, berekend als het aandeel van de bevolking van 80 jaar en meer in de bevolking van 60 jaar en meer. In 2001 blijkt 17,1% van de 60-plussers in West-Vlaanderen 80 jaar of ouder te zijn.

Bevolkingsvooruitzichten

Het maken van bevolkingsvooruitzichten is een delicate oefening. Voor elke bevolkingsprognose zijn immers hypothesen nodig over het toekomstig verloop van het aantal geboorten (vruchtbaarheidshypothesen), de sterfte (hypothesen betreffende de overlevingskansen) en de migraties.

Het NIS maakt bevolkingsprognoses tot op arrondissementniveau. In opeenvolgende bevolkingsvooruitzichten van het NIS werden evenwel voor West-Vlaanderen negatieve migratiesaldi geschat, terwijl er in feite positieve saldi werden geregistreerd (toe te wijzen aan de kustarrondissementen), of werden positieve migratiesaldi duidelijk onderschat. Vertreksaldi buiten de kustarrondissementen werden steeds overschat. Vandaar dat wijziging van de schattingen van het NIS inzake migratiesaldi voor West-Vlaanderen en zijn arrondissementen gewettigd zijn. De prognose van het NIS voor de periode 2000-2050 vertrekt bovendien van de werkelijke bevolkingscijfers op

1 januari 2000, en onderschatte reeds met 970 personen het bevolkingscijfer van 1 januari 2002⁵. Voor onze prognose konden we reeds gebruik maken van de werkelijke bevolkingsgegevens op 1 januari 2002. We hebben dus zelf een prognose gemaakt, rekening houdend met een aantal hypothesen vooropgesteld door het NIS en met eigen inzichten betreffende de evolutie van de migratiesaldi. Deze prognose werd opgemaakt voor drie regio's - namelijk de kustarrondissementen, de arrondissementen Kortrijk-Roeselare-Tielt en de arrondissementen Diksmuide-leper - en voor West-Vlaanderen. De prognose loopt van 1 januari 2003 tot 1 januari 2015 en werd opgemaakt voor alle tussenliggende jaren en voor mannen en vrouwen afzonderlijk en per leeftijdjaar.

Wat betreft de hypothesen die we moeten voorstellen bij het maken van bevolkingsvooruitzichten, hebben we gewerkt met de stijgende overlevingskansen voor Vlaanderen - als determinant voor de sterfte - uit de prognose van het NIS (prognose 2000-2050). Wat betreft de vruchtbaarheidshypothese, als determinant voor het aantal geboorten, hebben we gebruik gemaakt van de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers voor Vlaanderen op 1 januari 2000. Deze cijfers werden constant gehouden over de prognosejaren.

De belangrijkste hypothesen die dienen gemaakt te worden zijn evenwel de hypothesen in verband met de migratiesaldi. Eerder in dit artikel hebben we er reeds op gewezen dat de bevolkingsevolutie meer en meer bepaald wordt door het migratiesaldo. In het geheel van de kustarrondissementen is het natuurlijk accres sinds 1993 negatief en wordt een aangroei van de bevolking uitsluitend bepaald door vestigingsoverschotten.

Dit laatste is nog niet het geval in de overige West-Vlaamse arrondissementen maar het verloop tendeert - zeker in de Westhoek - eveneens naar een negatief natuurlijk accres. Naast de omvang van de migratiestromen is ook de samenstelling naar onder meer leeftijdsopbouw (jonge vol-actieven, pensioenmigranten, ...) van belang omwille van de impact op de beroepsbevolking, woningbehoefte, ...

Tabel 4

Evolutie van een aantal coëfficiënten die de ontgroening en/of vergrijzing van de bevolking in de West-Vlaamse arrondissementen en West-Vlaanderen aantonen, 1981-2001

Arrondissement	Aandeel bevolking -20 jaar			Aandeel bevolking 60 jaar en +			Aandeel bevolking 80 jaar en +			Bevolking 60 en +/ bevolking -20			Bevolking 80 en +/ bevolking 60 en +		
	1981	1991	2001	1981	1991	2001	1981	1991	2001	1981	1991	2001	1981	1991	2001
Brugge	28,7	23,8	21,7	18,4	21,1	24,2	2,7	3,9	4,2	64,1	88,4	111,8	14,6	18,4	17,3
Diksmuide	30,1	25,6	24,0	18,4	21,7	23,8	2,8	4,0	4,3	61,3	84,8	98,8	15,1	18,4	18,0
leper	29,7	26,1	24,3	19,1	21,7	23,3	2,8	3,8	4,2	64,3	83,2	95,6	14,7	17,4	18,0
Kortrijk	29,8	25,4	23,3	17,3	19,8	22,7	2,5	3,5	3,8	57,9	78,1	97,7	14,6	17,4	16,7
Oostende	27,0	22,4	20,7	20,3	23,7	27,2	2,9	4,3	4,7	75,3	105,7	131,7	14,3	18,2	17,1
Roeselare	29,8	25,1	23,0	17,3	20,1	23,2	2,5	3,6	3,8	57,9	79,9	100,6	14,7	18,1	16,2
Tielt	29,8	25,7	23,7	18,2	20,4	22,8	3,0	4,0	4,0	61,2	79,4	96,1	16,3	19,4	17,6
Veurne	27,8	23,3	20,9	21,0	24,4	28,5	3,3	4,2	4,9	75,4	104,5	136,0	15,5	17,3	17,3
Kustarrondissementen	28,1	23,3	21,3	19,2	22,2	25,6	2,8	4,0	4,4	68,6	95,3	120,6	14,6	18,2	17,2
Kortrijk-Roeselare-Tielt	29,8	25,4	23,3	17,4	20,0	22,9	2,6	3,6	3,8	58,5	78,8	98,2	14,9	17,9	16,7
Diksmuide-leper	29,8	25,9	24,2	18,9	21,7	23,4	2,8	3,8	4,2	63,4	83,7	96,6	14,9	17,7	18,0
West-Vlaanderen	29,1	24,6	22,6	18,4	21,1	24,1	2,7	3,8	4,1	63,1	86,0	106,8	14,8	18,0	17,1

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Tabel 5
Bevolkingsvooruitzichten tot 1 januari 2015
voor West-Vlaanderen en de drie West-Vlaamse regio's

Regio	1/1/2002	1/1/2010	1/1/2015
Kustarrondissementen	473.144	477.260	475.811
Kortrijk-Roeselare-Tielt	506.927	505.720	502.605
Diksmuide-leper	152.204	151.423	150.628
West-Vlaanderen	1.132.275	1.134.403	1.129.045

Bron: Berekeningen WES Onderzoek & Advies

Aan te stippen valt dat, als gevolg van de denataliteit tijdens de komende jaren, het aantal jonge vol-actieven – die in sterke mate de kandidaten zijn inzake migratiebeslissing – zal verminderen, terwijl de kandidaten pensioenmigranten zullen aangroeien. Het is ook bekend dat in periodes van economische verzwakking de migratieneiging bij jong-volwassenen vermindert (minder werkaanbiedingen, werkonzekerheid).

De migratiesaldi kunnen het best worden benaderd over een iets langere periode (10 jaar), met aandacht voor bepaalde fluctuaties en de impact van regularisaties. Tegen deze achtergrond is een schatting vooropgezet van de migratiesaldi in de periode tot 2015 ⁶.

Tabel 5 toont de bevolkingsvooruitzichten voor West-Vlaanderen en de drie regio's tot 1 januari 2015. In **figuur 9** worden de resultaten voor West-Vlaanderen visueel voorgesteld. Naast de prognose met migraties (open prognose), wordt hier ook een prognose zonder migraties (gesloten prognose) voorgesteld. Daarnaast toont de figuur ook de bevolkingsvooruitzichten zoals opgesteld door het NIS in de Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050. Beschouwen we alleen de open prognose – de gesloten

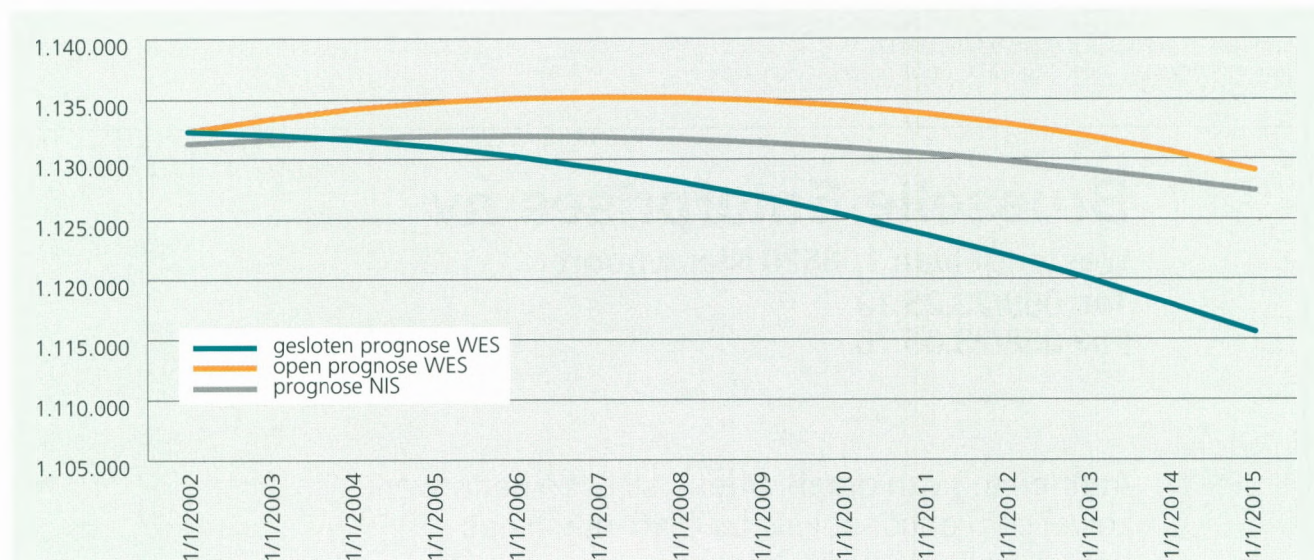
prognose wordt enkel in de figuur voorgesteld om het effect van de migraties op de bevolkingsevolutie te tonen – dan zien we dat West-Vlaanderen evolueert van 1.132.275 inwoners op 1 januari 2002 tot ongeveer 1.129.000 inwoners op 1 januari 2015. In deze periode kent de bevolking tot 2006 een toename, om daarna af te nemen.

De kustarrondissementen kennen op 1 januari 2015 nog circa 2.700 inwoners méér dan in 2001. De bevolking neemt er toe tot 2010, om vanaf dan geleidelijk af te nemen. In de regio Kortrijk-Roeselare-Tielt neemt de bevolking volgens onze prognose nog toe tot eind 2003 en begint dan al af te nemen tot ongeveer 502.600 inwoners op 1 januari 2015. Dit zou een daling van het inwonersaantal van 0,9% betekenen ten opzichte van 2001.

De regio Diksmuide-leper kent volgens onze prognose reeds vanaf het begin van de prognoseperiode een daling van de bevolking. Op 1 januari 2015 wordt de bevolking in deze regio geschat op circa 150.630 personen, dit is een daling met 1% ten opzichte van 2001.

Indien we de prognoseresultaten bekijken per leeftijdsgroep (zie **tabellen 6 en 7**), dan zien we dat de tendensen van een dalend aantal geboorten, ontgroening en vergrijzing zich verder zetten. Het aantal geboorten in West-Vlaanderen zal dalen tot naar schatting ongeveer 9.800 in het jaar 2014. Het aandeel van de bevolking van minder dan 20 jaar daalt tot 18,8% en het aandeel van de 60-plussers neemt toe tot bijna 30%. Ongeveer 7% van de bevolking zal 80 jaar of ouder zijn. De ouderdomscoëfficiënt zal 157% bedragen, en voor de kustarrondissementen zelfs een waarde aannemen van circa 185%, dit betekent dat er voor iedere 100 jongeren beneden 20 jaar er 185 60-plussers zullen zijn. Tenslotte toont de hoogbejaardenindex dat bijna een vierde van de West-Vlaamse 60-plussers op 1 januari 2015 80 jaar of ouder zal zijn.

Figuur 9
Bevolkingsvooruitzichten voor West-Vlaanderen tot 1 januari 2015 volgens de gesloten en open prognose van WES en de prognose van het NIS

Bron: NIS, GOM - West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Tabel 6

Bevolkingsvooruitzichten voor West-Vlaanderen tot 1 januari 2015, naar leeftijdsklasse

Leeftijdsklasse	1/1/2002	1/1/2010	1/1/2015
jonger dan 10 jaar	121.643	103.162	98.958
10-19 jaar	133.875	127.831	113.236
20-29 jaar	135.997	132.324	132.549
30-39 jaar	164.278	134.509	128.931
40-49 jaar	162.568	167.716	151.336
50-59 jaar	141.052	157.980	170.104
60-69 jaar	123.781	132.614	146.167
70-79 jaar	102.449	110.608	108.422
80-89 jaar	39.066	59.383	66.119
90 jaar en ouder	7.566	8.276	13.224
Totaal	1.132.275	1.134.403	1.129.045

Bron: Berekeningen WES Onderzoek & Advies

Tabel 7

Ontgroening en vergrijzing in West-Vlaanderen en de drie West-Vlaamse regio's volgens de bevolkingsprognose in 2014

Regio	Ter vergelijking geboorten in 2001:	Aantal geboorten	Aandeel bevolking -20 jaar	Aandeel bevolking 60 jaar en +	Aandeel bevolking 80 jaar en +	Bevolking 60 en +/bevolking -20	Bevolking 80 en +/bevolking 60 en +
Kustarrondissementen	4.232	3.824	17,6	32,6	7,6	185,4	23,3
Kortrijk-Roeselare-Tielt	5.148	4.548	19,7	27,5	6,6	139,7	23,9
Diksmuide-Ieper	1.553	1.433	19,8	27,2	6,8	137,3	25,1
West-Vlaanderen	10.993	9.805	18,8	29,6	7,0	157,4	23,8

Bron: Berekeningen WES Onderzoek & Advies

- Met bijzondere dank aan Dr. J. Theys voor zijn waardevolle inbreng in dit artikel, onder meer bij de opmaak van de prognoses en bij de bespreking van de evolutie van de migratiesaldi.
- In bepaalde jaren moet er naast het natuurlijk accres en het migratiesaldo ook rekening gehouden worden met een 'statistische aanpassing' in het Rijksregister om de evolutie van de bevolking te berekenen. In 1988, bij de overgang van het Bevolkingsregister naar het Rijksregister, is deze statistische aanpassing zeer groot. Ook in de tweede helft van de jaren negentig en het begin van de jaren 2000 is deze statistische aanpassing aanzienlijk.
- In vergelijking met het jaar 1964 (top van de naoorlogse babyboom) was er in 2001 een daling van bijna 44%.
- 'Geboortecijfer daalt onder de 60.000', De Standaard, 21 juni 2003.
- Voor het Vlaams Gewest daarentegen werd het bevolkingscijfer per 1 januari 2002 met 11.246 personen overschat, blijkbaar beïnvloed door een te snelle afname van te verwachten regularisaties.
- In onderhavige prognose is voor West-Vlaanderen voor de jaren 2002 tot en met 2014 rekening gehouden met een vestigingsoverschot van circa 17.752 personen. In de Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 van het NIS is voor de betrokken jaren 2002-2014 een vestigingsoverschot van 12.226 personen in rekening gebracht.

Brusselle Enterprises nv

Westendelaan 1, 8620 Nieuwpoort
Tel. 058/23.25.13
Fax 058/23.05.76

Aanneming van draai-, frees-, slijp- en kotterwerk,
zowel conventioneel als op CNC-machines
Vol- en halfautomatisch lassen

Jonge ouders gevraagd

De trend in de nataliteit in West-Vlaanderen

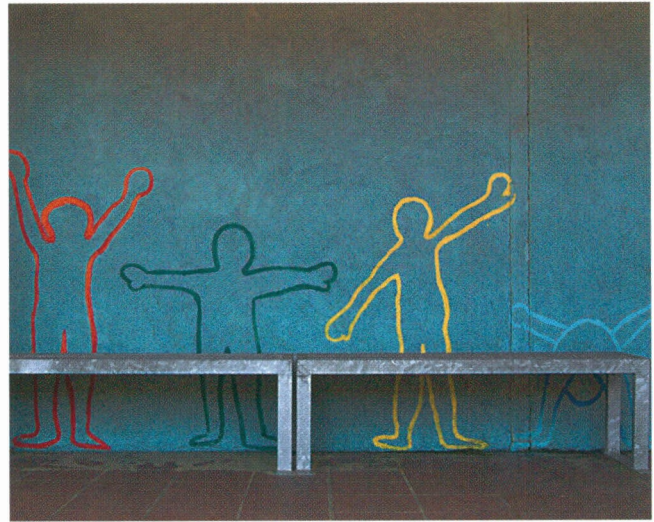
■ Ir. Guy Martens en Dr. André Bekaert
Directeur en ere-voorzitter van het SPE¹

Aansluitend op het artikel 'Ontgroening en vergrijzing' (zie blz. 5) geven we hier cijfergegevens en enkele verklaringen voor het dalend aantal geboorten in onze regio's.

Van uitstel komt ... afstel

Wanneer men de evolutie van het aantal verlossingen in Vlaanderen tijdens de laatste 10 jaar analyseert stelt men een daling vast met 10% (zie **grafiek 1**).

De dalende nataliteit is het gevolg van twee fenomenen. Vooreerst is er het uitstellen van de zwangerschap tot op latere leeftijd en *secundo* is de denataliteit zelf, sterk toegenomen.

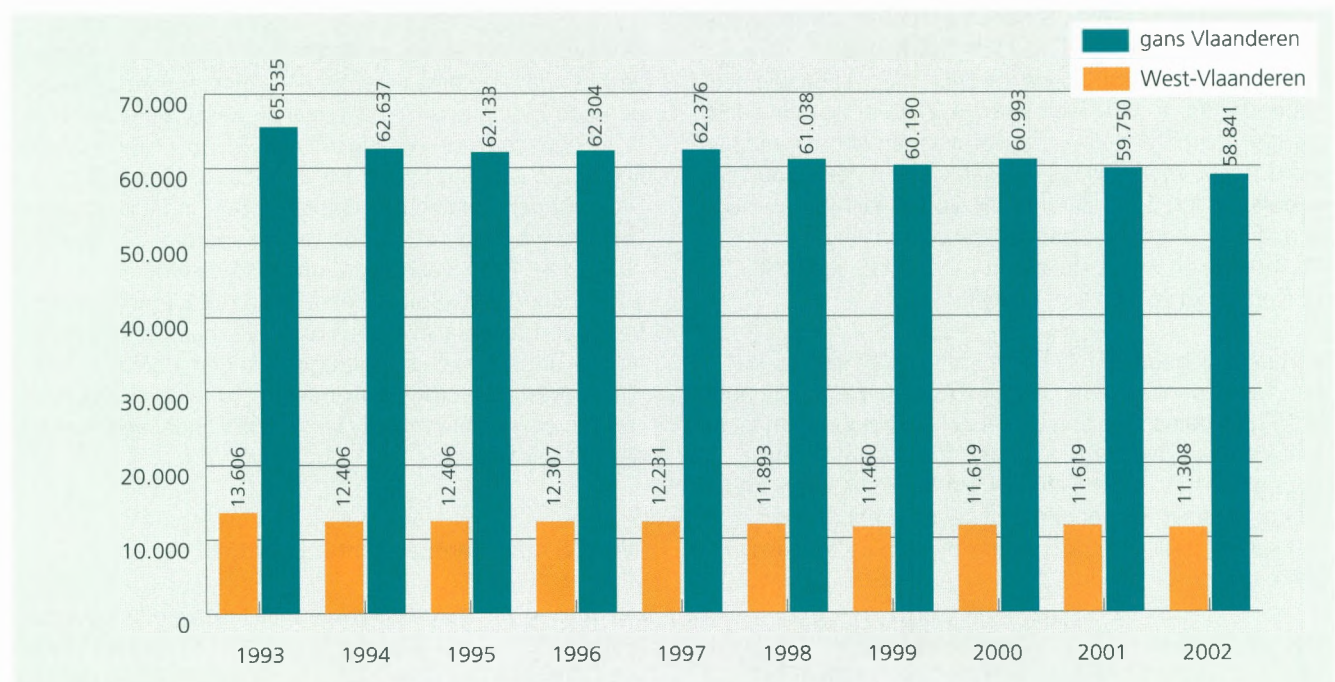

© Jean Godecharle, Brugge

Het uitstellen van zwangerschap heeft te maken met het langer studeren, het later vormen van een paar, het uitbouwen van een carrière en het verlangen naar een comfortabele woon- en leefsituatie. Het uitstellen van zwangerschap is bovendien omgekeerd evenredig met de vruchtbaarheid. Voor haar 27ste jaar heeft een vrouw die wenst zwanger te worden in normale omstandigheden 28% kans om zwanger te worden binnen de maand, op haar 30ste is deze kans 20%, op haar 35ste jaar 10% en op 38 jaar amper 5%.

Grafiek 1

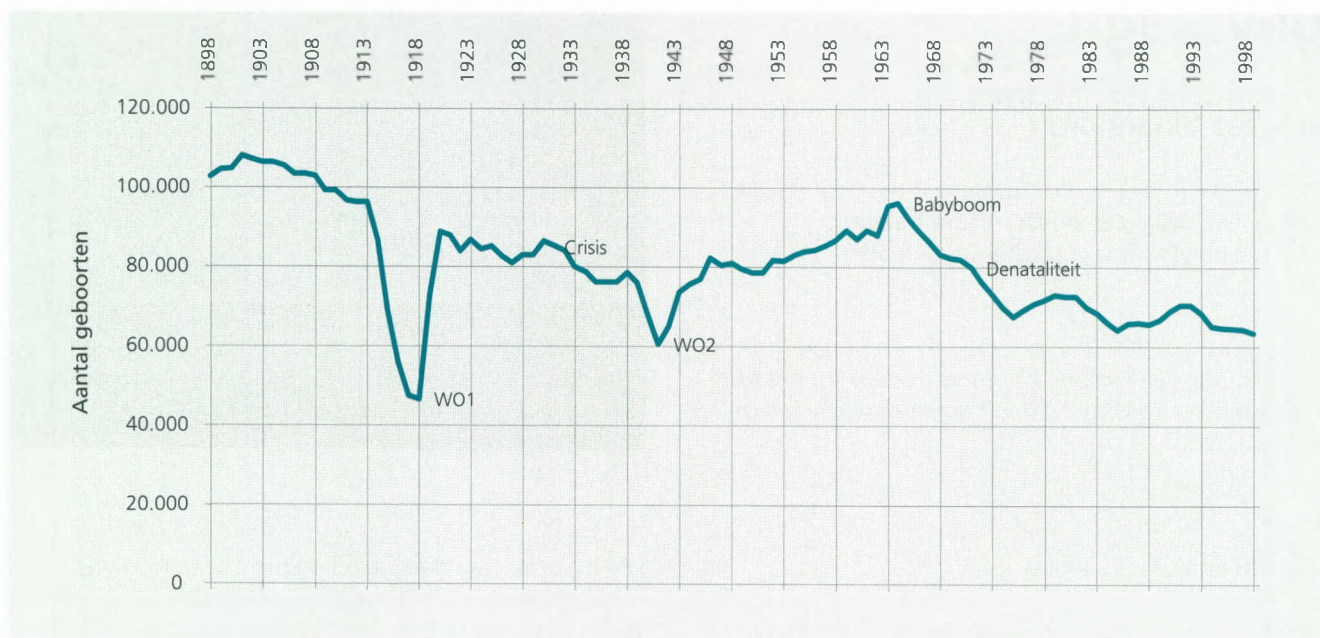
Evolutie van het aantal verlossingen² in West-Vlaanderen ten opzichte van gans Vlaanderen

Bron: Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

Grafiek 2

Aantal geboorten in het Vlaamse Gewest: overzicht 1898 - 1998

Bron: Jaarverslag Perinatale Activiteiten in Vlaanderen, 1998, uitgegeven door SPE (1999)

De daling van het aantal geboorten is een gevolg van het meer gebruik maken van contraceptie, betere voorbehoedsmiddelen en de wens tot een geringer aantal kinderen per gezin. Bovendien heeft de socio-economische situatie zich volledig gewijzigd: de mensen worden geconfronteerd met steeds meer werkonzekerheid, stress en levensduurte, waardoor tweeverdieners noodzakelijk worden om rond te komen. Prestatiedruk treedt meer en meer op de voorgrond. Al deze elementen laten duidelijk hun invloed gelden op de nataliteit.

Zeer belangrijk is tevens het gegeven dat er jaar na jaar een kleiner aantal potentiële moeders voorhanden is. De naoorlogse babyboom duurde tot 1964, daarna daalde het geboortecijfer tot 1975 (zie *grafiek 2*). Daar de gemiddelde leeftijd waarop een Vlaamse vrouw tegenwoordig moeder wordt schommelt rond de 30 jaar, werden deze vrouwen geboren in 1972 of daaromtrent. Zo verwachten we nog gedurende een drietal jaar een geboortedaling in Vlaanderen en wordt algemeen vanaf 2005 een lichte stijging in het vooruitzicht gesteld.

Aan deze geboortecijfers kan men duidelijk de weerslag zien van economische en andere crisissen. Het dieptepunt in 1918 is de nasleep van de Eerste Wereldoorlog maar zelfs de financiële crash in 1929 is hier waarneembaar. Het opkomen van het Derde Duitse Rijk in de jaren 1930 met de daaraan verbonden de Tweede Wereldoorlog, laat sporen na. Duidelijk is de invloed van de oliecrisis in de jaren 1970.

Het aantal geboorten in 2002 was het laagste cijfer sinds 1920. De geboortedaling is een probleem, omdat het noodzakelijke vervangingsniveau niet eens bereikt wordt.

Om een bevolking te "vervangen" zou iedere vrouw gemiddeld 2,1 kinderen moeten ter wereld brengen. In Vlaanderen is dit aantal beperkt tot 1,5 kinderen. Hier reeds slaat de vergrijzing toe.

Denataliteit vergrijst West-Vlaanderen, meer dan in andere provincies

Er is een opvallend verschil in het aantal verlossingen tussen de verschillende Vlaamse provincies.

Drie provincies hebben de laatste jaren opvallend minder verlossingen. De provincie West-Vlaanderen heeft overtuigend de leiding in deze neerwaartse trend (zie *grafiek 1*). In 1993 waren er in deze provincie 13.606 ziekenhuisbevalingen. Dit aantal is teruggefallen tot 11.046 in 2002. Dit komt neer op een daling met 18,8%. In de provincie Limburg wordt in het verloop van de voorbije 10 jaar een daling met 13,2% genoteerd, in Oost-Vlaanderen van 11,7%. In Vlaams-Brabant en in de provincie Antwerpen is het geboorteaantal eveneens gedaald, maar de daling is minder uitgesproken en valt onder de gemiddelde daling die vastgesteld wordt in Vlaanderen (10%). In deze provincies zijn er respectievelijk 6,9 en 5,6% minder verlossingen dan 10 jaar terug.

West-Vlaanderen een buitenbeentje?

De indeling van de groep vruchtbare vrouwen in leeftijds-categorieën van vijf jaar leidt tot opvallende vaststellingen (zie *tabel 1*). West-Vlaanderen heeft merkwaardig genoeg minder vrouwen in de leeftijdsgroep tussen 20 tot 45 jaar.

Tabel 1
 Procentueel voorkomen van potentiële moeders in leeftijdscategorieën

	Antwerpen	Vi.-Brabant	Limburg	O.-Vi.	W.-Vi.
20 - 24	6,09	5,90	6,86	6,25	6,12
25 - 29	6,04	5,98	6,30	6,49	5,90
30 - 34	7,17	7,04	7,23	7,43	6,82
35 - 39	8,02	8,13	8,39	8,01	7,69
40 - 44	7,86	8,16	8,39	7,71	7,43
Totaal	35,18	35,21	37,17	35,89	33,96

Bron: www.aps.vlaanderen.be

En juist in deze groep worden de meeste bevallingen genoteerd (98%). Het blijft een open vraag hoe dit geringer aantal vruchtbare vrouwen moet worden uitgelegd. In elk geval kan deze vaststelling als verklaring gelden voor een daling van het aantal geboorten in West-Vlaanderen, een daling die groter is dan in de andere provincies. Het geringer aantal allochtonen in de provincie is duidelijk medeverantwoordelijk voor deze daling, die groter is dan in andere provincies, zeker als men ook nog rekening houdt met het hoger kinderaantal bij deze bevolking.

- 1 Het Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie (SPE) werd gesticht op 1 oktober 1986 op initiatief van de Vlaamse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (VVOG) in samenwerking met de Vlaamse Vereniging van Kindergeneeskunde (VVK) met als doel het bevorderen van de perinatale epidemiologie en het bestuderen van de maternale en perinatale mortaliteit en morbiditeit.
- 2 In 1993 werd voor het eerst 99,4% van alle geboorten in kaart gebracht, om vanaf 1996 alle ziekenhuisbevallingen in Vlaanderen te registreren. Het aantal thuisbevallingen (612 geboorten in gans Vlaanderen op een totaal van circa 60.000 geboorten) wordt hier voor de verwerking niet opgenomen.

www.goekint.be

Huishoudens en woningbehoefte: een veranderend perspectief

Juliaan Theys

Beheerder WES

Ere-adjunct-administrateur-generaal

GOM - West-Vlaanderen

Inleiding

In onderhavig artikel wordt ingegaan op de evolutie van het aantal huishoudens (ook de term gezinnen wordt gebruikt) als primaire factor voor de vraag naar woningen. We gaan ook de confrontatie aan met planningsdocumenten op Vlaams en West-Vlaams niveau.

De analyse gebeurt voor de provincie West-Vlaanderen als geheel en wat betreft de meest relevante aspecten ook voor drie deelgebieden: de Kustarrondissementen (Brugge, Oostende en Veurne samen), het geheel van de bestuurlijke arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Tielt samen en het geheel van de arrondissementen Diksmuide en Ieper samen (het grootste deel van de Westhoek, met nog het meest uitgesproken landelijk karakter).

Het begrip "huishouden" is gedefinieerd als "een persoon die gewoonlijk alleen leeft, ofwel twee of meer personen die, al dan niet met elkaar verwant, gewoonlijk in dezelfde woning samenleven"¹.

Naast private huishoudens zijn er ook zogenaamde collectieve huishoudens. Collectieve huishoudens heeft men bij kloostergemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen en dergelijke. De bevolking opgenomen in collectieve huishoudens is in West-Vlaanderen vrij beperkt. Onderhavige analyse beperkt zich daarom tot de private huishoudens². In dit artikel schetsen we eerst de evolutie van het aantal huishoudens in de periode 1991-2002, wat overeenkomt met het eerste deel van de planperiode van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Deze reële situatie wordt vervolgens vergeleken met de inschattingen van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan. In een derde deel van het artikel maken we zelf een vooruitberekening van het aantal huishoudens voor de periode 2002-2015. Op basis van deze inschatting van de vraag aan bijkomende huisvesting geven we aanwijzingen om het voorgestelde ruimtelijk beleid bij te sturen.

Voorbije evolutie

Volgens het Rijksregister waren er op 1 januari 2002 in West-Vlaanderen 463.204 private huishoudens. Volgens de

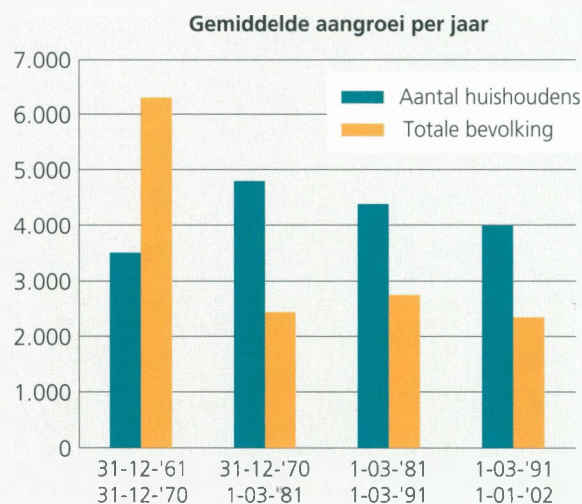
volkstelling van 1 maart 1991 bedroeg dit aantal 419.997 eenheden. Tussen beide jaren nam het aantal huishoudens dus toe met 43.207 of ongeveer 4.000 per jaar.

Ook de volkstellingen van 31 december 1961, 31 december 1970 en 1 maart 1981 verstrekten dergelijke gegevens. Hoewel de nauwkeurigheid van deze gegevens (en ook van het huidige Rijksregister) niet volledig verzekerd is, kunnen de langetermijntendensen in het verloop worden aangegeven³.

In West-Vlaanderen was de gemiddelde jaarlijkse **aangroei** van het aantal huishoudens tussen 1970 en 1981 sterk stijgend en nadien enigermate dalend, maar nog steeds op een vrij hoog niveau (zie **figuur 1**).

Men kan vaststellen dat sinds de jaren '70 de groei van het aantal huishoudens deze van de totale bevolking overschrijdt. In de periode 1961-70 leidde de toename van de totale bevolking met 100 personen in West-Vlaanderen gemiddeld tot een aangroei van circa 55 huishoudens. In de laatste periode 1991-2002 kwamen er in West-Vlaanderen gemiddeld niet minder dan 170 huishoudens bij voor elke 100 inwoners in meer. In Vlaanderen als geheel was dit laatste verhoudingscijfer slechts 114 op 100. Er zijn ook aanzienlijke verschillen tussen de regio's binnen West-Vlaanderen. In de Kustarrondissementen nam in de periode 1991-2002 het aantal huishoudens toe met circa 120 voor elke 100 inwoners in meer terwijl dit in Kortrijk-Roeselare-Tielt 259 op 100 bedroeg. In Diksmuide-Ieper kwamen er over de periode 1991-2002 zelfs 4.300 huishoudens bij voor een toename van de totale bevolking van amper 830 personen. Daling van de bevolking betekent niet dat er geen behoefte kan ontstaan aan een (nog aanzienlijk) aantal bijkomende woningen. In de periode 1970-81 verminderde de totale bevolking in Diksmuide-Ieper met circa 2.800 personen; dit belette niet dat het aantal huishoudens steeg met 4.300 eenheden!

Figuur 1
Evolutie in de periode 1961-2002 van de aangroei van het aantal huishoudens en de totale bevolking in West-Vlaanderen (in absolute aantallen)

Tabel 1

Evolutie in de periode 1970-2002 van het aantal huishoudens van 70 jaar en meer in West-Vlaanderen (in absolute aantallen)

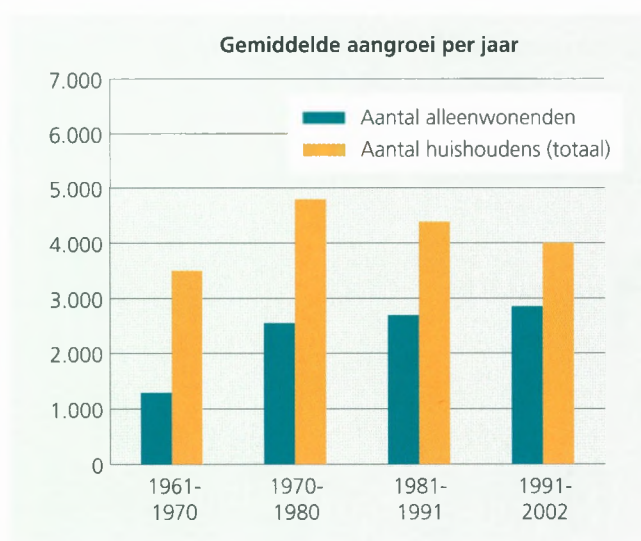
	1970	1981	1991	2002	Index 2002 (1970=100)
70 à 79 jaar	35.893	49.091	46.506	67.750	189
80 à 84 jaar	6.454	11.264	16.369	17.267	267
85 à 89 jaar	2.242	3.833	6.867	8.988	401
90 jaar en meer	505	929	1.807	3.411	675
Totaal	45.094	65.117	71.549	97.416	216

Het uiteengroeien van de evolutie van de totale bevolking en van het aantal huishoudens wordt sterk bepaald door het steeds frequenter voorkomen van alleenwonenden. In de meeste leeftijdsgroepen is wat genoemd wordt de zelfstandigheidsgraad (of het gezinnenpercentage) ononderbroken toegenomen en soms op bijzonder sterke wijze⁴. Het aantal alleenwonenden steeg in West-Vlaanderen in de periode 1991-2002 met circa 31.000 eenheden, terwijl het totale aantal huishoudens toenam met 43.200 eenheden. Dit wil zeggen dat 72% van de totale toename van het aantal huishoudens toe te schrijven is aan alleenwonenden. We kunnen ook opmerken dat dit fenomeen zich vooral manifesteert sinds de jaren '70 toen er een opmerkelijke sprong was in het verloop van het aantal alleenstaanden (zie *figuur 2*).

Dit fenomeen neemt op vandaag soms zeer belangrijke vormen aan. In de stad Oostende, bijvoorbeeld, waren er volgens het Rijksregister op 1 januari 2002 niet minder dan 14.156 alleenwonenden op een totaal van 33.495 huishoudens, dit is een aandeel van 42%. In de periode 1991-2002 steeg in de stad Oostende het aantal alleen-

Figuur 2

Evolutie in de periode 1961-2002 van de aangroei van het aantal alleenwonenden en de totaal aantal huishoudens in West-Vlaanderen (in absolute aantallen)

wonenden met 2.100 eenheden, dit is meer dan de totale aangroei aan huishoudens (+1.800). In de periode 1981-91 was de toename van het aantal alleenwonenden (+3.380) eveneens groter dan de aangroei van het totale aantal huishoudens (+3.090) en dit in een situatie van een dalende bevolking (-400 inwoners).

Gezinsverdunding treedt onder meer op door de daling van het aantal geboorten (minder kinderen per gezin).

Daarnaast is er ook het decohabitatieverschijnsel. De decohabitatie heeft te maken met de toename van het aantal alleenwonenden, het groter aantal echtscheidingen en het langer zelfstandig wonen van ouderen.

De vergrijzing en ontgroening van de bevolking is een andere belangrijke factor. Het aandeel van de huishoudens van minder dan 35 jaar in het totale aantal huishoudens in West-Vlaanderen is gedaald van 21,2% in 1970 tot 16,3% in 2002. Het aandeel van de huishoudens van 70 jaar en meer is gestegen van 13,8% in 1970 tot 21,0% in 2002. In absolute aantallen is het aantal huishoudens van 70 jaar en meer verdubbeld sinds 1970.

De vergrijzing onder de huishoudens is bovendien meer uitgesproken in West-Vlaanderen dan gemiddeld in Vlaanderen als geheel. De leeftijdsgroep van 70 jaar en ouder haalde in Vlaanderen een aandeel van 19,4% in 2002. Binnen West-Vlaanderen scoort Kortrijk-Roeselare-Tielt het laagst met een aandeel van 20,0%. De regio Diksmuide-Ieper - waar in de voorbije decennia de erosie bij de jonge vol-actieven bijzonder groot is geweest - registreert 22,0%. De Kustarrondissementen - die veel pensioenmigranten aantrekken - haalt 21,7%.

De verdeling van de huishoudens van 70 jaar en ouder is als volgt verschoven in West-Vlaanderen, waarbij het effect van de eerste wereldoorlog afleesbaar is⁵ (zie *tabel 1*).

De aangroei van het aantal huishoudens wordt dus maar ten dele meer bepaald door de toename van de totale bevolking (natuurlijk accres en vooral migratie); vooral de verschuivingen in de leeftijdsopbouw van de bevolking (vergrijzing) in combinatie met het decohabitatie-verschijnsel zijn belangrijke factoren.

In de periode 1991-2002 steeg het totale aantal huishoudens in West-Vlaanderen met ongeveer 43.200 eenheden.

Slechts ongeveer 20% van deze aangroei valt toe te wijzen aan de bevolkingstoename, ongeveer 59% aan de gewijzigde leeftijdsopbouw en ongeveer 21% van de aangroei werd veroorzaakt door decohabitatie. Indien de gezinnenpercentages namelijk ongewijzigd zouden zijn gebleven op

het niveau van 1991, dan zouden er in West-Vlaanderen in 2002 ongeveer 9.100 huishoudens minder zijn geweest.

Confrontatie met het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV)

De bepaling van de verwachte toename van het aantal huishoudens was bij de uitwerking van het RSV een belangrijk gegeven. Deze geschatte toename vormde namelijk de basis voor de toewijzing van het aantal bijkomende woningen aan elk van de Vlaamse provincies. De verdeling van het aantal bijkomende woningen binnen elke provincie moet voormelde toewijzing als vertrekpunt nemen.

De essentiële vaststelling is nu dat de berekening van de behoefte aan bijkomende woningen op het niveau Vlaanderen als geheel en van elk van de provincies sterk afwijkt van de reële situatie. Er zijn enkele foutieve inschattingen gebeurd, die gelukkig in tegengestelde richting werken.

Voor de berekening van het aantal huishoudens werd in het RSV uitgegaan van de veronderstelling dat het verloop van de gezinnenpercentages (afzonderlijk berekend voor mannen en vrouwen) over de gehele planperiode 1992-2007 tegen hetzelfde tempo zou doorgaan als in de periode 1981-1991.

Hoe groot de foutenmarge is kan worden bepaald door de methode van het RSV toe te passen op de bevolking naar leeftijdsgroepen per 1 januari 2002 (thans bekend uit het Rijksregister). Een dergelijke oefening leert ons dat de toename van het aantal huishoudens voor het Vlaamse Gewest voor de periode 1991-2002 een overschatting oplevert van circa 35%. Voor West-Vlaanderen is dat ongeveer 24%.

Deze foutieve inschatting in het RSV wordt echter enigermate gemilderd door een andere fout in tegengestelde richting. In het RSV is men - zonder voldoende kritische afweging - uitgegaan van de Bevolkingsvooruitzichten 1992-2050, uitgewerkt door het Nationaal Instituut voor de Statistiek en het Planbureau, en met name van het zogenaamde referentiescenario. Voor West-Vlaanderen is voor de betrokken periode 1993-2001 een vestigingsoverschot in rekening gebracht dat circa 4.200 personen te laag werd

ingeschat. Als men er rekening mee houdt dat een vestigingsoverschot in West-Vlaanderen (met veel pensioenmigranten) van 100 personen *grosso modo* leidt tot 45 à 50 huishoudens in meer⁶ dan werd hier voor West-Vlaanderen een te lage schatting in rekening gebracht van zowat 200 à 230 huishoudens per jaar.

Verder zijn in de door het RSV gehanteerde referentieprognose van NIS-Planbureau de stijgende overlevingskansen niet correct ingeschat.

Op basis van de reële gegevens voor de voorbije jaren kunnen we dan volgende foutenmarge van de raming van het RSV aflezen (zie **tabel 2**).

De finale foutenmarge voor West-Vlaanderen bedraagt dus 23% en varieert tussen 15% voor de kustarrondissementen en 33% voor Kortrijk-Roeselare-Tielt.

En het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen?

In het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen (PRS-WV) is een toewijzing van bijkomende woningen (op basis van huishoudens) gebeurd op gemeentelijk vlak. In het PRS-WV werd bij de verdeling van het aantal woningen (inclusief circa 3% frictieleegestand) een reservegedeelte van 20% niet toegewezen. Niet zonder betekenis hierbij is aan te stippen dat volgens de ramingen van het RSV de totale behoefte aan bijkomende woningen voor de planperiode 1992-2007 werd begroot op 69.248 eenheden, waarvan 73% in de eerste periode van 10 jaar en 27% in de volgende vijf jaar⁷. Toebedeling van 80% komt dan overeen met de behoefte van iets meer dan 11 jaar.

Confrontatie van de gegevens van het PRS-WV met de realiteit wijst op afwijkingen in de richting van wezenlijke over- en onderschattingen. De toewijzing in het PRS-WV à rato van 80% van de behoeften belooft voor West-Vlaanderen als geheel 55.525 eenheden (inclusief frictieleegestand). In de periode 1 maart 1991-1 januari 2002 (10 jaar 10 maanden) was de werkelijke toename ongeveer 43.200 eenheden. Ook wanneer men rekening houdt met een onvermijdelijke foutenmarge is de afwijking van circa een vierde voor de betrokken periode toch wel erg groot. Frappanter en verontrustend voor het daarop geënte beleid zijn evenwel de grote verschillen op gemeentelijk niveau.

Tabel 2

Aangroei van het aantal huishoudens in West-Vlaanderen volgens het RSV en het Rijksregister (in absolute aantallen)

	Gemiddelde aangroei per jaar		
	1992-2002 (volgens RSV)	1991-2002 (volgens Volkstelling op 1/3/1991 en Rijksregister op 1/1/2002)	Index Rijksregister= 100
Kustarrondissementen	+2.312	+2.007	115
Kortrijk-Roeselare-Tielt	+2.101	+1.581	133
Diksmuide-leper	+494	+400	123
West-Vlaanderen	+4.907	+3.988	123
Vlaanderen	+27.749	+21.352	130

Tabel 3

Aangroei in de periode 1991-2002 van het aantal huishoudens in West-Vlaanderen en toewijzing in het PRS-WV (in absolute aantallen)

	Toewijzing PRS-WV à rato 80%	Reële aangroei 1/3/91-1/1/02	Index reële aangroei (toewijzing=100)
• Regionaal-stedelijke en kleinstedelijke gebieden (a)			
- Kustarrondissementen	18.925	15.169	80
- Kortrijk-Roeselare-Tielt	18.800	11.561	62
- Diksmuide-leper	3.075	2.095	68
• Buitengebieden			
- Kustarrondissement zonder de kustgemeenten behorend tot het buitengebied	2.620	2.463	94
- Kustgemeenten van het buitengebied	3.310	4.111	124
- Kortrijk-Roeselare-Tielt	6.075	5.567	92
- Diksmuide-leper	2.720	2.241	82

(a) Het betreft het geheel van de fusiegemeenten die geheel of ten dele behoren tot het stedelijk gebied.

De analyse kan in dit artikel niet omstandig gebeuren. De gegroepeerde cijfers uit **tabel 3** leveren wellicht voldoende stof tot nadenken.

Te onderstrepen valt dat - vooral belangrijk voor kustgemeenten - de bouw van vakantiewoningen en tweede verblijven niet interfereert op voormelde gegevens (wel de pensioenmigratie).

In een aantal als buitengebied gecatalogeerde gemeenten is het cijfer van de toewijzing reeds met 15% of meer overschreden. Dit is in eerste instantie het geval in de kustgemeenten Nieuwpoort (index 140) en Koksijde (139), maar ook in gemeenten van iets grotere omvang zoals Beernem (117), Hooglede (125) en Wingene (116) en verder Lendeledede (145) en Dentergem (150).

In de andere richting is als extreme afwijking te wijzen op de positie van het regionaal-stedelijk gebied Kortrijk (index 51) en het kleinstedelijk gebied Menen (52). Globaal is in eik van de drie in beschouwing genomen regio's de variatie groot.

De conclusie is dat de concrete uitwerking van het RSV en PRS-WV wat betreft de toewijzing van bijkomende woningen vrij werkelijkheidsvreemd is.

Consequenties voor het ruimtelijk beleid

De eventuele conclusie dat ten aanzien van de toewijzing van ruimte voor bijkomende woningen men nog stringenter kan optreden is evenwel fout. Het moge duidelijk zijn dat de toetsing aan de realiteit van de benadering in het PRS-WV aangeeft dat een en ander fundamenteel fout loopt. De grondslag van de foute benadering in het PRS-WV zit reeds ingebakken in het RSV. Het PRS-WV is - ook al was afwijking van het richtinggevend gedeelte van het RSV in principe mogelijk - te eenduidig dezelfde weg gevolgd. Het RSV streeft naar een trendbreuk qua verstedelijking (gedeconcentreerde bundeling in afgebakende stedelijke gebieden). De effecten van de beleidsmaatregelen zijn in de korte periode echter matig tot onbestaande. Analyse van de migratiecijfers toont aan dat de als buitengebied gecatalogeerde gemeenten in veel gevallen vestigingsoverschotten blijven noteren. In het geheel van het buitengebied in West-Vlaanderen werd - als men de

betrokken kustgemeenten buiten beschouwing laat - in de jaren 1991 tot en met 2000 nog een gemiddeld vestigingsoverschot van 327 personen per jaar geregistreerd en in de als buitengebied gecatalogeerde kustgemeenten was dit zelfs 480 personen per jaar. In de stedelijke gebieden was er in West-Vlaanderen globaal een vestigingsoverschot van gemiddeld 580 personen per jaar.

In West-Vlaanderen blijft - zoals voorheen - de suburbanisatie in eerder aanvaardbare grenzen, wat van elders in Vlaanderen niet steeds kan worden gezegd. Afstemming van planning en uitvoering blijft uiteraard steeds een netelige kwestie. In Vlaanderen, en niet in het minst in West-Vlaanderen, is de invulling van het begrip stedelijkheid aan nieuwe overweging toe.

Het PRS-WV schuift - volkomen terecht - een eerste noodzakelijke correctie naar voren wat betreft de verhouding 67-33% stedelijk/buitengebied, die in het RSV als bindende bepaling werd vastgelegd. Er is echter meer. Hoger is reeds aangegeven dat de methode op diverse plaatsen aangepast moet worden. Verder vraagt de concrete uitwerking dat het gemeentelijk niveau een werkveld krijgt dat grotere realiteitswaarde heeft, onder meer wat betreft het aanbod aan reëel beschikbare gronden. Er moet ook worden afgezien van retro-activiteit voor zogenaamde te hoge realisaties in het verleden.

Het RSV voorziet - en dit in bindende bepalingen - dat het Vlaams Gewest maatregelen neemt om het grond- en pandenbeleid verder decretaal uit te bouwen. In het richtinggevend gedeelte wordt in verband met het wonen gesteld: *"Dit veronderstelt evenwel dat een adequaat grondbeleid wordt uitgewerkt... Wanneer dit niet gebeurt, zal niet alleen bijkomende onbebouwde ruimte moeten aangesneden worden, maar kan binnen de bestaande woongebieden sociale verdringing optreden."* Het is al te gemakkelijk om het gemeentelijk niveau als het ware alle aspecten van een adequaat grondbeleid in de schoenen te schuiven.

Onder meer het concept van wat in Vlaanderen, in een benadering die sociaal-economische elementen, mobiliteit, milieu en ruimte integreert, als wenselijk en aanvaardbaar is qua 'wonen in brede zin' is aan een vernieuwde analyse toe. Wat kan in thans als buitengebied gecatalogeerde gemeenten - al dan niet als economisch knooppunt bestempeld - zoals Beernem, Gistel, Avelgem, Lendeledede,

Hoogede, Lichtervelde, Wingene en uiteraard de kustgemeenten De Haan, De Panne, Koksijde en Nieuwpoort? Meteen kan dezelfde vraag worden gesteld wat betreft sommige delen van fusiegemeenten die niet zullen worden opgenomen in het betrokken stedelijk gebied, hoewel zij eventueel zelfs het karakter hebben van economisch knooppunt. Hierbij kan het wellicht gaan om vroegere autonome gemeenten zoals Zedelgem, Sijsele, Ruddervoorde, Vlamertinge en Lauwe. Bij gebrek aan een adequaat grondbeleid is het nodig een beduidend hoger (potentieel) aanbod toe te laten om flexibiliteit een kans te bieden die het in de hand houden van de grondprijzen moet mogelijk maken.

Vooruitberekening van het aantal huishoudens, 2002-2015

Uit het voorgaande blijkt reeds dat het ramen van de evolutie van het aantal huishoudens geen eenvoudige opgave is.

Het vertrekpunt van een vooruitberekening van het aantal huishoudens is uiteraard een prognose van de bevolking naar leeftijd. Reeds hier zijn keuzes te maken en hypothesen in te brengen (zie artikel *'Ontgroening en vergrijzing' van Tanja Termote op blz. 5*). Gelukkig is bij een vooruitberekening van het aantal huishoudens over een periode van circa 15 jaar het aantal te verwachten geboorten niet relevant; aandacht dient enkel uit te gaan naar de bevolking van 15 jaar en meer.

Vertrekkend van de leeftijdsopbouw van de bevolking van 15 jaar en meer (bekend uit het Rijksregister) kan op basis van overlevingskansen (geraamd) een eerste stap gezet worden. Het aannemen van te verwachten stijgende overlevingskansen heeft reeds impact op de berekening van het aantal huishoudens. De omvang en de leeftijdsspecifieke opbouw van de te verwachten migratie is zeer relevant voor de toekomstige evolutie van het aantal huishoudens. Verder is de omvang van het decohabitatieverschijnsel een element dat aandacht vraagt maar niet eenvoudig te vatten is.

Voor zover men er zich bewust van is dat een vooruitberekening tendensen en grote lijnen kan aangeven, is een dergelijke oefening zinvol. Als men uit deze gegevens beleidsmaatregelen afleidt die harde standpunten bepalen

tot op een niveau zoals de gemeenten is meer dan omzichtigheid geboden. Voor een imperatieve planning is de betrouwbaarheidsgraad van een dergelijke vooruitberekening in wezen te gering. Wel levert dit een globaal referentiekader op, waar echter bijna permanente opvolging en tijdige bijsturing noodzakelijk is. Het RSV heeft hier tot op heden onvoldoende werk van gemaakt.

Aansluiting op de bevolkingsvooruitzichten van WES

Om het aantal huishoudens te ramen, moeten hypothesen gehanteerd worden betreffende de te verwachten zelfstandigheidgraden (gezinnenpercentages) in de onderscheiden leeftijdsgroepen. De berekeningen zijn gebeurd per leeftijdsgroep van vijf jaar. De raming van de te verwachten gezinnenpercentages is gesteund op een analyse van het verloop van deze gezinnenpercentages in de voorbije decennia (volkstellingen vanaf 1961 en Rijksregister na 1991). Er zijn geen percentages geraamd voor mannen en vrouwen afzonderlijk, zoals dit wel het geval is geweest in het RSV.

Er is een beredeneerde extrapolatie van de gezinnenpercentages uitgevoerd voor elk van de drie in beschouwing genomen deelregio's van West-Vlaanderen. Deze extrapolatie is gesteund op een aantal inzichten afgeleid uit de analyse van het verloop van de gezinnenpercentages uit het verleden. Dit verloop is niet -zoals werd aangenomen in het RSV - quasi rechtlijnig in de tijd, maar heeft een asymptotisch karakter. Het tempo van de aangroei vertraagt in de tijd, wat niet uitsluit dat tijdelijk in sommige leeftijdsgroepen toch enige versnelling van de toename kan optreden, bijvoorbeeld ten gevolge van een sterke stijging van het aantal echtscheidingen, leidend tot een aangroei van het aantal alleenwonenden.

Verwachtingen voor West-Vlaanderen

De te verwachten aangroei van het aantal huishoudens is in West-Vlaanderen uitgesproken regressief. Volgens de open prognose, waarbij een vestigingsoverschot (in de Kustarrondissementen) wordt in rekening gebracht, zal de gemiddelde toename terugvallen van 4.000 op vandaag naar zowat 3.550 in de periode 2002-2010 en naar 2.100 eenheden per jaar in de periode 2010-2015. De komende jaren worden in elk geval nog gekenmerkt

Tabel 4

Verwachte aangroei in de periode 2002-2015 van het aantal huishoudens, de bevolking van 15 jaar en meer en de totale bevolking in West-Vlaanderen, naar subregio (in absolute aantallen)

	Gemiddelde toename of daling per jaar					
	Periode 2002-2010			Periode 2010-2015		
	Aantal huishoudens	Bevolking 15 jaar+	Totale bevolking	Aantal huishoudens	Bevolking 15 jaar+	Totale bevolking
Kustarrondissementen	+1.750	+1.800	+500	+990	+600	-300
Kortrijk-Roeselare-Tielt	+1.400	+1.300	-150	+850	+400	-600
Diksmuide-leper	+400	+450	-100	+260	+100	-150
West-Vlaanderen	+3.550	+3.550	+250	+2.100	+1.100	-1.050

Tabel 5

Verwachte aangroei in de periode 2002-2015 van het aantal huishoudens in West-Vlaanderen, naar leeftijd (in absolute aantallen)

	Aangroei aantal huishoudens		
	2002-2010	2010-2015	Procentuele evolutie 2002-2015
Minder dan 45 jaar	-15.600	-8.000	-14%
45 à 59 jaar	+18.200	+4.650	+18%
60 à 69 jaar	+5.300	+8.300	+18%
70 à 79 jaar	+6.800	-1.400	+8%
80 jaar en ouder	+13.900	+6.950	+70%
Totaal	+28.600	+10.500	+8%

door een vraag naar bijkomende woningen bij een quasi stabiele bevolking in West-Vlaanderen in de periode 2002-2010 en een krimpende totale bevolking na 2010. Wel is het zo dat de bevolking van 15 jaar en meer - waar de huishoudenvorming zich voltrekt - blijft toenemen (zie *tabel 4*).

De ontgroening en de vergrijzing van de bevolking hebben opmerkelijke gevolgen. In de periode 2002-2015 kan verwacht worden dat het aantal gezinshoofden van minder dan 45 jaar zal verminderen met circa 23.600 eenheden of met 14%. Er is groei in alle leeftijdsklassen van 45 jaar en meer. In de leeftijdsklasse van 80 jaar en ouder is de toename naar verwachting merkwaardig groot (+70%) (zie *tabel 5*).

De nog aanzienlijke toename van de gezinshoofden van 45 à 59 jaar in de periode 2002-2010 is toe te wijzen aan de leeftijdsgroepen geboren in de jaren vijftig en de eerste helft van de jaren zestig (de zogenaamde *babyboom*).

De impact van de tweede wereldoorlog is de oorzaak van de daling van het aantal huishoudens in 2015 in de leeftijdsgroep van 70 à 79 jaar. De trend van vergrijzing is algemeen in elk van de drie hier in beschouwing genomen regio's, maar de verschillen naar leeftijdsgroepen zijn toch markant, met een oudere leeftijdsstructuur aan de Kust (zie *tabel 6*).

Verassend lijkt de te verwachten daling van de huishoudens van 70 à 79 jaar in de regio Diksmuide-leper. Een verklaring is te vinden in de - vooral in vergelijking met de Kustarrondissementen - relatief uitgedunde leeftijdsgroepen van 55 à 65 jaar in 2002, het gevolg van de vroegere uitwijkingsoverschotten van vol-actieven uit de Westhoek. De verschuivingen in de leeftijdsopbouw van de totale

bevolking als verklarende factor voor de te verwachten toename van het aantal huishoudens zijn - samen met stijgende overlevingskansen - dominant geworden. Het belang van wijzigende gezinnenpercentages is op verre na niet meer zo groot als dit geweest is in de jaren 1960 en '70. Zoals reeds vermeld was in de periode 1991-2003 ongeveer 59% van de reële aangroei van het aantal huishoudens toe te wijzen aan wijzigingen in de leeftijdsopbouw van de bevolking (samengaand met gestegen overlevingskansen in nagenoeg alle leeftijdsgroepen). Volgens de vooruitberekeringen kan dit oplopen tot ongeveer 75% in de periode 2002-2015. Het aandeel van de decohabitatie is voor deze periode te ramen op circa 25%.

Aanwijzingen voor het (ruimtelijk) woonbeleid

De vraag naar bijkomende woningen zal onbetwistbaar minder snel aangroeien dan in de jaren 1970, '80 en '90. Voor de periode 2002-2010 zal de gemiddelde toename van het aantal huishoudens per jaar (+3.550) zich situeren op het niveau van de jaren '60 (+3.500), terwijl tussen 1970 en 2000 dit niveau lag tussen 4.800 en 4.000 per jaar. De terugval is vooral groot in de periode 2010-2015, met een jaargemiddelde (+2.100) dat nog slechts ongeveer de helft bedraagt van de jaren '90.

Toch blijft er een bijkomende vraag naar woningen, ook als in de periode 2010-2015 de totale bevolking zal verminderen. Wie de aangroei van het aantal huishoudens analyseert naar de leeftijd van het gezinshoofd, kan de indruk krijgen dat nog haast uitsluitend voor oudere gezinnen zal

Tabel 6

Verwachte aangroei in de periode 2002-2015 van het aantal huishoudens in West-Vlaanderen, naar subregio en leeftijd (in absolute aantallen)

	Kustarrond.		Kortrijk-Roeselare-Tielt		Diksmuide-leper		Aandeel in totale aantal huishoudens jaar 2015		
	Absoluut	%	Absoluut	%	Absoluut	%	Kust	K-R-T	D-I
Minder dan 45 jaar	-12.450	-8%	-9.300	-12%	-1.850	-9%	26,2	30,7	31,1
45 à 59 jaar	+9.200	+16%	+10.600	+20%	+3.050	+19%	29,1	29,6	29,2
60 à 69 jaar	+7.600	+23%	+4.450	+14%	+1.550	+18%	18,3	16,5	16,4
70 à 79 jaar	+4.500	+15%	+1.400	+5%	-500	-6%	15,7	13,7	13,4
80 jaar en meer	+10.050	+72%	+8.500	+71%	+2.300	+59%	10,7	9,4	9,9
Totaal	+18.900	+9%	+15.650	+8%	+4.550	+8%	100,0	100,0	100,0

(moeten) gebouwd worden of bestaande woningen op één of andere manier aan deze leeftijdsgroep moeten worden aangepast. Over het geheel van de periode 2002-2015 wordt immers in de leeftijdsgroepen van minder dan 60 jaar globaal geen aangroei verwacht (zij het nog een beperkte aangroei in de eerstkomende jaren).

Een dergelijke conclusie moet evenwel worden afgewezen.

Ook als het totale aantal huishoudens daalt in de leeftijdsgroepen beneden 45 jaar, dan nog worden nieuwe huishoudens gevormd en ontstaat bij velen de wens om een eigen woning te verwerven. Ook mogelijk is dat oudere categorieën een bestaande woning verlaten en een nieuwe, supplementaire woning - meer aangepast aan hun behoeften - laten bouwen.

De realiteit in Vlaanderen illustreert in elk geval dat in het algemeen de voorkeur wordt gegeven aan het bezit van een eigen woning en dat er permanent een tekort is aan (al dan niet sociale) huurwoningen.

Er is tegelijk behoefte aan vervanging van verouderde, onaangepaste woningen - waarbij het woningbestand niet aangroeit - en aan nieuwbouw voor de toename van het aantal huishoudens. Te onderstrepen valt dat nieuwbouw niet - zoals bij de uitwerking van het RSV te veel is gebeurd - gelijk te stellen is met het op de markt brengen van bijkomende woningen. Als nieuwbouw zou beperkt blijven tot de constructie van precies het aantal woningen vereist voor de aangroei van het aantal huishoudens, dan zal het woningpark verder verouderen ten gevolge van een tekort aan slopingen gevolgd door nieuwbouw.

Er is tevens een groeiende selectiviteit in het verwerven van een woning. Diverse elementen brengen mee dat de "ratio" die zich lijkt op te dringen vanuit de invalshoek van de ruimtelijke ordening niet zonder meer in de realiteit kan worden omgezet. We kunnen wijzen op volgende feiten.

- Veel ouderen (wellicht de meerderheid) blijven in een - in meer of mindere mate - onaangepaste gezinswoning, lang nadat de kinderen zijn vertrokken en ook wanneer ze alleen komen te staan;
- Transformatie van woningen en niet-woongebouwen in appartementen of ééngesinswoningen leverde in het verleden nauwelijks of geen aanwinst van woningen op;
- Vooral huishoudens van gehuwden met kinderen hebben een sterke voorkeur voor nieuwbouw bewaard.

De groeiende selectiviteit van de nieuwbouwers hangt samen met socio-economische kenmerken, zoals tweeverdieners met relatief hoog opleidingspeil en gemiddeld hoog inkomen, met bezit van twee wagens. Dit leidt ertoe dat ook de omvang van de woningen - zij het niet noodzakelijk de perceels grootte - niet afneemt.

Uiteraard moet in de toekomst grote aandacht uitgaan naar het aanbod van woonentiteiten voor ouderen, voor alleenstaanden en éénoudergezinnen. Er blijft echter ook behoefte aan een markt voor nieuwbouw, ten behoeve van jongeren en vooral gezinnen met jonge kinderen.

- 1 In deze definitie valt het aantal huishoudens samen met het aantal bewoonde woningen (voor permanente bewoning).
- 2 Volgens het Rijksregister waren er op 1 januari 2002 in West-Vlaanderen 742 collectieve huishoudens (met 17.004 bewoners). Het aantal bewoners bleef in de jongste decennia vrij stabiel. Gelet op het geringe aandeel van de bewoners in collectieve huishoudens worden in onderhavige analyse verhoudingscijfers inzake gezinnenpercentages berekend ten opzichte van de totale bevolking. Als er gesproken wordt over huishoudens betreft het private huishoudens.
- 3 In onderhavige analyse wordt dan ook in het algemeen gewerkt met afgeronde aantallen.
- 4 Een gezinnenpercentage - hierna telkens berekend per leeftijdsgroep van 5 jaar, mannen en vrouwen samen - geeft aan hoeveel gezinshoofden (referentiepersoon genoemd) er in die bepaalde leeftijdsgroep zijn per 100 personen in die leeftijdsgroep.
- 5 De weinigen die geboren zijn in de periode van deze wereldoorlog bevonden zich in 2002 in de leeftijdsgroepen van 80 à 85 jaar en 85 à 90 jaar en schuiven als zwak bezette huishoudengroep weg uit de groep van private gezinnen (door opname in rusthuizen en door overlijden). De leeftijdsgroepen die thans doorschuiven naar de klassen met hoge aandelen huishoudens (veel alleenwonenden) zijn veel sterker bezette groepen.
- 6 Door de totaal andere structuur van de migraties blijkt dit in Vlaanderen als geheel slechts 25 à 30 per 100 te zijn. Aan te stippen valt bijvoorbeeld dat in de jaren 1997-2001 het vestigingsoverschot in de leeftijdsgroepen van 50 à 69 jaar volledig toe te wijzen valt aan West-Vlaanderen en met name aan de Kustarrondissementen.
- 7 Het PRS-WV spreekt over de planperiode 1991-2007. Het RSV spreekt over de planperiode 1992-2007 en de ramingen van het RSV zijn gesteund op de bevolkingsvooruitzichten van het NIS van 1 januari 1993 tot 1 januari 2008.

UW GEBOUW ONS VAK!

■ **ALGEMENE BOUW**
WONING-, UTILITEITS- EN INDUSTRIEBOUW
RESTAURATIE · RENOVATIE

■ **BINNENINRICHTING**
MEUBELWERK · SCHRIJNWERK

BABO

De Brugse Algemene
Bouwonderneming nv

PETER BENOITLAAN 53 · 8200 BRUGGE
TEL. 050/45 40 30 · FAX 050/45 40 39

Gevolgen van de demografische evolutie voor de beroepsbevolking

Tanja Termote

Stafmedewerker sociaal-economisch beleid
WES Onderzoek & Advies

Aansluitend op het artikel over 'Ontgroening en vergrijzing' willen we hier dieper ingaan op de gevolgen van de demografische evolutie voor de beroepsbevolking in de provincie West-Vlaanderen. De demografische evolutie, meer bepaald de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd, heeft onvermijdelijk gevolgen voor de beroepsbevolking. De evolutie van de beroepsbevolking wordt evenwel niet alleen door een demografische factor beïnvloed, maar wordt ook bepaald door de evolutie van de activiteitsgraden. Aan beide factoren wordt in dit artikel aandacht besteed.

Inleiding

In de eerste paragraaf bekijken we de evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd, dit is de potentiële beroepsbevolking. Vervolgens bespreken we kort de voornaamste evoluties die zich hebben voorgedaan in de beroepsbevolking. In een laatste paragraaf maken we een prognose van de beroepsbevolking tot 2015 en bekijken we de invloed die onder meer van de demografische evolutie uitgaat op deze beroepsbevolking.

Evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd

De bevolking op arbeidsleeftijd bestaat momenteel uit de mannelijke bevolking van 18 tot 64 jaar en de vrouwelijke bevolking van 18 tot 62 jaar¹. **Tabel 1** toont de evolutie

Tabel 1

Evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd in West-Vlaanderen, 1981-2001, en prognose tot 2015

	1981	1991	2001	2005	2010	2015
Mannen 18-64 jaar	324.815	352.108	352.812	351.433	352.205	344.798
Vrouwen 18-62 jaar	313.141	329.368	326.864	328.185	325.894	320.143
Totaal	637.956	681.476	679.676	679.618	678.099	664.941
Bevolking op arbeidsleeftijd in % van de totale bevolking	59,1	61,6	60,0	59,9	59,8	59,0

Bron: Volkstellingen van 31 maart 1981 en 1991, Rijksregister op 1 januari 2002, GOM - West-Vlaanderen, bevolkingsprognose WES, Verwerking WES Onderzoek & Advies

van deze bevolking tussen 1981 en 2001, en biedt tevens een prognose voor 2005, 2010 en 2015.

De bevolking op arbeidsleeftijd kent een daling sinds 1991. In dat jaar telden we ongeveer 681.500 personen tot de bevolking op beroepsactieve leeftijd in West-Vlaanderen. In 2001 was dit gedaald tot bijna 680.000 personen. Volgens onze prognose zal de bevolking op arbeidsleeftijd in de toekomst verder dalen tot ongeveer 665.000 personen in 2015. Het aandeel van de bevolking op arbeidsleeftijd in de totale bevolking zal dalen van 61,6% in 1991 tot 59% in 2015. Deze daling van de bevolking op arbeidsleeftijd zal een negatieve invloed uitoefenen op de evolutie van de beroepsbevolking (zie verder, **tabel 3**).

Evolutie van de beroepsbevolking

De beroepsbevolking wordt gedefinieerd als de som van de werkende en werkloze bevolking. Voor een bespreking van de evolutie van de beroepsbevolking voor West-Vlaanderen dienen we een beroep te doen op twee verschillende bronnen, namelijk de Volkstellingen en de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK). Vermits gegevens van de beroepsbevolking uit de Socio-Economische enquête – nieuwe naam voor Volkstelling – van oktober 2001 immers nog niet beschikbaar zijn, dateren de meest recente Volkstellinggegevens over de beroepsbevolking van 1991. Voor recentere gegevens dienen we dus een beroep te doen op de gegevens van de Enquête naar de Arbeidskrachten.

Beide bronnen zijn afkomstig van het NIS. De gegevens van de Volkstelling zijn gebaseerd op exhaustieve gegevens, deze van de EAK zijn ramingen op basis van een steekproefenquête (voor West-Vlaanderen circa 10.000 personen in de steekproef). Beide bronnen hanteren ook andere definities van de werkende en werkloze bevolking, en zijn derhalve niet zomaar onderling vergelijkbaar.

Evolutie van de beroepsbevolking volgens de Volkstellingen

Tabel 2 toont de evolutie van de beroepsbevolking voor West-Vlaanderen sinds de Volkstelling van 31 december 1961. In 1991 telde de beroepsbevolking in West-Vlaanderen ongeveer 470.000 personen. Deze beroepsbevolking kende een sterke groei sinds de jaren 60.

Tabel 2

Evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen, naar geslacht, 1961-1991

Geslacht	1961	1970	1981	1991
Mannen	279.127	278.479	283.707	276.152
Vrouwen	100.945	111.669	149.035	194.089
Totaal	380.072	390.148	432.742	470.241

Bron: Volkstellingen van 31 december 1961 en 1970 en van 31 maart 1981 en 1991, GOM-West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek & Advies

Deze toename is vooral het gevolg van de toenemende arbeidsmarktparticipatie van de vrouw, waardoor de vrouwelijke beroepsbevolking tussen 1961 en 1991 bijna verdubbelde.

Figuren 1 en 2 tonen de evolutie van de activiteitsgraden² (of participatiegraden) voor mannen en vrouwen in West-Vlaanderen. Vooreerst merken we de daling van de activiteitsgraden bij de jongeren op, zowel bij de mannen als bij de vrouwen. Deze daling is te verklaren door de toegenomen scholingsgraad van de bevolking. Voor de middelste leeftijdsgroepen, namelijk tussen 25 en 50 jaar, is er een verschillende evolutie van de activiteitsgraden waar te nemen voor mannen en vrouwen. De mannelijke activiteitsgraden liggen in deze leeftijdsgroepen heel hoog en blijven quasi stabiel. De vrouwelijke activiteitsgraden kennen daarentegen een sterke stijging. Deze toename van de vrouwelijke participatie aan de arbeidsmarkt is onder meer te verklaren door de gewijzigde maatschappelijke houding tegenover vrouwelijke arbeid en door de gewijzigde consumptiepatronen van de bevolking, waardoor het bijna noodzakelijk is geworden dat binnen het gezin zowel man als vrouw gaan werken. Daarnaast zijn de toename van mogelijkheden om deeltijds te gaan werken en de uitbreiding van de mogelijkheden van kinderopvang, naast andere maatregelen die de combinatie arbeid-gezin trachten te vergemakkelijken, positieve factoren die ervoor zorgen dat vrouwen meer en blijven participeren op de arbeidsmarkt.

De daling van de activiteitsgraden bij de oudere leeftijdscategorieën tenslotte, uit zich vooral bij de mannen –

de vrouwelijke activiteitsgraden waren altijd zeer laag in deze categorieën – en is te verklaren door de maatregelen van vervroegde pensionering, die heel populair waren in de jaren zeventig.

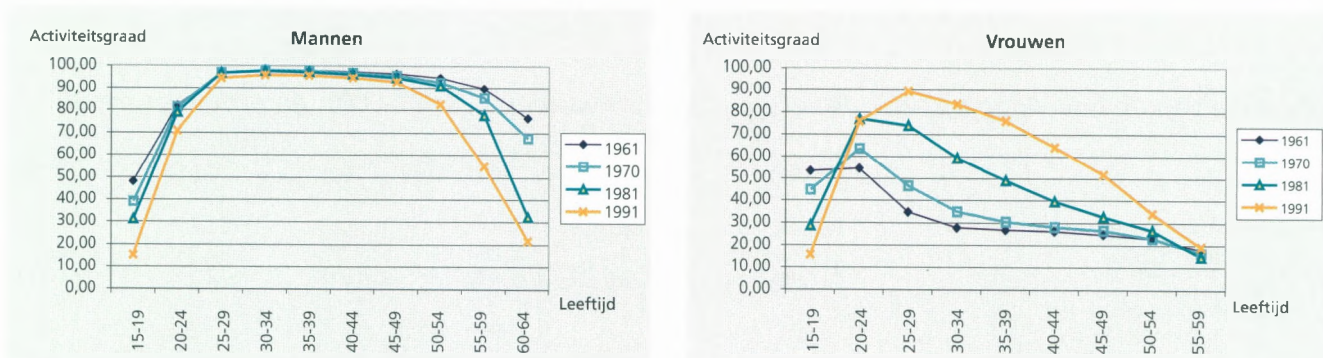
Evolutie van de beroepsbevolking in de jaren '90 volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van het NIS

Om snelle ontwikkelingen op de arbeidsmarkt goed te kunnen vatten, schieten de tienjaarlijkse gegevens van de Volkstellingen tekort en kunnen we ons beter richten op de resultaten van de Enquête naar de Arbeidskrachten van het NIS. Op basis van deze enquête wordt de bevolking van 15 jaar en ouder ingedeeld in werkenden, werklozen en niet-actieven. De som van de werkenden en de werklozen vormt dan de beroepsbevolking.

Gezien de EAK een andere definitie gebruikt van de werkenden en werklozen dan de Volkstellingen, zijn de gegevens onderling niet zomaar vergelijkbaar. Vooral de definitie van werklozen verschilt sterk. De EAK gebruikt namelijk de werkloosheidsdefinitie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB). Volgens deze definitie behoren alle personen boven de leeftijd van 15 jaar zonder werk, die direct - dit is binnen de twee weken - beschikbaar zijn voor werk in loondienst of als zelfstandige en die in de voorbije vier weken specifieke stappen hebben ondernomen om werk in loondienst of als zelfstandige te zoeken, tot de werkloosheidspopulatie. Deze definitie is heel strikt,

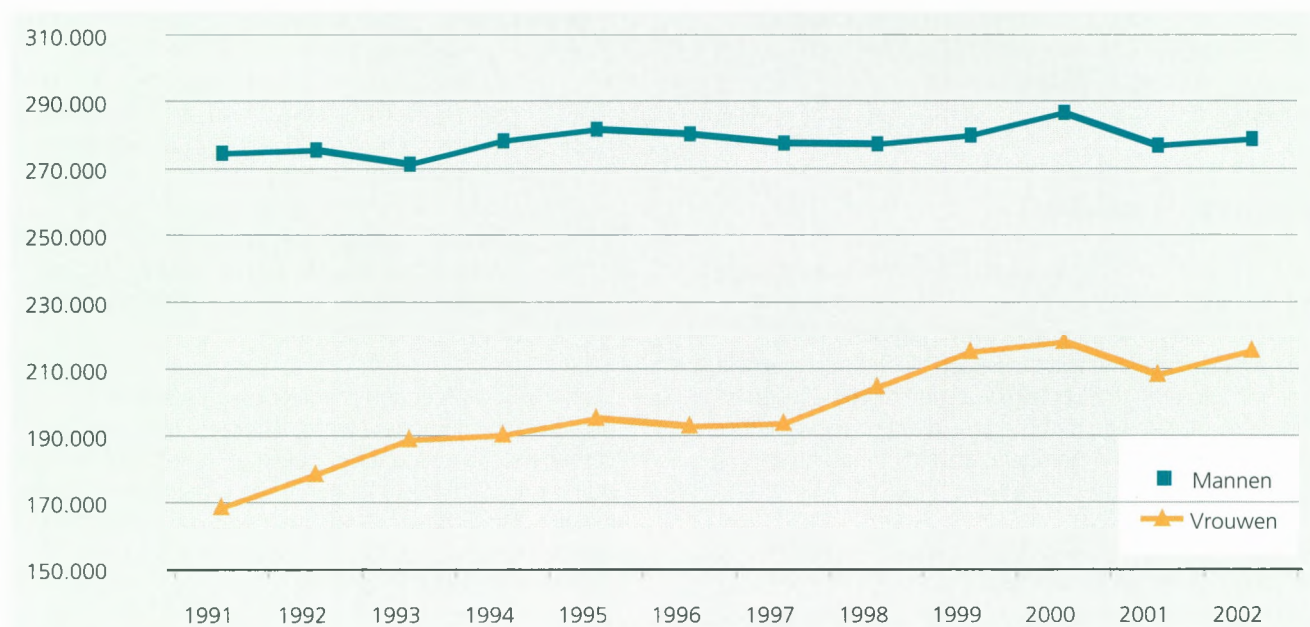
Figuren 1 en 2

Evolutie van de activiteitsgraden in West-Vlaanderen, naar leeftijd, 1961-1991

Bron: Volkstellingen van 31 december 1961 en 1970 en van 31 maart 1981 en 1991, GOM-West-Vlaanderen, verwerking WES Onderzoek en Advies

Figuur 3
Evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen, naar geslacht, 1991-2002

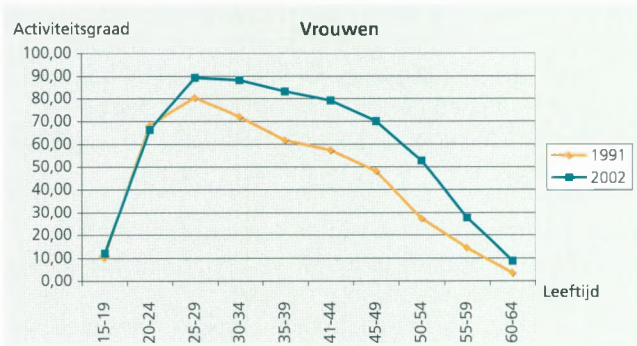
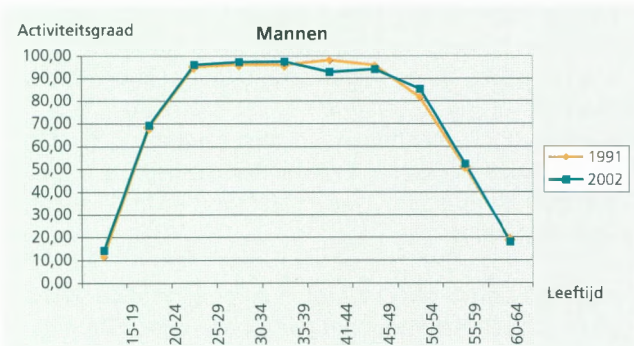
Bron: NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten, verwerking WES Onderzoek & Advies

en staat dus los van een inschrijving als werkzoekende bij de VDAB. Ter illustratie geven we het aantal werklozen in 1991 volgens de Volkstelling en volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten (IAB-definitie). Volgens de Volkstelling kende West-Vlaanderen in 1991 ongeveer 31.000 werklozen, volgens de Enquête naar de Arbeidskrachten waren dit er slechts circa 13.600. Dit verschil in werkloosheid verklaart voor een groot deel het verschil in de beroepsbevolking van 1991 gemeten door de Volkstelling, enerzijds, en door de Enquête naar de Arbeidskrachten, anderzijds. Bekijken we de evolutie van de beroepsbevolking sinds 1991 volgens de EAK (zie **figuur 3**), dan stellen we vast dat volgens deze enquête de beroepsbevolking in West-Vlaanderen verder toeneemt. In 2002 wordt de beroepsbevolking geraamd op ongeveer 494.000 personen.

De mannen vertegenwoordigen een aandeel van 56,4% in deze beroepsbevolking tegenover 43,6% voor de vrouwen. Ten opzichte van 1991 neemt de mannelijke beroepsbevolking nog lichtjes toe met 1,5%. De vrouwelijke beroepsbevolking neemt veel sterker toe, namelijk met ongeveer 28%.

Figuren 4 en 5 tonen de evolutie over het voorbije decennium van de activiteitsgraden bij mannen en vrouwen. De activiteitsgraden bij de mannen blijven nagenoeg constant, deze van de vrouwen nemen nog steeds sterk toe. Deze toename doet zich niet meer voor in de jongste leeftijdsgroepen, waar de participatie van mannen en vrouwen nagenoeg gelijk is. Wel is de toenemende participatiegraad bij de vrouwen een gevolg van het doorschuiven

Figuren 4 en 5
Evolutie van de activiteitsgraden in West-Vlaanderen, naar leeftijd, 1991-2002

Bron: NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten, verwerking WES Onderzoek & Advies

naar oudere leeftijdsklassen van cohorten die meer en langer participeren dan de cohorte die hen net vooraf ging³. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen blijven de activiteitsgraden op oudere leeftijd heel laag. Pogingen vanuit het beleid om meer ouderen aan het werk te krijgen of te houden, blijken vooralsnog weinig effect te hebben.

Wat brengt de toekomst?

Het maken van een prognose van de beroepsbevolking is niet eenvoudig. Naast een prognose van de bevolking, is ook een prognose van de activiteitsgraden nodig, wat niet evident is. Activiteitsgraden zijn immers gevoelig voor wijzigingen in het beleid, wat niet te voorspellen is. Met de resultaten van de prognose die we hier voorstellen, dient dan ook met de nodige voorzichtigheid omgesproken te worden.

De methodologie die we gebruikt hebben om een prognose van de activiteitsgraden in West-Vlaanderen te maken, is gebaseerd op de methode die wordt toegepast door het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming (Steunpunt WAV)⁴. Om de toekomstige evolutie van de activiteitsgraden te voorspellen, berekent het Steunpunt WAV zogenaamde transitieprobabiliteiten per vijfjarige leeftijdsklassen. De transitieprobabiliteiten verwijzen naar de kans die iemand heeft om na een periode van vijf jaar nog steeds tot de beroepsbevolking te behoren. We verduidelijken dit met een voorbeeld: wanneer de activiteitsgraad bij vrouwen tussen 30 en 34 jaar op 84% ligt in 1997 en vijf jaar later – in 2002 – op 35-39 jarige leeftijd op 83%, dan is de transitieprobabiliteit voor vrouwen bij de overgang tussen 30-34 jaar en 35-39 jaar 98,8% ($83/84 \cdot 100$). Deze transitieprobabiliteiten worden dan gebruikt om per leeftijdsklasse de toekomstige evolutie van de activiteitsgraad te voorspellen. Het Steunpunt WAV veronderstelt dat de huidige 'transitieprobabiliteiten' zich in de toekomst zullen herhalen; dit betekent dat zij ervan uitgaan dat de socio-culturele patronen uit de voorbije vijf jaar zich ook in de komende jaren zullen blijven manifesteren. Zij maken evenwel een uitzondering voor de jonge en oude leeftijdsc cohorten (zie verder bij de uitwerking van de scenario's).

Naar analogie met het Steunpunt WAV, hebben wij gebruik gemaakt van transitieprobabiliteiten om de toekomstige evolutie van de activiteitsgraden te berekenen. Om te grote jaar-op-jaar schommelingen in de activiteitsgraden te vermijden, hebben we bij de berekening van de transitieprobabiliteiten gebruik gemaakt van de gemiddelde activiteitsgraden voor de periode 1995-1997 en de periode 2000-2002.

De toekomstige omvang van de beroepsbevolking werd dan berekend door de prognose van de activiteitsgraden te koppelen aan de bevolkingsprognoses⁵. Voor wat betreft de activiteitsgraden, werden twee scenario's uitgewerkt, beiden gebaseerd op de werkwijze gehanteerd door het Steunpunt WAV:

- Scenario A:
 - bij de mannen blijven de transitieprobabiliteiten tot 2015 gelijk in de leeftijdsklassen ouder dan 30 jaar; bij de jongere leeftijdsklassen onderstellen we dat de activiteitsgraad in de toekomst constant blijft;
 - bij de vrouwen blijven de transitieprobabiliteiten tot 2015 gelijk in de leeftijdsklassen tussen 30 en 59 jaar; bij de leeftijdsklassen tot 25 jaar blijft de activiteitsgraad constant en in de leeftijdsklasse tussen 25 en 29 jaar neemt de activiteitsgraad verder toe met 0,3 procentpunt per jaar; de leeftijdsklasse ouder dan 60 jaar neemt, ten gevolge van de gelijkstelling van de pensioenleeftijd, de transitieprobabiliteit van de mannen in deze leeftijdsklasse over;
- Scenario B: dit scenario is analoog aan scenario A, behalve voor de oudere leeftijdsklassen. In dit scenario veronderstellen we dat het beleid er in de toekomst in slaagt om 50-plussers langer op de arbeidsmarkt te houden. De uittredeprobabiliteit – dit is het complement van de transitieprobabiliteit – vermindert bij deze cohorten vijfjaarlijks met 10%.

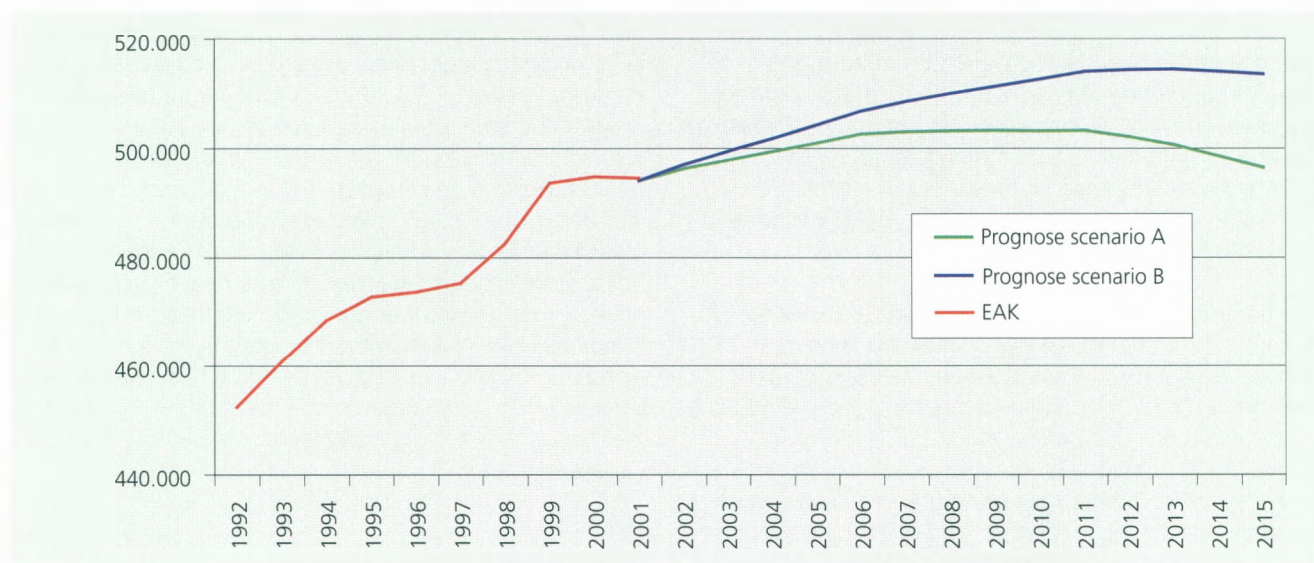
In **figuur 6** geven we de evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen weer volgens beide scenario's. In het eerste scenario, waarbij we aannemen dat de socioculturele patronen vanuit de voorbije jaren zich in de toekomst zullen verder zetten, neemt de beroepsbevolking toe tot 2009. Deze toename is volledig het gevolg van de sterke toename van de vrouwelijke beroepsbevolking. De mannelijke beroepsbevolking kent reeds een daling vanaf het begin van de prognoseperiode. In het tweede scenario neemt, als gevolg van de beperktere uittrede van ouderen uit de arbeidsmarkt, de totale beroepsbevolking toe tot 2013, waarna ze ook lichtjes begint te dalen. Naar onze verwachtingen zal de beroepsbevolking in West-Vlaanderen in 2015 ongeveer 496.000 personen tellen volgens scenario A en circa 513.000 personen volgens scenario B.

In **tabel 3** geven we voor de periode 1991-2001, enerzijds, en voor de prognoseperiode 2001-2015, anderzijds, aan hoe de beroepsbevolking is geëvolueerd en zal evolueren ten gevolge van de demografie en de participatie⁶.

De belangrijkste conclusie die we uit deze tabel kunnen maken is ongetwijfeld de grote impact van het demografisch effect op de beroepsbevolking in de toekomst. Ten gevolge van de demografische ontwikkelingen zal de beroepsbevolking tussen 2001 en 2015 afnemen met ongeveer 30.000 eenheden. Volgens berekeningen van het Steunpunt WAV voor het Vlaamse Gewest zal dit demografisch effect nog veel groter worden in de daaropvolgende periodes.

Het demografisch effect wordt in de periode 2001-2015 nog gecompenseerd door het participatie-effect. De verdere sterke toename van de activiteitsgraden bij de vrouwen zorgt immers voor een verdere toename van de vrouwelijke

Figuur 6
Prognose van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen tot 2015 volgens twee scenario's

Bron: berekeningen WES (op basis van NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten en bevolkingsprognose WES)

Tabel 3
Evolutie van de beroepsbevolking in West-Vlaanderen tot 2015, naar geslacht en leeftijd, demografisch en participatie-effect (*)

Omschrijving	1991-2001	2001-2015	
		Scenario A	Scenario B
TOTAAL			
Demografisch effect	-100	-31.400	-30.100
Participatie-effect	42.000	32.800	48.600
Evolutie beroepsbevolking	41.900	1.400	18.500
MANNEN			
Demografisch effect	1.900	-16.400	-15.600
Participatie-effect	-50	-3.500	5.000
Evolutie beroepsbevolking	1.850	-19.900	-10.600
VROUWEN			
Demografisch effect	-2.000	-15.000	-14.500
Participatie-effect	42.050	36.300	43.600
Evolutie beroepsbevolking	40.050	21.300	29.100
15-24 jaar			
Demografisch effect	-9.500	-2.800	-2.800
Participatie-effect	900	0	0
Evolutie beroepsbevolking	-8.600	-2.800	-2.800
25-49 jaar			
Demografisch effect	3.100	-48.800	-48.800
Participatie-effect	30.400	14.300	14.300
Evolutie beroepsbevolking	33.500	-34.500	-34.500
50-64 jaar			
Demografisch effect	6.300	20.200	21.500
Participatie-effect	10.700	18.500	34.300
Evolutie beroepsbevolking	17.000	38.700	55.800

(*) cijfers afgerond tot op de honderdtallen

Bron: berekeningen WES (op basis van NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten en bevolkingsprognose WES)

beroepsbevolking. Dit participatie-effect leidt, afhankelijk van het scenario, tot een toename van de beroepsbevolking van 33.000 tot 49.000 personen.

Over de globale periode 2001-2015 is het participatie-effect nog groter dan het demografisch effect, waardoor het totaal effect op de beroepsbevolking nog positief is. In scenario A is het demografisch effect echter reeds vanaf 2009 groter dan het participatie-effect, waardoor de beroepsbevolking begint te dalen. In scenario B is dit het geval vanaf 2013.

Ook het profiel van de beroepsbevolking zal veranderen in de komende jaren. Het aandeel van de vrouwen in de beroepsbevolking zal verder toenemen en zal ongeveer 47% bedragen in 2015. Momenteel bedraagt de verhouding mannen/vrouwen 56%-44%.

Daarnaast zal de beroepsbevolking ook veel ouder worden. De beroepsbevolking jonger dan 50 jaar zal dalen, deze ouder dan 50 jaar zal toenemen. Momenteel heeft ongeveer 70% van de beroepsbevolking de leeftijd van 25 tot 49 jaar en ongeveer 18% is ouder dan 50 jaar. Volgens scenario A zal in 2015 ongeveer een vierde van de beroepsbevolking ouder zijn dan 50 jaar. In scenario B zal deze vergrijzing van de beroepsbevolking zich nog sterker manifesteren.

Al deze ontwikkelingen hebben gevolgen voor de totale activiteitsgraad, de afhankelijkheidsgraad en de verhouding beroepsbevolking/niet beroepsbevolking. In **tabel 4** wordt de evolutie van deze coëfficiënten tot 2015 weergegeven in het geval van scenario A.

De activiteitsgraad neemt nog toe in de prognoseperiode, als gevolg van de toename van de vrouwelijke activiteitsgraden. De toename tussen 2005 en 2015 is evenwel beperkt. De afhankelijkheidsgraad (de verhouding van de bevolking van jonger dan 20 jaar en van 60 jaar en ouder op de bevolking tussen 20 en 59 jaar) neemt toe in de prognoseperiode. Vooral in de periode na 2010 wordt verwacht dat deze verhouding sterk zal toenemen.

Het aandeel van de beroepsbevolking ten opzichte van de niet-beroepsbevolking neemt in eerste instantie nog toe, maar zal in 2015 reeds op een lager niveau liggen dan in 2010. Deze evolutie zal onvermijdelijk negatieve gevolgen hebben voor de financiering van de sociale zekerheid. Minder actieven zullen immers moeten bijdragen voor de niet-actieven. Dit maakt vooral de betaalbaarheid van de pensioenen problematisch, omdat deze betaald worden met belastingen en bijdragen van de werkende bevolking (repartitiesysteem).

Nood aan een aangepast beleid

Er is dus duidelijk nood aan een beleid dat de gevolgen van de demografische evolutie - en meer bepaald van de vergrijzing op de beroepsbevolking - tracht op te vangen. Zonder hier in detail op in te gaan, geven we een aantal mogelijke - al dan niet wenselijke - opties mee die we in de literatuur aantreffen. Een eerste optie is een immigratie van buitenlanders. Een andere is het optrekken van de pensioenleeftijd en van de activiteitsgraad bij de ouderen (zie hypothese aangenomen in scenario B). Tenslotte zijn er ook voorstanders van een aangepast nataliteitbeleid, waarbij allerhande maatregelen worden genomen die de

Tabel 4

Activiteitsgraad, afhankelijkheidsgraad en verhouding beroepsbevolking/niet-beroepsbevolking in West-Vlaanderen, prognose tot 2015 (volgens scenario A)

	2001	2005	2010	2015
ACTIVITEITSGRAAD ^(a)				
Mannen	73,9	73,8	72,1	71,4
Vrouwen	57,8	62,0	64,3	66,5
Totaal	66,0	68,0	68,3	69,0
AFHANKELIJKHEIDSGRAAD ^(b)				
Mannen	81,0	82,4	85,5	88,8
Vrouwen	94,2	95,4	98,2	101,0
Totaal	87,5	88,8	91,7	94,8
BEROEPSBEVOLKING/NIET-BEROEPSBEVOLKING				
Mannen	98,5	98,4	94,3	89,2
Vrouwen	56,9	63,5	67,7	69,5
Totaal	75,0	79,0	79,8	78,7

(a) beroepsbevolking tussen 15 en 64 jaar ten opzichte van de bevolking tussen 15 en 64 jaar

(b) bevolking jonger dan 20 jaar en 60 jaar en ouder ten opzichte van de bevolking tussen 20 en 59 jaar

Bron: NIS, Enquête naar de Arbeidskrachten en Rijksregister, prognoses en verwerking WES Onderzoek & Advies

kosten van het hebben van kinderen direct of indirect verlichten. Hieronder valt de verhoging van de kinderbijslag maar ook maatregelen die de combinatie arbeid-gezin vergemakkelijken (verlengen zwangerschaps- en of ouder-schapsverlof, uitbreiden kinderopvangmogelijkheden, uitbreiden mogelijkheden om deeltijds te werken of om de loopbaan tijdelijk te onderbreken).

Een aantal maatregelen werden in België reeds genomen, aan anderen wordt gedacht. Toch zullen nog meer direct ingrijpende maatregelen nodig zijn om op lange termijn een sterke daling van de beroepsbevolking te voorkomen.

- 1 Sinds 1 januari 2003 ligt de pensioenleeftijd voor de vrouwen op 63 jaar. Voor de mannen is dit 65 jaar.
- 2 De activiteitsgraad in een bepaalde leeftijdsklasse wordt berekend als de verhouding van de beroepsbevolking in die leeftijdsklasse op de totale bevolking in die leeftijdsklasse.
- 3 Zie onder meer: Tom Vandenbrande, 'Evolutie van de beroepsbevolking 1990-2030', De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2000, Deel 5, Hoofdstuk 4, blz. 45 – 52.
- 4 Voor de uitgebreide methodologie van het Steunpunt WAV, verwijzen wij naar de diverse publicaties uit de jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen' van het Steunpunt WAV.
- 5 Voor de methodologie van de bevolkingsprognose verwijzen we naar het artikel 'Ontgroening en vergrijzing' elders in dit nummer.
- 6 Het demografisch effect wordt berekend door per jaar (en per geslacht en leeftijdsklasse) na te gaan wat de evolutie van de beroepsbevolking zou zijn geweest indien de participatie tijdens dat jaar niet was gewijzigd. Zowel de omvang van de bevolking op arbeidsleeftijd, als de leeftijdsverdeling ervan, zijn hier van belang. Het participatie-effect wordt berekend door (per geslacht en leeftijdsklasse) de bevolking tussen 15 en 64 jaar te vermenigvuldigen met het verschil tussen de activiteitsgraad in jaar t+1 en in jaar t.

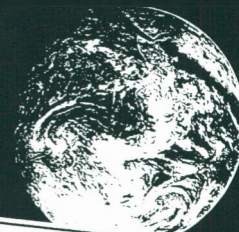
ZEEBRUGGE : THE PLACE TO BE FOR BUSINESS

Investeer nu in de toekomst. De Transportzone Zeebrugge biedt ruimte (gronden) en burelen voor alle Haven- en Transportgebonden bedrijven.

Voor inlichtingen en begeleiding bel nu
NV TRANSPORTZONE op het nummer 050 / 54.76.47
(internationaal /3250.547.647)

TRANSPORTZONE ZEEBRUGGE NV

**AN OFFICE WITH A
WORLDWIDE VIEW!**

Rusthuizen gaan mee met hun tijd

De toekomstige ontwikkelingen in de gestructureerde ouderenzorg

Daniel Vandermeulen

Adviseur FERUBEL Vlaanderen¹

De gestructureerde ouderenzorg zoals vandaag bekend, is van vrij recente datum. In Vlaanderen dateert de regelgeving uit 1985, net nog geen 20 jaar geleden. Ze is evenwel aan "vervanging" toe. Redenen zijn onder meer de toenemende specialisatie, de sterk uitgebouwde thuiszorg en de nieuwe brugvormen tussen thuis- en residentiële zorg. Deze branchevervaging leidde tot het voorstellen van een nieuw ouderen- en thuiszorgdecreet.

Een nieuw ouderen- en thuiszorgdecreet²

Het ontwerp wil een integratie zijn van het thuiszorgdecreet en het ouderendecreet. Het thuiszorgdecreet gaat over de diensten voor gezinszorg, de lokale dienstencentra en de oppashulp. Het ouderendecreet gaat over de rusthuizen, de serviceflats en de woningen voor bejaarden. De beoogde nieuwe regelgeving stelt de zelfredzaamheid van de gebruiker van al deze voorzieningen centraal.

Het ontwerp geeft het toekomstige ouderenbeleid aan. Zes prioritaire doelstellingen worden weerhouden:

- zorg op maat;
- preventie;
- de versterking van de positie van de gebruiker;
- toegankelijke voorzieningen;
- omgaan met de vermarkting van het aanbod; en
- de belangrijke rol van de mantelzorger.

Drie basisvoorzieningen in het zorglandschap

In het ontwerp worden drie basisvoorzieningen in het zorglandschap onderscheiden: de rusthuizen, die woon- en zorgcentra moeten worden, de lokale dienstencentra en de diensten voor gezinszorg.

Het is de bedoeling dat **rusthuizen** ook andere vormen van dienstverlening aanbieden: een centrum voor kortverblijf, een dagverzorgingscentrum en eventueel ook serviceflats. Ze worden met andere woorden woon- en zorgcentra. **Woon- en zorgcentra** dienen in het ontwerpdecreet ook te zorgen voor crisishulpverlening.

De spil in de thuiszorgondersteunende activiteiten worden de **lokale dienstencentra**. Zij moeten de ouderen informeren over de hulp- en dienstverlening in de buurt, moeten recreatieve en vormende activiteiten op de agenda zetten, buurthulp organiseren om zo het sociaal netwerk te

versterken en initiatieven opzetten die de zelfredzaamheid verhogen.

De **diensten voor gezinszorg**, de derde pijler, brengen zorg aan huis en moeten het mogelijk maken dat mensen zo lang mogelijk in hun vertrouwde milieu kunnen blijven.

Het Vlaamse beleid wil uiteindelijk alle zorgbehoevende ouderen een zo hoog mogelijke kwaliteit van leven te bezorgen.

Rusttoorden zullen dus ook extramurale diensten aanbieden, en de organisaties voor thuiszorg bieden hun diensten aan aan bewoners van serviceflats en bejaardenwoningen. De vervaging vraagt om nauwgezette planning van het aanbod en dit gestoeld op de vraag. Het beleid stelt een vraaggestuurd beleid voor. Bestaande initiatieven zullen dus een enorme flexibiliteit aan de dag moeten leggen.

Nieuwe uitdagingen

Iedereen is het erover eens dat ouderen die zorg nodig hebben zo lang mogelijk in een hun vertrouwde thuissituatie worden verzorgd. Toch worden alle rusthuizen overstelpt met aanvragen. Heel vaak staan de familieleden van zorgbehoevende ouderen in een noodsituatie: bijvoorbeeld de moeder of de grootmoeder die na een ziekenhuisopname snel moet worden "geplaatst". Alternatieven kunnen in deze noodscenario's worden aangeboden.

Er wordt al druk met tussenvormen die de brug maken tussen thuis- en residentiële zorg geëxperimenteerd. De Vlaamse overheid financiert nieuwe projecten, zoals de uitbouw van opvang- of gastgezinnen voor ouderen, het ondersteunen van de mantelzorg, het dementiecafé, de valpreventie. **Enkele West-Vlaamse initiatieven worden toegelicht in de rubriek 'Spectrum' op blz. 40-41.** Het is duidelijk dat de huidige structuren in vraag worden gesteld en zich daarom dienen te heroriënteren om nog te kunnen beantwoorden aan de stijgende vraag naar professionele ondersteuning in zowel de rusthuizen zelf als de groeiende nood naar omringende deskundigheid op het thuisfront. Die deskundigheid vergt een aangepast vormingsbeleid.

Een heel jonge sector die constant de snelle wijzigingen ondergaat van de samenleving en de financiering heeft het niet gemakkelijk. Omwille van de organisatorische en economische realiteit is een globale schaalvergroting van de rusthuisvoorzieningen een feit. Ook de provincie West-Vlaanderen ontsnapt niet aan deze tendens.

Het kwaliteitsdecreet van de Vlaamse Gemeenschap

15 jaar na de eerste regelgeving schrijft de Vlaamse Gemeenschap haar kwaliteitsdecreet. Rusthuizen hebben nog net een jaar de tijd om er een invulling aan te geven. Tegen eind 2004 moeten ze een kwaliteitshandboek voorleggen waarvan de inhoud door een besluit van 2001 voor de rusthuizen, de centra voor dagverzorging,

de centra voor kortverblijf, de serviceflats en de woning-complexen met dienstverlening vastligt.

In het geheel van deze ontwikkelingen worden de rusthuizen nog verder geconfronteerd met wijzigingen. Indien er wordt geopteerd voor een kwalitatief beleid dat tevens rekening houdt met de schaarste van de humane en geldelijke middelen zal een uitbouw op lokaal en regionaal niveau noodzakelijk zijn. De afstemming van de dienstverlening op elkaar en ten behoeve van de hulpvrager wordt fijner afgelijnd.

Eind juni 2003³ keurde de Vlaamse regering het decreet goed waarmee aan de lokale besturen meer verantwoordelijkheid wordt gegeven om een sociaal beleid te voeren. De Vlaamse overheid van haar kant engageert zich om de lokale besturen hierin te ondersteunen. Zo werd het lokaal sociaal beleid onlangs opgestart.

Het decreet kadert verder in de filosofie die aan de grondslag ligt van het kerntakendebat, en die overheden wil doen samenwerken ten dienste van de burgers.

Concreet bevat het decreet drie luiken:

- In elke gemeente komt er een Sociaal Huis, dat minstens een gemeenschappelijk loket is van gemeente en OCMW. Daar moet elke inwoner terecht kunnen met alle vragen over de sociale dienstverlening van gemeentebestuur en OCMW. Het moet de inwoners ook direct kunnen doorverwijzen naar de juiste sociale voorzieningen in de gemeente. Gemeenten en OCMW's hebben de vrijheid om nog verder te gaan. Zij kunnen beslissen hun diensten nog meer te integreren of ook andere organisaties en voorzieningen onder hetzelfde dak te huisvesten;
- In elke gemeente maken gemeentebestuur en OCMW een gezamenlijk sociaal meerjarenplan op waarin ze hun acties op elkaar afstemmen en de taken onderling verdelen;
- De Vlaamse regering kan in de toekomst de talloze instellingen en sociale voorzieningen in Vlaanderen opleggen om verplichte taakafspraken te maken met het lokaal bestuur.

Op deze wijze hoopt de Vlaamse regering de dienstverlening aan de bevolking te stroomlijnen en de toegankelijkheid te verbeteren. De lokale besturen krijgen hierbij een centrale rol toebedeeld, omdat ze het meest burgers nabij bestuur zijn dat het best de noden en behoeften van de lokale bevolking kan inschatten.

16 zorgregio's in West-Vlaanderen

Nog concreter inspelend op de nood aan overleg en samenwerking is het bepalen van zorgregio's⁴. De inplanting van gezondheids- en welzijnsvoorzieningen werd tot voor het decreet grotendeels bepaald door de voorzieningen zelf (aanbodgestuurde). In de toekomst wil de Vlaamse overheid het aanbod van de voorzieningen en hun samenwerkingsverbanden **plannen op basis van huidige en toekomstige behoeften van de bevolking**. Om (bij)sturend te kunnen optreden is het noodzakelijk een instrument vast te leggen.

Daarbij moet de analyse van een reeks indicatoren, die deze behoeften en het zorgaanbod objectief in kaart brengen, toelaten een zorgstructuurplanning uit te werken die een optimale spreiding van voorzieningen waarborgt en bovendien voldoende dynamisch is om te kunnen worden getoetst aan de wijzigende noden, de vooruitgang van de wetenschap en de financiële mogelijkheden.

Het Vlaams grondgebied wordt opgedeeld in **hiërarchisch gestructureerde zorgregio's**, die als basis kunnen worden gebruikt voor het programmeren van voorzieningen en voor de ruimtelijke afbakening van "natuurlijke" samenwerkingsverbanden.

In West-Vlaanderen worden 16 zorgregio's onderscheiden. Blankenberge, Brugge, Torhout, Knokke-Heist, Oostende, Veurne, Roeselare, Diksmuide, Izegem, Tielt, Ieper, Poperinge, Kortrijk, Menen, Waregem en Deinze.

Tot slot

De ouderensector is een sector in volle ontwikkeling. Vraag is hoe de financiering van de zorg de trend van de toenemende en steeds meer gespecialiseerde zorg kan blijven garanderen? Ongeacht de hier geschetste overheidsinitiatieven zullen allicht ook de ouderen zelf lokaal initiatieven willen nemen om voor hun zorg in te staan, al dan niet losstaand van wat het beleid wil regelen.

Foto: Woor- en Zorgcentrum OLV Gasthuis, Poperinge

- 1 Ferubel Vlaanderen vzw is de werkgeversvereniging van ouderenvoorzieningen voor Vlaamse initiatiefnemers in Vlaanderen en Brussel. De leden van de federatie zijn voornamelijk rusthuizen en serviceflats.
- 2 Zie onder meer: <http://www.wvc.vlaanderen.be/ouderenzorg/regelgeving/>
- 3 Zie ook: <http://www.wvc.vlaanderen.be/juriwel/index.htm>
- 4 23 MEI 2003. - Decreet betreffende de indeling in zorgregio's en betreffende de samenwerking en programmatie van gezondheidsvoorzieningen en welzijnsvoorzieningen, Belgisch Staatsblad 6 juni 2003, pagina 30891.

Durlet

In de wereld van design zitmeubelen kan Durlet gerust wedijveren met ronkende namen uit binnen- en buitenland. Dit bedrijf uit Izegem is gespecialiseerd in de productie van lederen zitmeubelen van uitzonderlijke kwaliteit. De internationale dimensie blijkt eveneens uit de deelname van Durlet aan een Europees consortium dat meubelen zal ontwikkelen die specifiek afgestemd zijn op de behoeften van senioren. Daarmee speelt Durlet in op de onstuitbare vergrijzing van onze bevolking. Uit ons gesprek met de directie blijkt alvast dat het traditionele vakmanschap van Durlet de basis blijft voor de trends van de toekomst.

■ De directie van Durlet (van links naar rechts): verkoopsdirecteur Alexander Notebaert en de zaakvoerders Piet en Anton Vanzieleghem

Maatwerk is het sterke punt van Durlet. Hoe kan men maatwerk rendabel houden?

Vooreerst, Durlet doet niet uitsluitend maatwerk. De basis van onze collectie is een standaard gamma, waarvan we alle onderdelen die in serie geproduceerd kunnen worden, zoals rompen en veerschuur, uitbesteden bij een toeleverancier. Maar de afwerking doen we wel altijd zelf.

**“WEST-VLAAMSE
TOELEVERANCIERS
Zouden nadrukkelijker
aanwezig moeten zijn
op de Belgische markt.
Bedrijven beseffen
soms te weinig
hoeveel oplossingen zich
dicht bij huis bevinden.”**

Dat is ons sterke punt, evenals het maatwerk.

Ons atelier telt 35 medewerkers die het traditionele ambacht nog beheersen. Ook prototypes worden hier gemaakt.

Maatwerk heeft uiteraard een meerprijs en het rendabel houden is een kwestie van kostprijscalculatie. Met het specifiek programma waarover we beschikken kunnen we perfect alle stappen in het productieproces traceren en becijferen.

■ Zitmeubelfabrikant Durlet is gevestigd in Izegem. Het bedrijf werd er 37 jaar geleden opgericht door Egide Durlet en Piet Vanzieleghem. Ondertussen is het dagelijks bestuur in handen van Anton Vanzieleghem, die de derde generatie vertegenwoordigt.

Wie kent Durlet (nog niet)?

Van bij de start in 1966 specialiseerde Durlet zich in het verwerken van leder voor de productie van hoogwaardige zitmeubelen. Voor het ontwerpen werkt Durlet samen met internationaal befaamde interieurontwerpers. Voor de realisatie van de meubelen combineert Durlet actuele technologie met traditioneel ambacht. De zitmeubelen worden verkocht via een beperkt aantal verdelers in België en Nederland. Retail maakt circa 70% uit van de omzet.

Dank zij haar flexibele en traditionele werkmethode is Durlet één van de weinige producenten die het zitmeubilair ook op maat en naar wens van de klant kan leveren zodat het perfect geïntegreerd wordt in het interieur. Dankzij de artisanale manier van produceren is Durlet veel flexibeler, wat zeker in de projectmarkt een enorm voordeel is. Deze troef resulteerde reeds in enkele prestigieuze projecten gerealiseerd in het Europees en Vlaams Parlement, kantoorgebouwen, luxehotels en zelfs “de bovenverdieping” van baggerboten. De laatste jaren wordt gemiddeld 30% van de omzet gerealiseerd in de projectmarkt.

Comfurt: een innovatieve meubellijn specifiek voor senioren

Het Europees consortium Comfurt is een unieke samenwerking tussen elf Europese bedrijven in de meubelsector en vier onderzoekinstellingen. Op een wetenschappelijk verantwoorde manier zullen gebruiksvriendelijke, comfortabele meubelen voor senioren ontwikkeld worden. De initiatiefnemer en projectleider is het Antwerpse designbureau Enthoven Associates. De Europese Commissie subsidieert via het CRAFT-programma voor 606.000 euro. Het totale projectbudget bedraagt 1,2 miljoen euro. Onder de elf Europese deelnemers zijn er twee West-Vlaamse bedrijven: zitmeubelproducent Durlet

(Izegem) en distributeur van designmeubelen 't Casteelken (Roeselare-Rumbeke). Verder maken naast de initiatiefnemer nog één Grieks, drie Duitse en vier Spaanse bedrijven deel uit van het consortium. Samen met de vier onderzoekinstellingen zullen zij hun kennis inzake biomechanica en ergonomie vertalen naar criteria voor het ontwerpen van meubelen specifiek aangepast aan de noden van senioren. Comfurt zal zich vooral concentreren op functionele meubelen voor de keuken, de woonkamer en de slaapkamer. Deze meubelen zullen er mooi en eigentijds uitzien en bovendien 50 tot 70% minder kosten dan het huidige beperkte aanbod uit de geriatrie. Het consortium ging officieel van start op 8 april 2003 en in 2005 zullen de meubelen met een speciaal label 'geschikt voor senioren' op de markt gebracht worden.

Werk Durlet dan met toeleveranciers uit de regio?

Toeleveranciers zoeken we inderdaad zo dicht mogelijk bij huis omwille van de makkelijker communicatie. Omdat het om kleine series gaat, is het een voordeel om van dichtbij controle over de productie te kunnen houden. Dit weegt niet op tegen productie in lagelonenlanden. Bedrijven werken soms uit gewoonte met buitenlandse leveranciers, maar we beseffen soms te weinig hoeveel geschikte toeleveranciers zich hier in de provincie bevinden.

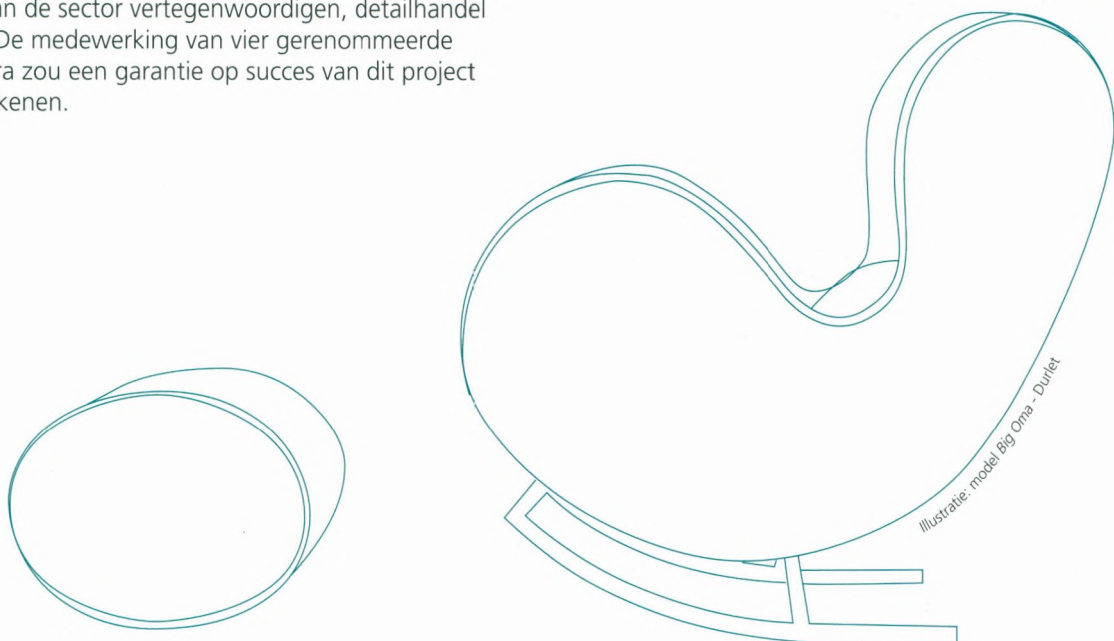
Durlet maakt deel uit van het pas opgerichte Europees designconsortium Comfurt. Hoe kwam die samenwerking tot stand?

De initiatiefnemer, Enthoven Associates, kende Durlet reeds van eerdere samenwerking en wist dat wij de nodige ervaring en expertise in huis hadden om een meerwaarde te bieden aan het consortium. Daarom heeft Enthoven ons gecontacteerd. De deelnemers zijn KMO's die samen alle afdelingen van de sector vertegenwoordigen, detailhandel inbegrepen. De medewerking van vier gerenommeerde researchcentra zou een garantie op succes van dit project moeten betekenen.

DESIGN VOOR JONG EN 'NIET MEER ZO JONG'

Waarom besliste Durlet om mee te doen aan het consortium Comfurt?

Durlet bereidt zich hiermee voor op de toekomst waarin ouderen een steeds grotere markt vormen. Een groot deel van ons doelpubliek is nu reeds 50-plus, maar blijft jong van smaak en wenst niet geconfronteerd te worden met het huidige beperkte aanbod meubelen uit de medische wereld. Zo'n project stelt ons in staat om - met kennisverzameling vanuit andere hoeken - perfect op de hoogte te zijn van de evolutie in de veranderende markt. Verder is het de bedoeling van het consortium om over te gaan tot normering van specifieke meubelen voor mensen op iets oudere leeftijd. Het is goed om er van bij het begin bij te zijn en het opstellen van de normen mee te helpen sturen. Zonder toegevingen te doen aan het esthetische willen we onze zitmeubelen functioneel kunnen afstemmen op de noden van het oudere publiek.

Illustratie: model Big Oma - Durlet

Wat met concurrentie uit de lagelonenlanden?

Een rondleiding door de ateliers van Durllet maakt direct duidelijk waar het verschil zit. Te beginnen bij de kwaliteit van het gebruikte leer: Durllet gebruikt alleen volnerfleder van ossen en stieren die buiten leven, meer bepaald in de alpenweiden. De onvermijdelijke 'kenmerken' die eigen aan het leer zijn, worden door een volleerd leersnijdster handmatig uitgefilterd. Zij zorgt er tevens voor dat de patronen zo optimaal mogelijk geschikt worden. Voor 10 m² gebruiksklaar leer moet je er wel 16 à 18 m² versnijden. Vandaar het belang van competente medewerkers die de foutenmarge minimaal houden. Als je weet dat het leer 40% à 50% van de uiteindelijke kostprijs vertegenwoordigt, is het niet moeilijk om zoals de heer Vanzieleghem het uitdrukt "je arm te snijden aan leer". Durllet prijst zich gelukkig met schitterende loyale medewerkers die 'de stiel' perfect beheersen.

We zagen ervaren handen die de massief beukenhouten frames bespannen of die perfecte siernaden stikken op de hoezen, die daarna gevuld worden met veerschuim waarvan de densiteit aangepast is aan elke functie en elk model. Allemaal details die van buitenuit niet zichtbaar zijn in vergelijking met de goedkope zitmeubelen. "Het verschil zit nochtans altijd in de kwaliteit", aldus de zaakvoerder, "Dat kunnen onze klanten zelfs 30 jaar na hun aankoop zeker beamen!"

"AAN LEER KAN JE JE ARM SNIJDEN."

■ Wachtmeubilair van Durllet in RVT De Pottelberg te Kortrijk

Waaruit bestaat precies het aandeel van Durllet in het consortium Comfort?

Durllet verzamelt in eerste instantie de bevindingen van (potentiële) kopers, voornamelijk via onze dealers. In september worden die gecentraliseerd, samen met het 'huiswerk' van de andere deelnemers, om te komen tot een methodologie voor het ontwikkelen van de meubelen. In een tweede fase zal Durllet twee à drie prototypes ontwikkelen die uitvoerig getest zullen worden op ergonomie en kwaliteit.

Heeft Durllet reeds ervaring met het ontwerpen van zitmeubelen specifiek voor senioren?

Durllet ontwerpt reeds lang de zogenaamde 'relaxzetels'. Vroeger werden deze meestal door oudere klanten gekocht. We merken echter dat - dank zij de eigentijdse vormgeving - deze comfortabele en functionele zetels tegelijk een steeds jonger publiek aanspreken. Ook zij hebben er behoefte aan.

Zullen de meubelen in dezelfde verkooppunten als nu aangeboden worden?

In 2005 worden de eerste meubelen op de markt gebracht. Deelnemend retailer 't Casteelken uit Roeselare zal vooral als testlocatie fungeren. De volgende stap is dan een verdeling via het bestaande dealernetwerk. Het is niet ondenkbaar dat we daarna eventueel een nieuw segment aansnijden, bijvoorbeeld via de deelnemende bedrijven die reeds aan de medische wereld leveren. Indien onze zitmeubelen geschikt blijken voor die sector, kan Durllet deze desgewenst leveren in een kunstleder. Durllet heeft overigens al een bestelling van wachtmeubilair in kunstleder geleverd aan een rusthuis en aan een sociaal vakantieverblijf.

Wat verwacht Durllet van het project?

We zijn ervan overtuigd dat daar heel praktische zaken zullen uitkomen die we zullen kunnen toepassen op diverse (bestaande en nieuwe) productlijnen. Het komt erop neer dat we van bij de start willen mee zijn met de trend om in te spelen op de behoeften van de verouderende bevolking, om zo een extra dimensie te geven aan de bestaande collectie van Durllet. Als alles goed gaat, kan dit de omzet en tewerkstelling alleen maar ten goede komen!

VLAANDEREN = KWALITEIT + BETROUWBAARHEID

Is het een voordeel om een West-Vlaams bedrijf te zijn?

Qua uitstraling ondervinden wij dat Vlaanderen in het algemeen een imago heeft van kwaliteit en betrouwbaarheid. Een recente bestelling voor het Sheraton hotel in Parijs was daar een duidelijk voorbeeld van: men heeft er bewust Durllet gekozen omwille van de zekerheid over de kwaliteit en de betrouwbare, snelle levertijd, terwijl ze nochtans goedkopere aanbiedingen hadden.

Onze ligging in het centrum van Izegem stelt ook geen enkel probleem omdat wij totaal niet vervuילend zijn. Hier gebeurt uitsluitend handenarbeid. Zoals reeds aangehaald wordt het machinaal produceren uitbesteed. De gemeente Izegem heeft onlangs onze vergunning verlengd voor 10 jaar.

Wat het vinden van personeel betreft: omwille van het heel specifieke werk moeten wij onze medewerkers zelf opleiden. Maar dat zou ergens anders ook het geval zijn. We zorgen dat onze 'stielmannen en -vrouwen' hun kennis doorgeven aan de jongere medewerkers die gaandeweg de kneepjes van het vak leren. Daar kan geen computergestuurde machine tegenop!

Sabine Simoens

Verbetering op conjunctureel vlak in zicht?

Het verloop van de sociaal-economische indicatoren en de conjunctuur in West-Vlaanderen¹

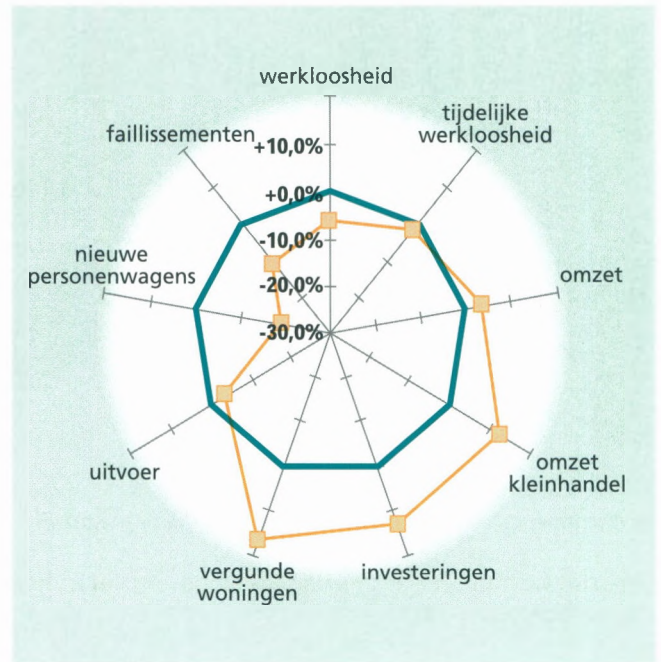
Nele Depestel
Stafmedewerker GOM - West-Vlaanderen

Begin 2003 zag het er naar uit dat de economische situatie er licht op vooruitging. Verschillende sociaal-economische indicatoren verbeterden op jaarbasis, zoals omzet en investeringen, de werkaanbiedingen en de vergunde woningen. Andere indicatoren lieten een vertraging van de negatieve evolutie optekenen, zoals de werkloosheid en de jeugdwerkloosheid. Een aantal indicatoren presteerden echter in het eerste kwartaal van 2003 al minder goed op jaarbasis, zoals het aantal faillissementen, de tijdelijke werkloosheid, de West-Vlaamse uitvoer en het aantal inschrijvingen van nieuwe personenwagens. Aan de hand van de diamant van West-Vlaanderen² synthetiseren we de evolutie van de economische situatie in de provincie West-Vlaanderen in het eerste kwartaal van 2003 ten opzichte van hetzelfde kwartaal van 2002 (zie **figuur 1**).

Het tweede kwartaal van 2003 kondigde zich opnieuw minder goed aan. Vooral de evolutie van de arbeidsmarkt-indicatoren bleek zorgwekkend: zowel het totaal aantal niet-werkende werkzoekenden (zie **figuur 2**) als het aantal jeugdwerklozen nam opnieuw forser toe op jaarbasis, het aantal lopende werkaanbiedingen op het einde van de maand nam af en de tijdelijke werkloosheid nam toe. De recentst beschikbare cijfers over omzet en investeringen in West-Vlaanderen (april 2003) tonen opnieuw een afname op jaarbasis, na een toename in het eerste kwartaal van 2003. Indicatoren die in het eerste kwartaal al een negatieve evolutie lieten optekenen, zoals de faillissementen en de inschrijving van nieuwe personenwagens, bleven in het tweede kwartaal in een negatieve spiraal. Enkel het aantal vergunde woningen toonde, ingegeven door de verlaging van de registratierechten en de lage hypotheculaire rente, een positieve evolutie ten opzichte van 2002.

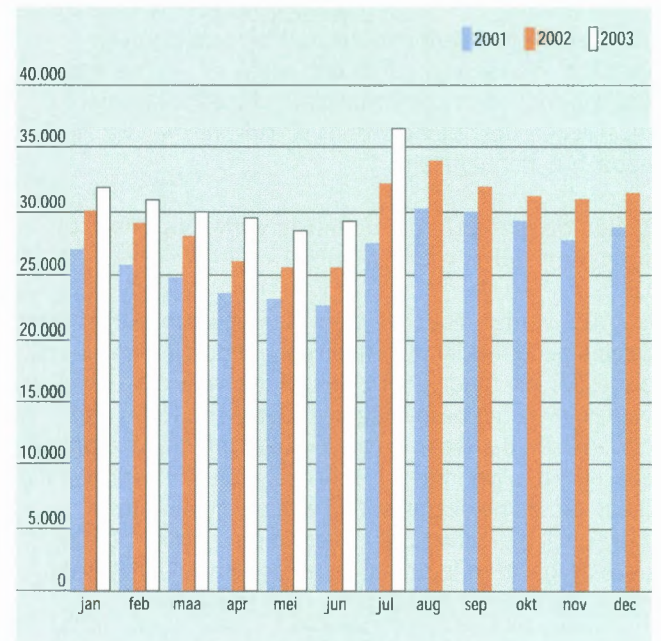
De trend van de afgevlakte curve van de West-Vlaamse synthetische conjunctuurbarometer blijft dalend (zie **figuur 3**). De brutowaarden van de curve toonden in de eerste helft van 2003 afwisselend stijgende en dalende waarden, wat de onzekerheid over de economische toestand bij de ondernemers illustreert. Hoopvol is echter dat in juli de hoogste waarde werd bereikt sedert februari 2003. Het wordt afwachten of we ook bij de diverse sociaal-economische indicatoren een betere evolutie zullen zien in het derde kwartaal.

Figuur 1
Evolutie van de sociaal-economische indicatoren in het eerste kwartaal van 2003 ten opzichte van het eerste kwartaal van 2002*

* Uitvoer: voorlopige cijfers.
Bron: VDAB, RVA, NIS, NBB, FEBIAC, Grafische verwerking: GOM - West-Vlaanderen

Figuur 2
Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden in West-Vlaanderen

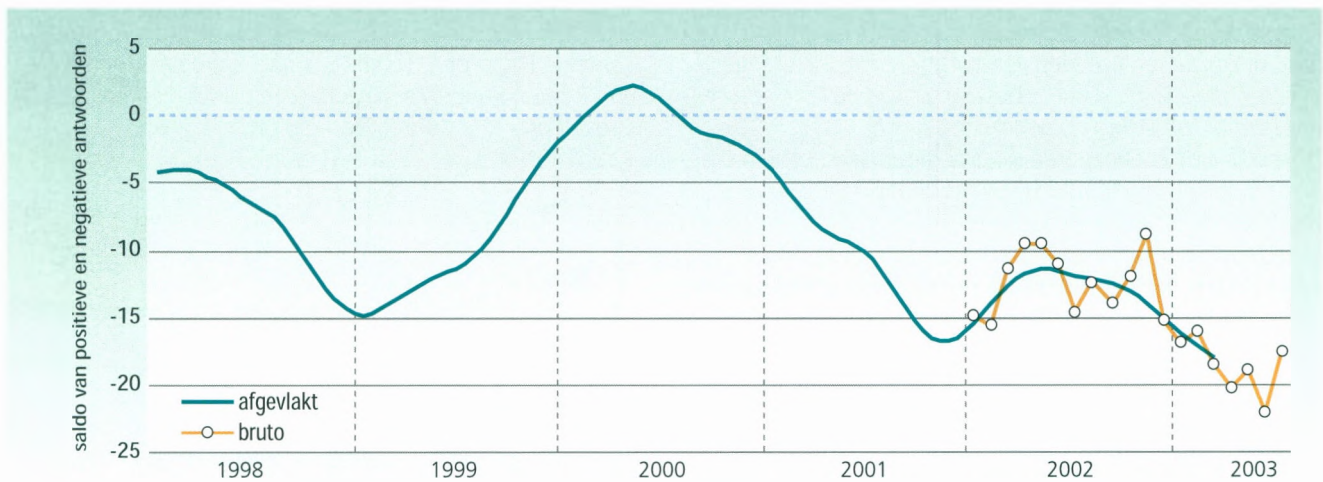

Bron: VDAB, Grafische verwerking: GOM - West-Vlaanderen

- 1 Opmaak augustus 2003.
- 2 De "diamant van West-Vlaanderen" bestaat uit een assenstelsel waarop met een stip de waarden van verschillende indicatoren zijn weergegeven. De stippen zijn verbonden met een lijn. Zij vormen de "diamant". Op de verticale as staat de schaalindeling ingetekend, die in feite de procentuele "verbetering" of "verslechtering" van de

indicatoren weergeeft. Bij een stationaire toestand (0% groei) wordt een figuur verkregen zoals aangeduid door de centrale veelhoek. Bij een verbetering van de indicator liggen de waarden buiten de centrale veelhoek. Bij een verslechtering vallen de stippen binnen de centrale veelhoek. Als alle waarden in gunstige zin evolueren, dan is de diamant groter dan de centrale veelhoek.

Figuur 3
Synthetische conjunctuurcurve voor West-Vlaanderen

Bron: NBB, Grafische verwerking: GOM - West-Vlaanderen

artex

VOLDOENDE VEILIGHEIDSVORZIENINGEN VOOR UW TEAM?

Met 27.300 aangesloten werkgevers die samen meer dan 260.000 werknemers tewerkstellen is IKMO toonaangevend inzake preventie. IKMO staat in voor een efficiënt welzijnsbeleid in uw onderneming. Onze dienst beklemtoont een geïntegreerde, globale en multidisciplinaire benadering van preventie. Bovenop het basispakket van medische onderzoeken en routinebezoeken kunt u bij IKMO ook terecht voor o.a. risicoanalyses, EHBO- en tilopleidingen, vaccinatieprogramma's,... Aansluiten bij IKMO betekent dus niet enkel aan een wettelijke verplichting voldoen, maar vooral zich de medewerking verzekeren van een competent team van arbeidsgeneesheren, paramedici en ingenieursveiligheidskundigen. Wenst u meer informatie over IKMO? Stuur, fax of mail uw gegevens naar: IKMO t.a.v. Peter Tramaseur, Dirk Martensstraat 26/1, 8200 Brugge, tel. (050) 474 759, fax (050) 474 758

e-mail: info@ikmo.be

U vindt het adres en telefoonnummer van het IKMO-kantoor in uw buurt in de Gouden Gids onder rubriek 90.

WWW.IKMO.BE

Nieuwe initiatieven voor de West-Vlaamse senioren

Aansluitend op het artikel 'Toekomstige ontwikkelingen in de gestructureerde ouderenzorg' (zie blz. 32) bespreken we hier een aantal initiatieven ten behoeve van de West-Vlaamse senioren.

Iedereen is het erover eens dat ouderen die zorg nodig hebben zo lang mogelijk in een hun vertrouwde thuis-situatie verzorgd moeten worden. Toch worden alle rusthuizen overstelpt met aanvragen met lange wachtlijsten als gevolg. Als de familieleden van zorgbehoevende ouderen in een noodsituatie komen, bestaan er steeds meer alternatieven voor 'plaatsing' in een rusthuis.

Er wordt al druk geëxperimenteerd met tussenvormen die de brug maken tussen thuis- en residentiële zorg. Enkele voorbeelden uit de provincie:

• Roeselare: Nachthotel voor zorgbehoevende ouderen

Het Woon- en Zorgcentrum Vincenthove van vzw Bejaardenzorg Midden West-Vlaanderen zal binnenkort haar dienstverlening naar ouderen toe uitbreiden met een nachthotel. Het project is gebaseerd op een zorgstrategisch 10-jarenplan.

Vorig jaar werd het initiatief op de 'Projectdag' van de Vlaamse overheid bekroond met een prijs en de goedkeuring als 'modelproject'

■ De heer Luc Bulckens, directeur van het Woon- en zorgcentrum Vincenthove: "Het nachthotel komt er naar aanleiding van de zeer lange wachtlijsten. Overdag is thuiszorg goed georganiseerd, maar nachtopvang is dikwijls cruciaal voor thuiswonende ouderen. Met het nachthotel bouwen we een bijkomende brug tussen thuis- en residentiële zorg."

met als resultaat een hogere prioriteitsbehandeling bij de toekenning van subsidies door de Vlaamse Overheid (V.I.P.A.). "Bouwen met subsidies vraagt om grondig overleg en denkwerk met de zorgpartners en brengt heel wat administratieve verplichtingen met zich mee", aldus de heer Luc Bulckens, directeur van Vincenthove. Hij verwacht dat in maart 2004 gestart kan worden met de bouw van het hotel. Vanaf 2005 zullen dan zes kamers met ontmoetingsruimte ter beschikking zijn van thuiswonende, zorgbehoevende ouderen. Vincenthove heeft alvast een vergunning voor uitbreiding van 19 woongelegenheden, waarvan zes als 'nachthotel' zullen gerealiseerd worden. Verwacht wordt dat in het nachthotel tegelijkertijd 10 tot 15 problematische zorgsituaties van thuiswonende ouderen kunnen opgevangen worden. Deze ouderen zullen er één of meerdere nachten per week terecht kunnen van 's avonds 18 uur tot 10 uur 's morgens. Tot de dienstverlening behoort, naast een overnachting, de mogelijkheid om opgehaald en teruggebracht te worden, een avondmaal en/of een ontbijt te nemen en permanente aanwezigheid van een verpleegkundige en een verzorgende.

• OLV Gasthuis, Poperinge: Opvang dag èn nacht

Ook het Woon- en Zorgcentrum OLV Gasthuis biedt – naast het rust- en verzorgingstehuis – verschillende 'thuiszorgondersteunende' diensten aan om de steeds groeiende groep van hoogbejaarden te kunnen helpen. OLV Gasthuis beschikte reeds over een Centrum voor Kortverblijf, met tijdelijke opvangmogelijkheid en een dagcentrum 'De Plataan'. Vanaf november 2003 zullen de zes kamers van het Centrum voor Kortverblijf - bij niet-bezetting - ook ter beschikking gesteld worden als nachtopvang. Nog thuiswonende bejaarden die enkel 's nachts opgevangen moeten worden, kunnen er rustig komen slapen en na de ochtendverzorging en ontbijt terug naar huis gaan.

■ "Met het organiseren van nachtopvang proberen wij ons aanbod zo flexibel mogelijk aan te passen aan de groeiende vraag," aldus Frank Hauspie, directeur van OLV Gasthuis, "Deze extra diensten passen perfect in het gewijzigde thuiszorgdecreet en laten toe dat senioren in de beste omstandigheden in hun eigen huis kunnen blijven, zonder familie en mantelzorgers te overbelasten."

• 'Foton', Brugge en 'Sophia', Kortrijk Expertisecentra dementie

De Expertisecentra richten zich zowel tot de dementerende persoon en zijn omgeving, als naar professionelen in de thuiszorg, thuiszorgondersteunende diensten en residentiële voorzieningen. De Vlaamse overheid erkende in West-Vlaanderen twee Expertisecentra Dementie: Foton te Brugge en Sophia te Kortrijk. Beiden zijn autonoom en leggen - naast de basisopdrachten - eigen accenten: Foton als documentatie- en adviescentrum, Sophia vooral als geheugen- en diagnosecentrum. Dankzij hun aanvullende samenwerking kunnen de centra binnen de provincie een zo hoog mogelijk kwalitatieve en kwantitatieve dienstverlening realiseren.

Foton is een initiatief van Familiezorg West-Vlaanderen vzw

Sophia is gegroeid uit vzw Woon en Zorg H.Hart te Kortrijk en Geheugen Diagnose- en Oriëntatiecentrum (GDOC)

De expertisecentra ondersteunen de zorg voor dementerende personen en hun omgeving en fungeren als regionaal aanspreekpunt met lage drempel.

• Dorpsdienst NESTOR, Westhoek

Precies een jaar geleden (op 4 november 2002) startten de OCMW's van Poperinge, Alveringem en Vleteren het initiatief om de dorpsdienst 'Nestor' op te richten.

Uitgangspunt was en is sociaal geïsoleerde en zorgheuvende ouderen in een landelijk gebied toe te laten om zo lang mogelijk in de eigen vertrouwde omgeving te blijven wonen. De dienst draait op **vrijwilligers** die worden ingezet om het reguliere dienstenaanbod aan te vullen met leeshulp, gezelschap, boodschappen, karweitjes, vervoer... De dienstverlening is gratis of tegen een kleine kostenvergoeding. Via een centraal oproepnummer, de 'Nestorfoon' (0473/33 34 33) en via wekelijkse zitdagen in de drie gemeenten kan de Westhoekbevolking informatie of een dienst aanvragen. In het afgelopen jaar zijn er 78 gezinnen geregistreerd en zijn er 226 tussenkomsten geweest.

■ **Coördinator Gerry Van de Moortel** (links) kreeg tijdens de eerste vrijwilligersdag op 7 maart een passend geschenk. De coördinator benadrukt dat het succes van 'Nestor' volledig te danken is aan de inzet van de 27 vrijwilligers en dat het zeker niet de bedoeling is om in het vaarwater te komen van de commercieel georganiseerde hulpverlening voor bejaarden.

[zicht

Is het de zuurstofrijke Noordzeelucht of de voortdurende deining van de golven? Of komt het door de ongreepbare horizon? Feit is dat Goekint Graphics uit Oostende, reeds drie generaties lang, elke dag opnieuw zijn grenzen verlegt.

Grafische communicatie is onze corebusiness. Van ontwerp tot postklaar pakket, in elk stadium profileert Goekint Graphics zich dynamisch als een geïntegreerd grafisch bedrijf dat de nieuwste technologieën implementeert. Voeg daarbij de integrale kwaliteitszorg door een uitgezocht team van medewerkers en u weet meteen waarom Goekint Graphics u een zee van grafische oplossingen biedt. En dat hoort ook zo, bij een drukkerij aan de kust...

Industriezone 2 - B-8400 Oostende
Tel. 059-51 43 43 - Fax 059-51 44 43
e-mail: info@goekint.be
www.goekint.be

zicht op [NOORD]zee

tijdschriften
jaarverslagen
manuals
corporate identity
newsletters
folders

boeken
catalogi
prijstijsten
drukwerk binnenhuis-
inrichting

In de rubriek WES-NIEUWS belichten we enkele recente projecten van de verschillende afdelingen van WES Onderzoek & Advies.

Voor meer informatie over deze onderwerpen kan u contact opnemen met de redactieverantwoordelijke, Sabine Simoens, tel. (050)36 67 78 of e-mail sabine.simoens@wes.be

Opmaak beeldkwaliteitplan Mechelen

In het voorjaar 2003 nam WES deel aan de vierde open oproep georganiseerd door de Vlaams Bouwmeester. De stad Mechelen selecteerde het samenwerkingsverband WES – Buro II voor de opmaak van het beeldkwaliteitplan publieke ruimte voor de binnenstad en de stationsomgeving Mechelen.

Publieke ruimte bepaalt in sterke mate mee het beeld en de beleving van een stad. Streven naar kwaliteit in de publieke ruimte, draagt dan ook bij tot het versterken van het stadsbeeld, het vergroten van de aantrekkingskracht en het verhogen van de leefbaarheid. Werken in de publieke ruimte betekent echter rekening houden met vele invalshoeken, beleidsdomeinen en randvoorwaarden.

Daarom wil een beeldkwaliteitplan als specifiek beleidsplan een duurzame en geïntegreerde visie formuleren voor deze publieke ruimte.

Het geeft strategische acties weer op korte termijn en vormt aan de hand van voorbeelden een kader voor de verdere ontwikkelingen van de openbare ruimte op middellange en lange termijn.

Dit gebeurt door middel van een catalogus die het gewenste materiaalgebruik, straatmeubilair, groenaanleg, enz. illustreert.

Het is een toetsend en adviserend handboek voor het beleid inzake publieke ruimte.

Onderzoek naar haalbaarheid distributiecentrum voor Brugse handelszaken

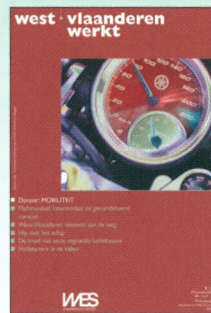
In veel Vlaamse steden zorgt de bevoorrading van winkels en horecazaken in het centrum voor een dagelijkse stroom van vracht- en bestelwagens. Om economische redenen gaat het om steeds méér en grotere voertuigen, zelfs voor het bezorgen van kleine volumes. De bevoorrading van de handelszaken leidt bijgevolg frequent tot congestieverschijnselen (met tijdsverlies en toenemende kosten voor de vervoerders), milieuproblemen en/of hinder voor de bezoekers van het winkelcentrum.

De steden streven echter naar een leefbare binnenstad en proberen de verkeershinder te beperken door bijvoorbeeld een tonnenmaatbeperking in te voeren in de binnenstad of door de bevoorrading te beperken tot een tijdsvenster (bijvoorbeeld van 6u tot 14u). Er worden dus vooral maatregelen uitgewerkt om het verkeer in de binnenstad tegen te houden. Er zijn evenwel ook andere beleidsalternatieven. Om beter tegemoet te komen aan de bevoorradingproblematiek van de stedelijke centra in het arrondissement Brugge en rekening houdend met de verschillende lokale mobiliteitsplannen van de steden uit de regio, heeft WES van de Mobiliteitscel van de Vlaamse Gemeenschap de opdracht gekregen de haalbaarheid te onderzoeken van het organiseren van een centraal distributiecentrum aan de rand van Brugge, die de goederenstromen naar de stedelijke centra kan rationaliseren door groepering en van waaruit de winkels en horecazaken in het centrum kunnen bevoorrad worden via kleinere, milieuvriendelijke bestelwagens. Daarbij dient de mogelijkheid te worden nagegaan om, in

west • vlaanderen werkt

LEZERSENQUÊTE

Beste lezer,

Uw mening telt!

Het tijdschrift 'West-Vlaanderen Werkt' bestaat 45 jaar. Het heeft al een hele evolutie doorgemaakt. Om de kwaliteit van het tijdschrift verder te verhogen en het boeiend en actueel te houden verzoeken wij u vriendelijk om even tijd te maken om bijgaande vragenlijst in te vullen.

Op basis van uw antwoorden kunnen wij dan 'West-Vlaanderen Werkt' nog beter afstemmen op uw interesses.

De redactie

1. In welke mate leest u de verschillende rubrieken in 'West-Vlaanderen Werkt' ?

Gelieve per rubriek het passende antwoordvakje aan te kruisen.

Rubrieken	In alle nummers	In 2 of 3 van de 4 nummers	In 1 op de 4 nummers	Nooit
Redactioneel				
Artikelen				
Bedrijf in de kijker				
West-Vlaamse conjunctuurnota				
Spectrum (berichtgeving uit het bedrijfsleven)				
WES-Nieuws				
Fiscale Focus				

2. Wie is de uitgever van 'West-Vlaanderen Werkt'? Gelieve één vakje aan te kruisen.

- GOM West-Vlaanderen Kamer van Koophandel
 Provincie West-Vlaanderen WES Onderzoek & Advies

3. In welke mate gaat u akkoord met de volgende beoordeling van het tijdschrift ?

Gelieve per rubriek de passende antwoordkolom aan te kruisen.

	Helemaal akkoord	Eerder akkoord	Eerder niet akkoord	Helemaal niet akkoord
INHOUD				
• Actueel				
• Interessant				
• Geeft nieuwe inzichten				
• Vlot geschreven				
• Artikelen soms te lang				
• Artikelen soms te moeilijk				
VORM				
• Aantrekkelijke lay-out				
• Illustraties (foto's, tabellen en grafieken) ondersteunen goed de tekst				
• Een cartoon is gepast				
• Te veel advertenties				
PROFIEL				
• Het tijdschrift brengt interessante informatie voor al wie werkzaam is in West-Vlaanderen				

Indien u bepaalde opmerkingen of suggesties hebt met betrekking tot inhoud, vorm of profiel, dan kunt u deze hieronder neerschrijven:

.....

.....

4. Welke kwotering op 10 (van 0 t.e.m. 10) geeft u aan West-Vlaanderen Werkt op de volgende aspecten:

- Inhoud: /10
- Vorm: /10
- Globaal: /10

5. Bewaart u West-Vlaanderen Werkt?

- Ja, alle nummers
- Ja, bepaalde nummers, afhankelijk van het onderwerp
- Neen, geen enkel nummer

6. Welke onderwerpen of sectoren wenst u aan bod zien te komen in een volgend nummer ?

Gelieve per rubriek de passende antwoordkolom aan te kruisen. U kan ook zelf suggesties doen.

Onderwerp	Zeer geïnteresseerd	Tamelijk geïnteresseerd	Weinig geïnteresseerd	Niet geïnteresseerd
Geïntegreerde zorgsystemen (ISO, EMAS, OHSAS,...)				
Europese programma's (Interreg, doelstelling 5b,...)				
Economisch beleid (Vlaams en/of Provinciaal niveau)				
Toerisme				
Milieuproblematiek				
Waterbeheersing				
Ruimtelijke ordening: structuurplannen, enz.				
Infrastructuur: wegen-, spoor- en waternet, havens, ...				
Onderwijs				
Bijscholing en naschoolse vorming				
Analyse van een sector, nl.				
Wie produceert wat of biedt wat aan in West-Vlaanderen ?				
Sociaal-economische statistieken over West-Vlaanderen: tewerkstelling, bevolking, ...				
Projecten van de Provincie West-Vlaanderen die passen in de context				
Vergaderfaciliteiten in W.-VI.				
Vul hier eventueel aan met uw suggestie(s):				

7. Twee keer per jaar is West-Vlaanderen Werkt een dossiernummer rond één bepaald thema. Wat verkiest u?

Gelieve één mogelijkheid aan te duiden.

- steeds verschillende onderwerpen per nummer
- twee keer per jaar een dossiernummer is goed
- liever elke keer een dossiernummer

ga verder met vraag 9

8. Welke dossierthema's wil u in de toekomst aan bod zien komen ?

Tenslotte nog enkele vraagjes over uzelf:

9. Wat is uw leeftijd ? *(Gelieve één vakje aan te kruisen.)*

- Tot 25 jaar
- 25-34 jaar
- 35-44 jaar
- 45-54 jaar
- 55-64 jaar
- 65 jaar en ouder

10. In welke sector bent u actief? *(Gelieve één vakje aan te kruisen.)*

- Bedrijfsleven:
- Land- en tuinbouw, visserij
 - Industrie
 - Bouw
 - Tertiaire sector
 - Overheidsbestuur

11. Welke is uw functie? *(Gelieve in te vullen)*

Wij danken u heel hartelijk voor uw medewerking.

Gelieve het ingevulde formulier terug te bezorgen aan de redactie, t.a.v. Sabine Simoens:

per fax op het nummer (050)36 31 86 of **per post:** WES Onderzoek & Advies, Baron Ruzettelaan 33, 8310 Assebroek

Om praktische redenen verzoeken wij u dit te doen vóór 31 oktober 2003.

(Vervolg WES-NIEUWS)

het kader van de meerwaardeneconomie, **personen uit kansengroepen** (laaggeschoolden, langdurig werklozen, allochtonen, ...) in te schakelen voor de verdeling van de goederen naar de winkels in het centrum. Tegen het einde van 2003 zal WES de resultaten van het onderzoek aan de opdrachtgever overmaken.

Publieksonderzoek en effectmeting 2003 Beaufort

Van april tot eind september 2003 liep de grote kunsttentoonstelling 2003 Beaufort met talrijke kunstprojecten langs de Vlaamse kustlijn en de hoofdtentoonstelling "Marines in confrontatie" in het PMMK te Oostende.

In opdracht van de vzw Ku(n)st voerde WES Onderzoek & Advies gedurende de volledige periode een enquête uit bij de aanwezigen aan de Kust met de bedoeling de impact na te gaan van dit artistiek evenement op cultureel, sociaal en economisch vlak.

1.900 enquêtes werden afgenomen bij inwoners, verblijftoeristen, dagtoeristen en tweede verblijvers aan de Kust. In deze enquête peilden we onder meer naar de kennis, de participatie en de appreciatie van het evenement, naar het imago van de Vlaamse Kust, de activiteiten en de bestedingen van verblijf- en dagtoeristen aan de Vlaamse Kust.

Ook in het PMMK werden 500 enquêtes afgenomen bij bezoekers aan de tentoonstelling "Marines in confrontatie".

Deze bevraging concentreerde zich relatief meer op de kenmerken van het bezoek aan de tentoonstelling en op een evaluatie van tal van aspecten die belangrijk zijn bij een bezoek aan een museum.

Opleiding 'Tourism Destination Management' voor ontwikkelingslanden

Op 8 september 2003 startte bij WES de vierde editie van het opleidingsprogramma "Tourism Destination Management". Aan deze opleiding nemen 14 professionelen werkzaam in de toeristische sector in evenveel verschillende ontwikkelingslanden deel. Het opleidingsprogramma, dat wordt gefinancierd door het Directoraat-Generaal voor Ontwikkelingsamenwerking (DGOS), richt zich specifiek tot mensen actief op het vlak van toeristische productontwikkeling.

De 14 deelnemers aan het programma hebben allen een verantwoordelijke functie in een nationale of regionale

overheidsdienst voor toerisme of bij een *incoming tour-operator* en staan in voor de ontwikkeling van duurzame toeristische producten. Op die manier spelen ze een belangrijke rol in het management van hun toeristische bestemming.

Het programma, dat over drie maanden loopt, behandelt de diverse aspecten die bij het management van een bestemming aan bod komen zoals strategische planning, beheer en ontwikkeling van duurzame producten en tendensen in de genererende vraagmarkten. Verder beoogt dit programma vooral zeer praktijk- en ervaringsgericht te zijn en maakt in belangrijke mate gebruik van de ervaringswereld van de deelnemers.

De deelnemers uit komen uit niet minder dan 14 verschillende landen: *Bhutan, Botswana, Cambodja, Ecuador, India, Ivoorkust, Malawi, Filippijnen, Tanzania, Thailand, Oeganda, Vietnam, Zambia en Zimbabwe. Links bovenaan ziet u WES-medewerkster Els Lowyck die het opleidingsprogramma coördineert.*

WES Jaaragenda Milieucoördinator 2004

Na het succes van 2002 en 2003 zal de afdeling milieumanagement ook voor het jaar 2004 weer een milieuagenda uitgeven. De agenda is inmiddels bij vele milieucoördinatoren een dagelijks werkinstrument waarin veel informatie wordt weergegeven met betrekking tot de wettelijke taken van een milieucoördinator, milieuvergunningprocedures, adressenlijst van diverse instanties, enz. Daarnaast worden er ieder jaar bepaalde thema's uitgewerkt, voor de agenda 2004 zullen dit onder meer **lichthinder, Raad van State en bestrijdingsmiddelen** zijn.

Wenst u ook een exemplaar te bekomen? Aarzel dan niet om ons te contacteren: milieu@wes.be

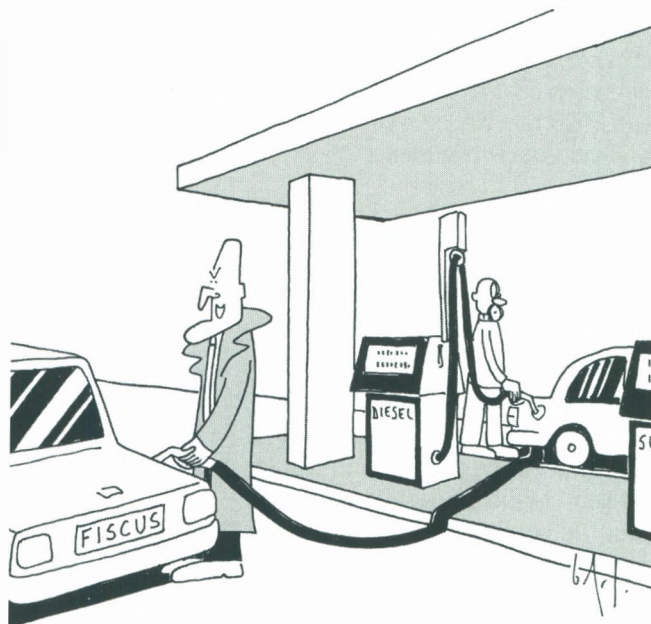
Auto bezitten wordt goedkoper, ermee rijden... duurder

Stephan Janssens

Knowledge Manager

Ernst & Young Tax Consultants

De allereerste wet van de nieuwe regering was meteen een programmawet. De 37 artikelen ervan werden op 29 juli 2003 goedgekeurd door het Parlement. Een deel van de bepalingen moet nog in werking treden, maar enkele andere voelde u misschien zelf al in uw portefeuille.

Programmawet van 29 juli 2003

Naast enkele technische bepalingen bevat de wet een ganse reeks bepalingen die een concrete omzetting zijn van afspraken die gemaakt werden in Kyoto omtrent de opwarming van de aarde. In het Protocol van Kyoto (mei 2002) verbond België er zich immers toe om een gevoelige vermindering van de gasen met een broeikaseffect te realiseren. Naast de verhoging van de energiebijdragen wordt vooral het gebruik van de auto zwaarder belast.

"Cliquetsysteem" voor motorbrandstoffen

Toekomstige verminderingen van de motorbrandstofprijzen worden gedeeltelijk geneutraliseerd door een aanpassing van de accijnzen.

Sinds augustus 2003 wordt elke daling van de verkoopprijs van **ongelode benzine**, gedeeltelijk opgevangen door een verhoging van de op dit product toepasselijke bijzondere accijns tot beloop van 50 % van de prijswijziging exclusief BTW.

Tabel 1

De afbouw van de accijnscompenserende belasting

Aantal PK	Verkeersbelasting	Accijnscompenserende heffing			
	Aanslagjaar 2004	Aanslagjaar 2004	Aanslagjaar 2005	Aanslagjaar 2006	Aanslagjaar 2007
< 4	55,56 €	11,28 €	0,00 €	0,00 €	0,00 €
5	69,48 €	17,40 €	4,32 €	0,00 €	0,00 €
6	100,44 €	30,96 €	17,88 €	0,00 €	0,00 €
7	131,28 €	44,28 €	31,20 €	5,16 €	0,00 €
8	162,36 €	57,84 €	44,76 €	18,72 €	0,00 €
9	193,44 €	71,40 €	58,32 €	32,28 €	0,00 €
10	224,04 €	84,72 €	71,64 €	45,60 €	5,76 €
11	290,76 €	113,88 €	100,80 €	74,76 €	34,92 €
12	357,48 €	142,92 €	129,84 €	103,80 €	63,96 €
13	424,08 €	264,24 €	251,16 €	225,12 €	185,28 €
14	490,80 €	415,08 €	402,00 €	375,96 €	336,12 €
15	557,52 €	473,16 €	460,08 €	434,04 €	394,20 €
16	730,20 €	623,88 €	610,80 €	584,76 €	544,92 €
17	903,00 €	774,48 €	761,40 €	735,36 €	695,52 €
18	1.075,80 €	924,96 €	911,88 €	885,84 €	846,00 €
19	1.248,24 €	1 075,44 €	1 062,36 €	1 036,32 €	996,48 €
20	1.421,04 €	1 226,28 €	1 213,20 €	1 187,16 €	1 147,32 €
20+	+ 77,52 €	+ 67,75 €	+ 67,75 €	+ 67,75 €	+ 67,75 €

Voor de jaren 2004, 2005, 2006 en 2007 wordt het systeem niet alleen toegepast op ongelode benzine maar ook op diesel voor motorvoertuigen.

De maximale jaarlijkse verhoging van de bijzondere accijns bedraagt 28 euro voor beide brandstoffen. Rekening houdend met het feit dat deze fiscale operatie pas startte vanaf augustus, werd ze voor de laatste vijf maanden van het jaar 2003 beperkt tot een globaal maximum bedrag van 14 euro/1.000 liter bij 15°C.

Accijnscompenserende belasting

De accijnscompenserende belasting werd ingevoerd eind 1995 als compensatie voor de accijnsverhogingen op benzine. Ze is enkel van toepassing op dieselvoertuigen.

Deze jaarlijks verschuldigde vaste taks verdwijnt en maakt plaats voor de verhoging van de dieselaccijns (zie hierboven). De belasting wordt geleidelijk afgebouwd: elk jaar gaat eenzelfde bedrag af van de verschuldigde som ongeacht het fiscaal vermogen van de voertuigen. Daardoor zullen wagens met kleinere cilinderinhoud vlugger geen accijnscompenserende belasting meer verschuldigd zijn dan de grotere.

De accijnscompenserende belasting wordt afgebouwd over een periode van vier jaar (zie **tabel 1**).

Dit zijn de aanslagvoeten voor de volgende vier jaren. In de tweede kolom vindt u de bedragen van de "gewone" verkeersbelasting voor aanslagjaar 2004. In aanslagjaar 2008 wordt de heffing volledig afgeschaft.

Inschrijvingstaks

De vergoeding verschuldigd voor de inschrijving van een voertuig met een nieuwe kentekenplaat of met behoud van de kentekenplaat in het repertorium van de 'Dienst voor de inschrijving van de voertuigen' wordt in twee tijden afgeschaft. Vanaf 1 januari 2004 wordt ze met de helft verminderd en vanaf 1 januari 2006 wordt ze geheel afgeschaft. Voor een gepersonaliseerde nummerplaat blijft de retributie wel bestaan (874 euro of 620 euro, afhankelijk of u een nummerplaat met 5 dan wel 6 tekens wenst) en ook voor handelingen zoals de uitreiking van een afschrift van het kentekenbewijs, een herinschrijving, de uitreiking van een duplicaat van de kentekenplaat blijven de bijdragen behouden.

De wagen aan de kant?

De wagen aan de kant laten staan is wellicht voor vele Belgen geen evidentie. De vele verkeerscampagnes en belastingverhogingen ten spijt blijft het autoverkeer toenemen. Het is dus maar zeer de vraag of deze ingreep wél effect zal hebben.

WES VLAREM CHECKLIST[®]

ONDERZOEK & ADVIES

Unieke milieusoftware

De WES VLAREM CHECKLIST[®] biedt uw bedrijf een up-to-date register van de relevante regelgeving met de mogelijkheid tot blijvende actualisatie.

Koppeling wordt voorzien tussen de VLAREM I-rubrieken en de toepasselijke VLAREM II-voorwaarden.

Ruime mogelijkheid tot invoeren van eigen bedrijfsgegevens. Standaard uitgebreide rapporten in de software.

WES Onderzoek & Advies
Baron Ruzettelaan 33
B-8310 ASSEBROEK-BRUGGE
tel. + 32 50 36 71 36
fax + 32 50 36 31 86
www.wes.be
milieu@wes.be

Betaal uw opdrachten met adviescheques en geniet aldus
50% korting voor deskundig advies bij
WES Onderzoek & Advies

'West-Vlaanderen Werkt'

Abonnement 2003: € 25
(BTW en port inbegrepen).

Jaargang 2003 telt vier edities. Als u intekent op een jaarabonnement ontvangt u gratis een exemplaar van de nieuwe studie die zal verschijnen in de reeks Facetten van West-Vlaanderen.

U kunt een abonnement 2003 aanvragen bij Sabine Simoens,
e-mail: sabine.simoens@wes.be
fax 050-36 31 86
tel. 050-36 67 78

Toerisme

(BTW inbegrepen, exclusief portkosten)

Tourism Studies in Bruges, 2002, 64 blz., € 15,00

Reeks WES

(BTW en port inbegrepen)

- 30 O. Vanneste, Verzamelde toespraken, 1980-1989, 1990, 520 blz., € 26,28
- 31 N. Vanhove, J. Theys, West-Vlaanderen 2000- Een strategie voor economische ontwikkeling, 1990, 468 blz., € 25,29
- 32 O. Vanneste, Verzamelde toespraken, 1990-1996, 1997, 464 blz., € 32,23

Reeks Facetten van West-Vlaanderen

(BTW inbegrepen, exclusief portkosten)

- 34 Telecommunicatie morgen-Telematicadiensten en ISDN-netwerk, 1990, 28 blz., € 2,35
- 35 Strategisch marketingplan voor het toerisme te Knokke-Heist, een toeristisch beleidsactieplan, 1991, 32 blz., € 2,35
- 36 Het vakantie- en korte-vakantiedrag van de Belgen in de periode 1982-88, 1991, 44 blz., € 3,37
- 37 De economische betekenis van het toerisme te Brugge, 1992, 96 blz., € 6,45
- 38 Mogelijkheden voor het rivier-toerisme in West-Vlaanderen, 1993, 72 blz., € 4,21
- 39 Het vakantie- en korte-vakantiedrag van de Belgen in de periode 1982-1991, 1994, 32 blz., € 4,96
- 40 Bedrijventerreinen in West-Vlaanderen, 1994, 52 blz., € 13,63
- 41 West-Vlaanderen in cijfers, 1995, 119 blz., € 19,58
- 42 Het internationaal toeristisch marketingplan voor België, 1996, 84 blz., € 19,58
- 43 Evolutie van de productie en verwerking van huishoudelijk afval in de provincie West-Vlaanderen, 1997, 94 blz., € 21,07
- 44 Socio-economische profielen van de arrondissementen in West-Vlaanderen, 1998, 148 blz., € 22,31
- 45 Bezetting van de bedrijventerreinen in West-Vlaanderen, 1998, 322 blz., € 36,94
- 46 Het logiesaanbod aan de kust, 1998, 56 blz., € 14,63
- 47 Mestproblematiek in de provincie West-Vlaanderen 1999, 73 blz., € 18,59
- 48 Behoeftenanalyse hoger onderwijs in West-Vlaanderen 1999, 40 blz., € 12,39
- 49 Bevolking en gezinnen in West-Vlaanderen 2000-2010, 1999, 44 blz., € 12,39
- 50 De integratie van moeilijk plaatsbare groepen op de arbeidsmarkt in West-Vlaanderen, 2002, 65 blz., € 15,00

Het volgende nummer van West-Vlaanderen Werkt**Geplande onderwerpen:**

- De West-Vlaamse textielsector
- Toerisme: Resultaten van het onderzoek naar de impact van 'Brugge 2002'
- De waterbeheersing in West-Vlaanderen

En verder onze vaste rubrieken:

Bedrijf in de kijker, West-Vlaamse conjunctuurnota, Spectrum, WES Nieuws en Fiscale Focus.

verschijnt 22 december 2003

➔ **Persmededelingen kan u bezorgen aan de redactiesecretaris: sabine.simoens@wes.be.**

De volledige lijst van alle publicaties van WES Onderzoek & Advies kunt u verkrijgen bij Sabine Simoens,

e-mail: sabine.simoens@wes.be

fax 050-36 31 86

tel. 050-36 67 78

of op www.wes.be, klik op 'bestellen'

100 % deskundig advies met 50 % korting bij WES Onderzoek & Advies

Met de invoering van de adviescheques verleent de Vlaamse overheid steun aan ondernemingen om een beroep te doen op erkende adviesinstanties voor bedrijfsadvies, haalbaarheidsstudies, uitvoerbaarheidsstudies of dossieropvolging.

WES Onderzoek & Advies werd door de Vlaamse overheid reeds erkend als opleidingsverstrekker, en nu ook als adviesinstantie voor de volgende domeinen:

- marketing
- marktonderzoek
- strategische analyse
- haalbaarheidsstudies
- milieubeheer
- kwaliteit
- veiligheid
- competentie management

Wij stimuleren
ondernemen

Erkenningsnummer 2003A/01109 geldig tot en met 30 april 2006

Wat is een adviescheque?

Een adviescheque heeft een waarde van 30 euro, waarvan de Vlaamse Overheid de helft terugbetaalt aan uw onderneming. U kan tot 820 cheques bestellen per jaar.

Hoe werkt het systeem?

Wanneer een onderneming en een erkende adviesinstantie een adviesovereenkomst sluiten, kan de onderneming cheques reserveren via de website van de Vlaamse overheid: www.vlaanderen.be/adviescheques.

De onderneming moet maar de helft betalen van de nominale waarde van de cheques. Met deze cheques betaalt de onderneming de factuur van de adviesinstantie, die op haar beurt de cheques kan verzilveren bij de uitgever.

Maak gebruik van de adviescheques en geniet van 50 % korting bij WES Onderzoek & Advies. Meer informatie kan u aanvragen per e-mail: advies@wes.be

WES
ONDERZOEK & ADVIES

Baron Ruzettelaan 33
B-8310 ASSEBROEK-BRUGGE
tel. + 32 50 36 71 36
fax + 32 50 36 31 86
www.wes.be
advies@wes.be

ONDERZOEK & ADVIES

port of zeebrugge een netwerk op europa

Met een groot aanbod van roro- en container diensten en frequente hinterland-verbindingen langs de weg, het spoor of langs de binnenvaart, toont Zeebrugge u de gemakkelijkste weg om uw klanten te bereiken.

- 13,6 miljoen ton roroverkeer
- 12 miljoen ton containerverkeer
- 1 miljoen vrachtwagens
- 1,4 miljoen nieuwe wagens
- 10.000 aanlopen per jaar
- 25 dagelijkse verbindingen naar het VK, Scandinavië, Spanje, Portugal en Turkije
- excellente distributiemogelijkheden

Isabellalaan 1 - 8380 Zeebrugge, Belgium
Tel. +/32/50/54 32 11 - Fax +/32/50/54 32 24
www.portofzeebrugge.be
e-mail: mbz@zeebruggeport.be

PORT AUTHORITY ZEEBRUGGE